

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Agenția Proprietății Publice
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internățională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 8(332) 2019

Redactor-șef L. Arsene,
dr. h. c. mult.

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoieț, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratonov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)
E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața
Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

Gheorghe COSTACHI. Securitatea constituțională în Republica Moldova la 25 de ani de existență a legii fundamentale 4

Valeriu KUCIUK, Victor PUȘCAȘ. Suveranul puterii de stat este poporul! (Studiu de caz privind tentativa de uzurpare a puterii de stat în Republica Moldova)..... 9

Alexandr CRUDU. Analiza juridică a mecanismului preventiv și compensator pentru detenția în condiții contrare art. 3 CEDO 26

Ruslan MUZÎCANT. Infrațiunea – instituția fundamentală a dreptului penal..... 30

Alexandru PARENIUC, Liliana LUCAS. Delimitarea înșelăciunii și abuzului de încredere în componentele de infrațiuni contra patrioniului 35

Olesea ȚURCAN. Codul administrativ – factor de consolidare a accesului la justiția administrativă în Republica Moldova..... 38

Gheorghe VARVARICI. Diminuarea criminalității latente în contextul acțiunilor de prevenire a criminalității reale 46

Б. СОСНА. О необходимости совершенствования законодательства, регулирующего залог и ипотеку 50

Ольга ТАТАР. Юридическая природа и специфика названных, не названных и смешанных договоров 55

CZU 342.4:342.52(478)

SECURITATEA CONSTITUȚIONALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA LA 25 DE ANI DE EXISTENȚĂ A LEGII FUNDAMENTALE

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

Articolul cuprinde o analiză succintă a conceptului de securitate constituțională în vederea precizării conținutului și modului de asigurare a acesteia prin măsuri de protecție a Constituției. În același timp, se precizează factorii care prezintă un risc la adresa securității constituționale, precum și noile pericole conturate în ultimul timp, care amenință Constituția și securitatea pe care o asigură aceasta.

Cuvinte-cheie: constituție, protecția constituției, securitate constituțională, interpretarea constituției.

CONSTITUTIONAL SECURITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN 25 YEARS OF EXISTENCE OF FUNDAMENTAL LAW

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences, professor

The article contains a brief analysis of the concept of constitutional security in order to specify the content and the way of its assurance through measures for the protection of the Constitution. At the same time, there are highlighted the factors posing a risk to constitutional security, as well as new dangers emerging lately, which threaten the Constitution and the security it provides.

Keywords: constitution, constitution protection, constitutional security, constitutional interpretation.

Introducere. Pe 29 iulie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Supremă a statului moldovenesc — Constituția (document ce are 10.287 de cuvinte, scrise în 1232 de rânduri, fiind structurată în 852 de alineate, plasate pe 35 de pagini). Odată cu adoptarea Constituției și crearea Curții Constituționale, s-a deschis o etapă decisivă în istoria țării noastre, Republica Moldova angajându-se cu fermitate în procesul democratic.

S-au scurs deja 25 de ani din data adoptării, perioadă în care conținutul Constituției a fost periodic adoptat la necesitățile vieții societății, în funcție de progresul înregistrat de aceasta. Evoluția sa s-a datorat atât activității legiuitorului, cât și a unicei jurisdicții constituționale — Curtea Constituțională.

Până în anul 2016, au fost revizuite circa 40 de norme constituționale, cea mai semnificativă fiind cea din iulie, 2000, care a transformat Moldova din republică semiprezidențială în una parlamentară. În același an, textul constituțional a mai înregistrat o modificare substanțială. Din cauza câtorva eșecuri de alegere a șefului statului de către deputați, Curtea Constituțională a rupt lanțul

vicios restabilind dreptul cetățenilor de a-și alege președintele[5].

Ulterior, Legea Supremă a țării a fost completată cu un capitol nou despre statutul și rolul instituției Avocatului Poporului, în care se stipulează că acesta asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Avocatul Poporului este numit în funcție de către Parlament, cu votul majorității deputaților aleși, pentru un mandat de 7 ani, care nu poate fi reînnoit. Noile reglementări au ca scop să protejeze independența instituției Ombudsmanului de fluctuația politică, conform recomandărilor structurilor internaționale, în special, a Comisiei de la Veneția.

În același timp, a fost modificat și Capitolul despre Autoritatea judecătorească. Noile modificări exclud termenul inițial de 5 ani de numire a judecătorilor. Aceștia urmează a fi numiți în funcție de către președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, până la atingerea plafonului de vârstă. Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de Consiliul Superior al Magistraturii (CSM). Membrii CSM vor fi

aleși sau numiți pentru un mandat de 6 ani, fără posibilitatea de a deține două mandate consecutiv. Din componența CSM nu mai face parte procurorul general.

Evident, aceste modificări, completări nu sunt suficiente. În majoritatea cercetărilor doctorale și, nu numai, sunt argumentate diferite modificări care se impun în diferite domenii reglementate de Constituție, cum ar fi spre exemplu: necesitatea consacrării constituționale a dreptului la un proces echitabil, completarea și ajustarea normelor care consfințesc neretroactivitatea legii [3, p. 9-17], principiul egalității [6], procedura demiterii șefului de stat [8, p. 74-82] etc.

Deci, se poate spune că Legea fundamentală trebuie să se afle practic într-o permanentă evoluție, care este absolut necesară pentru ca să-și realizeze misiunea de a fi o garanție și protecție sigură pentru securitatea persoanei și securitatea constituțională în cadrul statului[24, p. 4-8; 3, p. 92-114].

Scopul studiului. În cele ce urmează ne propunem să abordăm conceptul de securitate constituțională în vederea aprecierii modului în care aceasta poate fi asi-

gurată în condițiile unei Constituții democratice.

Rezultate obținute și discuții.

În ultima vreme, problema „securității” persoanei, societății și a statului a devenit una dintre cele mai dominante în mediul politic și academic, moment justificat pe deplin de realitatea socială, politică, economică, juridică etc. din societate. Mai nou, doctrina insistă pe asigurarea securității constituționale ca valoare fundamentală în stat.

În ceea ce privește sensul acestei noțiuni, cercetătorul R.S. Bondari, oferă următoarele explicații [9, p. 15]:

- în primul rând, Constituția în esența sa reprezintă fundamentul normativ al securității persoanei, societății și a statului, securitate ce reflectă un anumit regim juridic al statutului acestor subiecte și prin aceasta capătă caracteristici constituționale, adică devine securitate constituțională. Altfel spus, categoria de securitate este considerată a fi una de natură constituțională (aspect dezvoltat cu ocazia unui alt demers științific [25, p. 4-8]).

- în al doilea rând, securitatea constituțională a persoanei reprezintă un principiu al statului de drept. Chiar dacă fundamentul securității juridice și constituționale a persoanei este securitatea națională, totuși aceasta este considerată o categorie mai largă ce privește mai mult domeniul relațiilor publice, în cadrul cărora se asigură securitatea națiunii, a poporului ca unicul deținător al suveranității naționale. Securitatea juridică a persoanei însă, starea de protecție a acesteia se exprimă ca o securitate constituțională, deoarece cuprinde și interesele persoanei, drepturile și libertățile acesteia. Cu toate acestea nu se poate susține că securitatea constituțională se reduce doar la protecția unor interese private. În această categorie se cuprinde echilibrul dintre interesele private și publice ca fundament al ordinii constituționale din cadrul statului și a societății. Pe cale de consecință, securitatea constituțională a persoanei este văzută ca un component indispensabil al statului de drept, iar drepturile și libertățile persoanei, reprezentând mijloace de atingere a intereselor societății și a statului,

constituie totodată și un fundament al securității constituționale.

- în al treilea rând, necesitatea dezvoltării conceptului de *securitate constituțională* este dictată de faptul că un domeniu distinct al securității naționale este reprezentat de securitatea valorilor constituționale (reglementate și protejate prin normele constituționale).

În contextul dat, în doctrina autohtonă se menționează că chiar dacă conceptul în cauză nu este întâlnit în Republica Moldova, totuși o anumită preocupare în materie de „securitate constituțională” nu poate fi contestată, cel puțin din considerentul că atât *Concepția securității naționale* [1], cât și *Strategia securității naționale a Republicii Moldova* [7] recunosc ca interese vitale ale țării: „asigurarea și apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, a frontierelor inalienabile ale statului, a siguranței cetățenilor, respectarea și protejarea drepturilor și libertăților omului, consolidarea democrației și a statului de drept”, toate acestea fiind veritabile valori constituționale [4, p. 260].

De rând cu aceste explicații, în doctrina rusă s-a încercat o definire a conceptului analizat. Astfel, „securitate constituțională” este privită ca:

- „un sistem de măsuri, desfășurate atât de autoritățile statului și cele ale administrației publice locale, cât și de către asociațiile obștești, agenții economici și alte persoane juridice, funcționari publici și cetățeni – în limitele drepturilor și posibilităților acestora, în scopul consolidării și protecției ordinii constituționale a statului, a acțiunii legislației constituționale, fortificării regimului politic, bazat pe autoritatea înaltă a autorităților statului, dezvoltarea democrației, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor [32].

- „o stare de protecție a ordinii constituționale față de amenințările interne și externe, care cuprinde normele Constituției, ce stabilesc principiile sistemului de drept, cele mai importante principii ale statului și activității subiecților relațiilor juridico-constituționale, ce permit determinarea și dezvoltarea instituțiilor și direcțiilor legislației constituționale. Securitatea consti-

tuțională cuprinde în sine legislația ce reglementează sfera securității, metodele aplicării legii în sfera securității și sistemul organelor care o asigură” [33, p. 17];

- „un complex de măsuri ale organelor federale ale statului, ale organelor puterii de stat a subiecților federației, precum și a autorităților locale orientate spre elucidarea, prevenirea și contracararea a tot ceea ce amenință bazele ordinii constituționale a țării” [30, p. 71];

- „securitatea internă a statului care presupune o stare de protecție a bazelor ordinii constituționale față de amenințările predominant interne și care asigură dezvoltarea stabilă, treptată a persoanei, a societății și a statului [12, p. 108];

- stare a relațiilor juridice constituționale desfășurate în procesul unei activități planificate, al cărui rezultat constă în atingerea unei stări optime de funcționare și dezvoltare a societății civile, a statului de drept și a structurilor acesteia, și care se caracterizează prin capacitatea de rezistență față de amenințările ce prezintă pericol pentru orânduirea constituțională [15, p. 83; 16, p. 50].

Paralel cu definirea conceptului, cercetătorii au fost preocupați și de identificarea sistemului de obiecte ale securității constituționale, majoritatea atribuind la această categorie principalele valori reglementate și protejate de Constituție, precum: forma de guvernământ – republica; caracterul unitar (sau federativ) al statului; integritatea teritorială și inalienabilitatea teritoriului; suveranitatea statului; supremația Constituției; asigurarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului; protecția dreptului de proprietate; pluralismul politic și ideologic etc. [13, p. 122; 16, p. 51]. Acest sistem de valori formează conținutul ordinii constituționale și astfel reprezintă obiectul securității constituționale. Existența stabilă a acestor valori, dezvoltarea și utilizarea liberă a lor determină starea de protecție a ordinii constituționale ca o lipsă de amenințări la adresa lor [16, p. 51].

Odată identificate obiectele securității constituționale, s-a pus accentul și pe problema factorilor

negativi ce pot acționa asupra valorilor constituționale fundamentale (considerați că formează conținutul securității date), printre care: coliziunile, lacunele și alte defecte ale legislației, inclusiv, lipsa de accesibilitate și previzibilitate; conflictul dintre dreptul natural și cel pozitiv; nihilismul juridic al subiecților raporturilor juridico-constituționale, nivelul scăzut al culturii juridice al acestora; abuzul de drept etc. [16, p. 52]. Acești factori de risc se pot manifesta prin diferite acțiuni periculoase pentru ordinea constituțională precum: atentarea la integritatea teritorială a statului, încălcarea supremației Constituției, uzurparea puterii de stat, nerecunoașterea și nerespectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului etc. [16, p. 52; 22, p. 91-102; 10, p. 261].

Destul de voluminos și profund securitatea constituțională a fost cercetată de către N.S. Ignatova și O.I. Zverev, în viziunea cărora sistemul acesteia este constituit din următorii factori principali [19, p. 5]:

- în primul rând, legislația constituțională perfectă;

- în al doilea rând, existența unui sistem de instituții de stat și obștești care asigură aplicarea corectă și respectarea legislației constituționale;

- în al treilea rând, asigurarea stabilității constituționale, elucidarea oportună, prevenirea și anihilarea pericolelor ce amenință securitatea constituțională fie prin lichidarea instituțiilor neconstituționale, fie prin abrogarea dispozițiilor constituționale necorespunzătoare și adoptarea altor noi.

Pronunțându-se insistent asupra necesității elaborării unei *concepții a securității constituționale*, cercetătorii subliniază că scopul acesteia ar consta în [19p. 5-6]:

- analiza și determinarea acelei stări a statului și a societății în care se poate considera că instituțiile constituționale funcționează normal, activitatea lor este soldată cu rezultatele scontate în corespundere cu menirea;

- identificarea factorilor indezirabili pentru dezvoltarea politico-constituțională a statului, care pot sau au condiționat deja neutralizarea acțiunii normelor Constituției,

erodarea instituțiilor de stat și obștești, prevăzute de aceasta;

- satisfacerea necesității de noi relații, acte și norme juridico-constituționale, precum și a necesității de abrogare, modificare sau completare a normelor în vigoare; căutarea mijloacelor necesare asigurării unei atmosfere juridico-constituționale „liniștite”, adică încrederea cetățenilor și a opiniei publice în aceea că statul asigură corespunderea regimului politic cu principiile constituționale și acțiunea eficientă a legislației constituționale.

Referitor la sarcinile concepției securității constituționale, cercetătorii identifică următoarele [19, p. 7]:

- asigurarea stabilității ordinii constituționale în cadrul statului și a societății;

- consolidarea puterii de stat, a mecanismelor de interacțiune dintre ramurile puterii și nivelurile acesteia;

- asigurarea consolidării statului de drept;

- crearea condițiilor pentru optimizarea procesului de edificare a unei noi statalități, inclusiv pentru dezvoltarea relațiilor interstatale;

- prevenirea amenințărilor la adresa pluralismului politic și a diversității ideologice, excluderea confruntărilor sociale, politice, etnice și de altă natură (uneori ireconciliabile) și a ostilității din societate, menținând condițiile unei concurențe sănătoase a intereselor și a metodelor constituțional admise de exprimare a acestora;

- asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului etc.

În opinia noastră, sistemul securității constituționale din Republica Moldova poate fi caracterizat prin: perfecționarea continuă a normelor constituționale, asigurarea supremației Constituției prin intermediul controlului de constituționalitate, declanșat atât din inițiativa autorităților publice, cât și din inițiativa cetățenilor prin intermediul excepției de neconstituționalitate și garantarea stabilității Constituției. Mai mult, suntem ferm convinși că **asigurarea securității constituționale trebuie să pornească, în primul**

rând, de la asigurarea protecției Constituției.

Semnificația deosebită a relațiilor sociale reglementate de Constituție, necesitatea asigurării supremației sale în sistemul actelor juridice, a corespunderii tuturor actelor și normelor textului Constituției, solicită inevitabil și o protecție juridică specială a acesteia. O asemenea protecție trebuie să fie orientată, mai întâi de toate, spre asigurarea stabilității orânduirii de stat și sociale, a stabilității statutului juridic al persoanei, cât și spre asigurarea respectării stricte a normelor juridice de către toți subiecții de drept [21, p. 91].

Astfel, protecția juridică a Constituției presupune o totalitate de măsuri juridice, orientate spre prevenirea și reprimarea încălcărilor normelor constituționale, precum și spre restabilirea acestora în caz de încălcare. În sistemul protecției juridice a Constituției cercetătorul include așa elemente precum: normele constituționale, care asigură stabilitatea și realitatea Constituției, principiile sistemului de drept (în primul rând, principiul legalității), subiecții protecției juridice a Constituției (sistemul și activitatea loc) etc. [23, p. 9].

De regulă, protecția juridică a Constituției se caracterizează ca un sistem de măsuri juridice, care asigură realizarea tuturor normelor cuprinse în Constituție, și respectarea strictă a regimului legalității constituționale [11, p. 138; 29, p. 26]. Prin urmare, scopul protecției juridice a Constituției constă în înlăturarea barierelor ce fac dificilă realizarea normelor constituționale și prevenirea comiterii delictelor constituționale pe viitor [18].

Alți cercetători consideră necesar a înțelege protecția juridică a Constituției într-un sens strict juridic, special. Astfel, V.V. Lazarev și T.Ia. Habrieva privesc protecția Constituției ca pe o totalitate de măsuri și competențe de control și supraveghere ale organelor de stat, investite cu dreptul de a verifica conținutul actelor juridice și a acțiunilor destinatarilor dreptului referitor la corespunderea acestora cu Legea Supremă. Într-un sens larg, susțin aceiași cercetători, protecția Constituției presupune totalitatea măsurilor

de asigurare a acțiunii Constituției (nu doar măsuri cu caracter juridic, dar și educativ, economic și politic) [26, p. 3, 7].

Cu ocazia unui alt demers științific, T.Ia. Habrieva concretizează că *lato sensu* protecția Constituției presupune crearea condițiilor necesare, dezvoltarea garanțiilor corespunzătoare, perfecționarea mijloacelor și metodelor juridico-statale de asigurare a acțiunii normelor constituționale [31, p. 15].

O abordare distinctă propune cercetătorul A.N. Mejețki, care identifică două nivele de protecție a Constituției, indicând că primul nivel reprezintă protecția juridică, iar cel de-al doilea apărarea Constituției, în cadrul căruia are loc aplicarea practică a măsurilor de răspundere în caz de survenire a pericolului de încălcare a Constituției, fie deja pentru încălcarea acesteia [28, p. 7-8].

Distincția dintre protecția și apărarea Constituției a fost accentuată și de către A.V. Goșuleak [14, p. 10], în viziunea căruia principala deosebire constă în faptul că protecția Constituției se realizează prin stabilirea mijloacelor de prevenire, reprimare și elucidare a oricărei încălcări a Constituției, precum și prin crearea mecanismului de protecție a Constituției față de posibilele încălcări în scopul aplicării corecte a principiilor constituționale și excluderii oricărei substituiri a acestora. Este important că stabilirea mecanismului de protecție nu este legată cu încălcarea Constituției, scopul acestuia este de a preveni. Apărarea Constituției, în schimb, implică acțiuni active ale organelor de stat în scop de apărare a Constituției.

Merită atenție în context și viziunea cercetătoarei M.N. Kolosova, potrivit căreia chiar dacă protecția și apărarea Constituției sunt noțiuni apropiate după sens, având un obiect și un scop comun, totuși ele trebuie delimitate. În special, cercetătoarea subliniază că protecția Constituției presupune un complex de măsuri orientate spre înlăturarea barierelor în realizarea Constituției și prevenirea delictelor constituționale, iar apărarea este orientată spre înlăturarea încălcărilor concrete ale normelor constituționale [20, p. 62].

Pe o poziție similară se plasează

și A.N. Golovistikova, care precizează că protecția și apărarea juridică a Constituției nu sunt nivele ale unui singur sistem, întrucât protecția Constituției întotdeauna este o activitate profilactică, care previne încălcarea ordinii constituționale, fiind orientată spre înlăturarea cauzelor care o condiționează, precum și contribuie la desfășurarea normală a procesului de realizare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Apărarea Constituției, la rândul său, întotdeauna presupune atentate reale la adresa raporturilor juridice constituționale și constă în suprimarea încălcărilor concrete al normelor constituționale, aplicării de către autoritățile competente în modul stabilit de lege a constrângerii față de subiecții concreți, în scopul restabilirii dreptului încălcat [11, p. 139].

După cum am menționat *supra*, majoritatea cercetătorilor nu operează în studiile lor cu o asemenea distincție, cea mai frecvent utilizată noțiune fiind cea de „protecție a Constituției”. Presupunem, că dintr-un anumit punct de vedere, uneori acest fapt este justificat, mai ales pentru a nu provoca diferite confuzii.

În continuare însă, pentru a concretiza esența acestui fenomen juridic, vom preciza că în sensul cel mai larg, protecția Constituției este o datorie a întregului stat, a societății și a fiecărui cetățean. Atunci când un organ de stat sau al administrației locale, o organizație obștească sau chiar un simplu cetățean respectă necondiționat normele Constituției, asigură condițiile și premisele necesare pentru respectarea acestora, previne încălcarea lor, contracarează cu mijloace și metode legale abaterile comise se realizează protecția Constituției în cel mai larg sens.

Totodată, este evident că în cadrul sistemului autorităților de stat, sunt organe investite direct cu sarcina/obligația de a supraveghea respectarea legalității constituționale. În acest sens, în majoritatea statelor democratice Șeful statului reprezintă garantul Constituției care veghează respectarea și protecția acesteia. O anumită supraveghere în acest sens exercită și celelalte autorități ale statului – parlamentul, guvernul, procuratura, instanțele de drept

comun, avocații poporului etc. Desigur, și acest moment poate fi cuprins de conceptul protecția Constituției, deja într-un sens mai îngust, deoarece toate aceste autorități au obligația de a asigura în activitatea lor respectarea Constituției. Pentru aceste autorități, protecția Constituției constituie doar una dintre multiplele funcții cu care sunt investite prin lege.

De cele mai multe ori, însă, noțiunii de „protecție a Constituției” i se recunoaște un sens și mai îngust. Sub acest aspect, unii cercetători consideră că protecția Constituției în sens strict particular, presupune organizarea și activitatea unui organ special, chemat să desfășoare în formele și potrivit procedurii stabilite de lege a controlului (supravegheerii) constituționalității, adică verificarea corespunderii legislației în vigoare și a altor acte normative cu Constituția [17, p. 66]. Din perspectiva acestei accepțiuni, protecția Constituției constituie misiunea principală a jurisdicției constituționale, asigurată și realizată prin intermediul controlului constituționalității.

Dincolo de cele menționate însă, atragem atenția că relativ recent (iunie 2019) s-a configurat un nou factor de risc la adresa securității Constituției – interpretarea eronată a normelor constituționale de către instanța investită cu competența de protecție a Legii fundamentale. Este vorba despre hotărârile fără precedent adoptate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în legătură cu formarea noului Guvern de către Parlamentul nou ales, care au fost aspru criticate și de către Comisia de la Veneția, mai ales din considerentul interpretării eronate a textului constituțional. Chiar dacă hotărârile în cauză au fost anulate de către autoritatea emitentă, nu putem nega faptul că într-adevăr Constituția poate fi amenințată de un pericol real chiar din partea apărătorului ei.

Desigur, aceste momente trebuie nu doar să ne pună în gardă, ci și să ne determine la acțiuni concrete în vederea evaluării și consolidării mecanismului de asigurare a securității constituționale. Este nevoie de o unitate de acțiuni atât între ramurile puterii, cât și între putere, societate

civilă și mediul academic (fiecare prin aportul corespunzător). Din acest punct de vedere, considerăm că aniversarea celor 25 de ani de regim constituțional nu trebuie să fie percepută doar ca o sărbătoare, la care să etalăm rezultatele obținute, ci un nou început în efortul comun al consolidării regimului constituțional prin securizarea Constituției, a persoanei și a societății în ansamblul său.

Bibliografie

1. Concepția securității naționale, aprobată prin legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.06.2008, nr. 97-98.
2. Costachi Gh. Neretroactivitatea legii – element al principiului securității juridice. În: «Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene», din 22–23 martie 2019. Chișinău: S.n., 2019, p. 9-17.
3. Costachi Gh. Securitatea persoanei – valoare supremă a regimului constituțional consolidat. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea parcursului European; Monografie colectivă; red. șt.: Valeriu Cușnir. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2019, p. 92-114
4. Enicov V. Securitatea constituțională – dimensiune distinctă a securității naționale. Teoria și practica administrării publice, Materialele conferinței științifice internaționale din 22 mai 2015. Chișinău: AAP, 2015, p. 258-261.
5. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (Sesizarea nr. 48b/2015). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-67 din 18.03.2016
6. Nistor M. Egalitatea: concept, ipostaze și reglementare constituțională. În: Teoria și practica administrării publice, materialele conferinței științifice internaționale din 17 mai 2019. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2019.
7. Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 14.10.2011, nr. 170-175.
8. Tataru Gh. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a Șefului de Stat. În: Revista științifică internațională „Supremația dreptului”, 2017, Ucraina, nr. 2, p. 74-82.
9. Бондарь Р.С. Конституционная безопасность личности, общества, государства: постановка проблемы в свете конституционного правосудия, обеспечения социальной справедливости, равенства и прав человека. В: Законодательство и экономика, 2004, № 4.
10. Воробьев Д.С. Институциональные аспекты конституционной безопасности в современной России. В: Ученые записки орловского государственного университета, 2010, № 3, часть 1.
11. Головистикова А.Н. Конституционное право России: Учебник / Под ред. Н.А. Михалевой. М., 2006.
12. Гончаров И.В. К вопросу о понятии конституционной безопасности государства. В: Государство и право, 2003, № 12 (p. 104-108)
13. Гончаров И.В. О соотношении понятий «национальная безопасность», «государственная безопасность», «конституционная безопасность». В: Актуальные проблемы российского права, 2009, № 1 (p. 116-122).
14. Гошуляк А. В. Правовая охрана конституций (уставов) субъектов Российской Федерации: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2010.
15. Езеров А.А. Конституционная безопасность с позиций конфликтологического подхода. В: Актуальные проблемы державы и права, 2011, № 57 (p. 76-83).
16. Езеров А.А. Объект и содержание конституционной безопасности. В: Юридична Наука, 2011, № 1(1) (p. 50-53).
17. Енгибарян Р.В., Тадевосян Э.В. Конституционное право. Учебник для вузов. 2-е изд. Москва: Юрист, 2002.
18. Жеребцова Е.Е. Правовая охрана и защита конституционных норм как общеюридическое свойство Конституции Российской Федерации, 2011. [электронный ресурс] http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/8_95759.doc.htm.
19. Игнатова Н.С., Зверев О.И. Проблемы конституционной безопасности в Российской Федерации. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002 (96 p.)
20. Колосова Н.М. Конституционная ответственность в Российской Федерации: ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства Российской Федерации. Москва: Городец, 2000.
21. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов / Под ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. М., 2005.
22. Конституционное право России / Отв. ред. Ю.Л. Шульженко. М.: Проспект, 2007.
23. Коровинских Д.С. Правовая охрана Конституции Российской Федерации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. МОСКВА, 2005.
24. Костаки Г. Конституция – основа безопасности личности в правовом государстве. În: Legea și viața, 2019, nr. 6, p. 4-8.
25. Костаки Г., Еников В. Безопасность личности и право человека на безопасность как конституционно-правовые категории. В: Закон и Жизнь, 2015, №3, p. 4-8.
26. Лазарев В.В., Хабриева Т.Я. Охрана конституции и конституционных прав граждан: Лекция. М.: Академия МВД России, 1996.
27. Мамонов В.В. Конституционные основы национальной безопасности: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Саратов, 2004.
28. Межецкий А.Н. Правовые основы деятельности органов прокуратуры по охране Конституции Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2007.
29. Несмеянова С.Э. Теоретико-правовое исследование конституционного судебного контроля в Российской Федерации: Дис. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2004.
30. Фомин А. А. Юридическая безопасность государства как особого субъекта российского права. В: Право и политика, 2005, № 3.
31. Хабриева Т.Я. Правовая охрана конституции. Казань, 1995.
32. Шуберт Т.Э. Конституционная безопасность: понятие и угрозы. В: Право, 1997.
33. Шуберт Т.Э. Национальная безопасность России конституционно-правовые аспекты. Сравнительно-правовое исследование. В: Право и закон, 2001.

DESPRE AUTOR/ ABOUT AUTHOR:

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor
universitar,
cercetător științific principal
al Institutului de Cercetări Juridice,
Politice și Sociologice
tel.: 069125188;
e-mail: costachi70@mail.ru

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences,
professor, Senior scientific researcher
at the Institute of Legal, Political and
Sociological Studies
tel.: 069125188; e-mail: costachi70@
mail.ru

SUVERANUL PUTERII DE STAT ESTE POPORUL!

(Studiu de caz privind tentativa de uzurpare a puterii de stat în Republica Moldova)

Valeriu KUCIUK,

Doctor în drept, lector universitar

Victor PUȘCAȘ,

Doctor în drept, conferențiar universitar

Potrivit prevederilor normei constituționale, „Voința poporului este baza puterii de stat. Această voință este exprimată prin alegeri libere, care se desfășoară periodic prin exprimare universală, egală, directă, secretă și liberă”. În contextul alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, autorii investighează evoluția încercării de uzurpare a puterii de stat în perioada 7-15 iunie 2019, în care Curtea Constituțională a fost direct implicată. Analizând comportamentul și hotărârile Curții Constituționale, autorii formulează o serie de concluzii, elaborând un set de recomandări pentru justiția constituțională din Republica Moldova. Misiunea Curții Constituționale este să garanteze supremația Constituției, să asigure realizarea principiului separării puterii de stat și să garanteze responsabilitatea statului față de cetățean și cetățean față de stat. Suveranul și voința lui sunt baza puterii de stat, unde Curtea Constituțională este autoritatea jurisdicției constituționale, care stă la paza Constituției și a voinței poporului moldovenesc.

Cuvinte-cheie: suveranul, Curtea Constituțională, uzurparea puterii de stat.

THE SOVEREIGN OF STATE POWER IS PEOPLE!

(Case study of attempt on the usurpation of state power in the Republic of Moldova)

Valeriu KUCIUK,

Phd, University Lecturer

Victor PUȘCAȘ,

Phd, Associate Professor

According to the provisions of the constitutional norm, “the will of the people is the basis of the state power. This will is expressed through free elections, which take place periodically through universal, equal, direct, secret and free expression.” In the context of the parliamentary elections of February 24, 2019, the authors investigate the development of the attempted usurpation of the state power from June 7-15, 2019, in which the Constitutional Court was directly involved. By analyzing the behavior and judgments of the Constitutional Court, the authors draw a series of conclusions, elaborating a set of recommendations for constitutional justice from Republic of Moldova. The Constitutional Court’s mission is to guarantee the supremacy of the Constitution, to ensure the realization of the principle of the separation of state power and to guarantee the state’s responsibility towards the citizen and the citizen towards the state. The sovereign and his will are the base of the state power, where the Constitutional Court is authority of constitutional jurisdiction, which is the guard of the Constitution and the will of the Moldovan people.

Keywords: the sovereign, the Constitutional Court, the usurpation of the state power.

Introducere. În conformitate cu prevederile normei constituționale^[1], „voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”.

Prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, a fost stabilită data de 24 februarie 2019 pentru desfășurarea alegerilor Parlamentului Republicii Moldova, în baza unui sistem mixt (proporțional și majoritar) unde într-o circumscripție națională se aleg 50 de

deputați în baza sistemului proporțional și 51 de deputați în circumscripții uninominale în baza sistemului majoritar^[2].

Așa, la data de 24 februarie 2019 în Republica Moldova au avut loc alegeri parlamentare, în urma cărora în Parlamentul Republicii Moldova au acces 4 formațiuni politice și 3 candidați independenți^[3].

² Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.197 din 27 iulie 2018

³ Hotărârea CEC nr.2414 din 24 februarie 2019 privind aprobarea Procesului-verbal privind totalizarea rezultatelor alegerilor Parlamentului Republicii Moldova în circumscripția națională din 24 februarie 2019, Hotărârea CEC nr.2420 din 03.03.2019 pentru aprobarea Raportului cu privire la rezultatele alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 24

Astfel, având în vedere că conform prevederilor constituționale^[4], „suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”, la 24 februarie au fost aleși 101 deputați în Parlamentul RM - organul reprezentativ al poporului moldovenesc. Respectiv, în calitate sa de reprezentanți ai suveranului, deputații

februarie 2019, Hotărârea CEC nr.2418 din 03.03.2019 cu privire la atribuirea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova concurenților electorali, conform rezultatelor obținute în circumscripția electorală națională la alegerile parlamentare din 24 februarie 2019.

⁴ Art.2 alin.(1) și art.38 ale Constituției RM.

¹ Art.38 alin.(1) al Constituției RM din 29.07.1994 (Publicată: 12.08.1994 în MO nr.1, Data intrării în vigoare: 27.08.1994) – în continuare Constituția RM.

în Parlament exprimă și pun în aplicare voința imperativă a poporului, unde Parlamentul este organul reprezentativ suprem și legislativ în stat mandatat de popor cu atribuții de guvernare supremă și legislativă [5]. Prin analogie amintim, că art. 3 din Declarația Franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului stipula că „*principiul oricărei suveranități rezidă numai în națiune; niciun organism, niciun individ nu poate exercita vreo autoritate care să nu emane de la națiune*”, iar fiind aplicat acest principiu în Constituția franceză din 1791, norma constituțională a stipulat că „*suveranitatea aparține națiunii; niciun segment din popor, niciun individ nu-și pot atribui exercitarea ei*” [6]. În acest sens articolul 2 alin.(2) al Constituției RM de asemenea stabilește această restricție constituțională – „*Nicio persoană particulară, nicio parte din popor, niciun grup social, niciun partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului*”.

Totodată, cu referință la subiectul suveranității, vom aminti că și Constituțiile Spaniei, Luxemburgului și ale altor state europene stipulează că purtătorul suveranității naționale este poporul care este izvorul puterii de stat, precizând că suveranitatea aparține națiunii [7].

Potrivit Constituției moldovenești, un nou parlament are maximum trei luni de la alegerea sa pentru a forma un guvern [8], după care poate fi dizolvat [9]. Confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și, respectiv, validarea mandatelor deputaților aleși au fost realizate de Curtea Constituțională a Moldovei (în continuare CCM) prin hotărârea sa din 9 martie 2019 [10].

Astfel, CCM a confirmat rezultatele alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, odată cu validarea mandatelor de deputați în circumscripția națională

⁵ Art.60 alin.(1) al Constituției RM.

⁶ Prima Constituție scrisă, adoptată în Franța. Maurice Duverger. Constitutions et documents politiques. Paris: PVF, 1992, p. 18 și urm.

⁷ Конституция Испании, 1978, ст.1 (п.2); Конституция Великого Герцогства Люксембург, ст.32 часть (1).

⁸ Art.85 alin.(1) și art.103 ale Constituției RM.

⁹ Art.85 alin.(1) al Constituției RM.

¹⁰ Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

(PSRM-18 mandate, PD-13, ACUM-14 și 5 mandate ale Partidului Șor), și în circumscripțiile uninominale (PSRM-17 mandate, PD-17, ACUM-12, Partidul Șor-2 și 3 mandate ale candidaților independenți). În final, arhitectura politică a mandatelor parlamentare s-a stabilit: PSRM - 35 deputați, PD - 30, ACUM - 26, Partidul Șor - 7 și 3 deputați independenți.

Este important că în hotărârea sa [11], CCM a menționat că „*potrivit constatărilor și concluziilor preliminare ale Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor [observatorii Biroului OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului, cei ai Adunării Parlamentare a OSCE, cei ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și cei ai Parlamentului European], alegerile parlamentare din 24 februarie au fost competitive, iar drepturile fundamentale au fost, în general, respectate*”.

De asemenea, CCM a menționat [12], că „*potrivit art.2 aplicat în coroborare cu prevederile art.38 din Constituție, suveranitatea națională îi aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative în formele stabilite de Constituție*”. Drept urmare, Curtea a constatat [13], că „*în procesul alegerilor parlamentare pentru circumscripțiile uninominale și la numărarea voturilor exprimate nu au fost comise încălcări ale Codului electoral de natură să influențeze rezultatele votării și atribuirea mandatelor în aceste circumscripții*”, concluzionând, că ea confirmă că „*pe 24 februarie 2019, deputații Parlamentului Republicii Moldova au fost aleși în mod corect, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat*”.

În așa mod, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare a RM [14], din data de 9 martie 2019, după

¹¹ Pct.34 din Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

¹² Pct.46 din Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

¹³ Pct.114 și 115 din Hotărârea CCM nr.4 din 9 martie 2019 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și la validarea mandatelor deputaților aleși (Sesizarea nr. 48e/2019)

¹⁴ Art.103 alin.(1) al Constituției RM din 29.07.1994, și art.12 din Legea nr.136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern

validarea alegerilor pentru un nou Parlament, mandatul Guvernului condus de prim-ministrul Pavel Filip a încetat de drept.

Totodată, conform articolului 15 a Legii nr.136/2017, Guvernul al cărui mandat a încetat îndeplinește numai atribuții de administrare a treburilor publice, nefiind în drept să adopte și să prezinte Parlamentului spre examinare proiecte de acte normative și proiecte ale documentelor de politici, să adopte ordonanțe și documente de politici, să avizeze inițiative legislative (inclusiv proiecte de legi) și să examineze propuneri legislative, să încheie tratate internaționale care implică angajamente financiare pentru Republica Moldova,) să numească/să propună pentru numire sau să elibereze din funcție persoane cu funcții de demnitate publică sau funcționari publici (cu excepția cazurilor de imposibilitate obiectivă a persoanelor de a-și îndeplini atribuțiile), să încheie contracte și să-și asume angajamente pentru o perioadă nedeterminată sau pentru o perioadă ce depășește un an ori a căror valoare este disproporționată în raport cu cheltuielile necesare pentru administrarea treburilor publice curente sau pentru gestionarea unor situații de urgență, să decidă privind inițierea reorganizării sau modificarea structurii ori funcțiilor ministerelor sau ale altor autorități administrative centrale subordonate Guvernului. Este important, că acest Guvern al cărui mandat a încetat, urmează să îndeplinească funcțiile de administrare a treburilor publice doar până la investirea unui nou Guvern în modul stabilit de legislația în vigoare.

În continuare, în conformitate cu prevederile art.63 alin.(2) din Constituția RM și art.1 alin.(5) din Regulamentul Parlamentului RM, Președintele RM, prin decretul său [15] a convocat ședința de constituire a Parlamentului de legislatura a X-a, care s-a desfășurat la data de 21 martie 2019. În cadrul ședinței de constituire a Parlamentului RM, decanul de vârstă al forului legislativ, abilitat cu dreptul de a conduce ședința până la alegerea unui președinte al Parlamentului, după formarea fracțiunilor parlamentare, dar în lipsa unei majorități parlamentare, a suspendat ședința pe o perioadă nedeterminată de timp, în vederea acordării fracțiunilor parlamentare posibilității de a purta consultări și tratative în vederea constituirii majorității parlamentare care să-și asume actul guvernării.

¹⁵ Decretul Președintelui RM nr.1137-VIII din 20 martie 2019 privind convocarea ședinței de constituire a Parlamentului de legislatura a X-a.

De menționat că numărul obișnuit de mandate nu permitea niciunui partid de unul singur să formeze majoritatea parlamentară (50+1 din numărul deputaților aleși). De aceea, în următoarea perioadă de timp, partidele politice care au intrat în Parlament, au purtat sau au putut purta negocieri pentru a forma majoritatea parlamentară în vederea investirii unui guvern de coaliție, negocieri care s-au finalizat pe data de 8 iunie cu semnarea unui acord de coaliție între PSRM și ACUM. Totodată, în legătură cu incertitudinea calculării termenului limită de trei luni pentru dizolvarea parlamentului, încă pe data de 22 mai, Președintele RM a intervenit în adresa CCM cu o sesizare în care a solicitat: „*interpretarea art.85 alin.(1) din Constituție în coroborare cu art.63 alin.(2) și (3), cu art.69 alin.(2) și art.103 din Constituție în vederea stabilirii momentului exact de la care începe să curgă termenul constituțional de 3 luni*”.

Așa dar, la 7 iunie seara s-au încheiat negocierile fiind convocată ședința de constituire a Parlamentului, iar a doua zi – 8 iunie, a fost semnat acordul de coaliție între PSRM și ACUM (care include și obligația de a adopta un set de legi) și în aceeași zi, a fost reluată ședința de constituire a Parlamentului RM anunțată anterior.

Remarcăm, că la reluarea pe data de 8 iunie 2019 a ședinței Parlamentului (sâmbătă – zi de odihnă), era firesc faptul că personalul Secretariatului Parlamentului RM nu era prezent la locurile sale de muncă, dar nici nu a fost chemat să iasă la muncă în legătură cu reluarea activității Parlamentului. În temeiurile menționate, dar și din alte cauze mai puțin normative, la desfășurarea ședinței de constituire a Parlamentului, deputații s-au confruntat cu următoarele dificultăți:

- alarme false privind minarea clădirii Parlamentului și necesitatea verificării de către geniști a tuturor încăperilor;

- clădirea Parlamentului a fost conectată de la sursele de energie;

- echipamentul de deservire a ședințelor Parlamentului nu puteau fi activat,

- fiind invitat să organizeze activitatea de suport al ședinței Parlamentului și să recheme personalul la muncă, conducătorul Secretariatului Parlamentului și-a depus demisia.

Oricum, ședința de constituire a Parlamentului RM fiind reluată, în cadrul ei s-au hotărât următoarele:

- a fost aleasă în funcția de

președinte a Parlamentului, Dna Zinaida Greceanii [16],

- a fost adoptată declarația cu privire la recunoașterea caracterului captiv al statului RM [17],

- au fost purtate consultări între Președintele RM și majoritatea parlamentară constituită,

- a fost acordat votul de încredere noului Guvern condus de prim-ministrul, Dna Maia Sandu, desemnat prin decretul Președintelui RM [18].

Este de menționat, că anterior zilei de 8 iunie, pe 7 iunie după orele 18.00 (programul de muncă stabilit în RM pentru autoritățile publice este 8.00-17.00 [19]), CCM a emis decizia de inadmisibilitate a sesizării depuse de Președintele RM la 22 mai 2019 [20], motivând că textul Constituției este clar și nu necesită interpretare (În claris non fit interpretatio). Și în contrariul deciziei emise anterior pe 7 iunie, după anunțarea coaliției formate de fracțiunile parlamentare ale PSRM și ACUM, CCM pe data de 8 iunie, la sesizarea deputaților (Partidul Democrat din Moldova), adoptă hotărârea sa [21] pentru interpretarea prevederilor articolelor 63 și 85 din Constituția RM prin care:

¹⁶ Hotărârile Parlamentului RM: nr.28/08.06.2019 privind formarea Comisiei pentru efectuarea alegerii prin vot secret a Președintelui Parlamentului RM, nr.29/08.06.2019 privind aprobarea procesului-verbal nr.1 al ședinței Comisiei pentru efectuarea alegerii prin vot secret a Președintelui Parlamentului RM, nr.30/08.06.2019 privind aprobarea procesului-verbal nr.2 al ședinței Comisiei pentru efectuarea alegerii prin vot secret a Președintelui Parlamentului RM, și nr.31/08.06.2019 pentru alegerea Președintelui Parlamentului RM.

¹⁷ Hotărârea Parlamentului RM nr.39/08.06.2019 pentru adoptarea Declarației cu privire la recunoașterea caracterului captiv al statului Republica Moldova.

¹⁸ Decretul Președintelui RM din 08.06.2019 privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și Decretul Președintelui RM din 08.06.2019 privind numirea Guvernului Republicii Moldova.

¹⁹ Art.98 al Codului Muncii aprobat prin Legea Nr.154 din 28.03.2003.

²⁰ Decizia CCM de inadmisibilitate din 07 iunie 2019 a sesizării nr.102b/2019 privind interpretarea art.85 alin.(1) coroborat cu art.62 alin.(2) și (3), art.69 alin.(2) și art.103 din Constituția RM.

²¹ Hotărârea CCM nr.13/08.06.2019 pentru interpretarea art.63 și 85 din Constituția RM.

- se interpretează noțiunea de termen de trei luni unde luna este egalată cu 30 de zile (ceea ce face ca termenul limită să fie de 7 iunie);

- se interpretează statutul juridic al Parlamentului, stabilind că Parlamentul care urmează a fi dizolvat nu are statut și competențe identice cu Parlamentul mandatul căruia a expirat;

- se statuează pentru Parlamentul dizolvat interdicția de a desfășura activitate legislativă, îndeplinirea atribuțiilor prevăzute de art.66 din Constituție, precum și dreptul de a-și constitui propriile organe de conducere;

- se previne Parlamentul că orice acțiune și/sau act legislativ care are drept scop desfășurarea activității Parlamentului după apariția circumstanțelor de dizolvare obligatorie, constituie o încălcare gravă a prevederilor constituționale și sunt nule *ab inițio*.

Evaluarea situației generale post-electoral (criza constituțională și blocajul instituțional al autorității legislative și executive)

Prin faptul că, noua coaliție parlamentară a fost declarată ilegală de către Curtea Constituțională a Moldovei pe motiv că negocierile de formare a coaliției de guvernare au depășit termenul de 90 de zile, în Republica Moldova a fost declanșată o criză constituțională și un blocaj instituțional, care s-a manifestat în următoarele:

- s-a creat dualitatea puterii de stat prin faptul existenței a două guverne, a două centre ale puterii supreme publice – Parlamentul, Președintele RM și noul Guvern (Guvernul Sandu) pe de o parte, și Curtea Constituțională, Guvernul precedent (Guvernul Filip) și PDM pe de altă parte;

- PDM a organizat blocarea edificiilor instituțiilor de stat prin aducerea organizată a unor grupe de persoane din teritoriu, prin instalarea corturilor la intrările în instituțiile de stat, prin mesaje publice de nesupunere a noului guvern și Parlamentului;

- conform hotărârilor CCM, majoritatea parlamentară formată nu poate activa și nu poate publica actele normative adoptate în Monitorul Oficial – unica publicație oficială de stat;

- Guvernul Sandu desemnat de majoritatea parlamentară nu poate intra în sediile publice, și respectiv, nu poate activa (Guvernul Filip nu recunoaște legalitatea noului guvern investit);

- Hotărârile și deciziile Parlamentului, Președintelui RM și a noului Guvern Sandu nu sunt publicate în Monitorul Oficial – unica publicație oficială

de stat și, respectiv, nu pot intra în vigoare [22].

- Blocajul instituțional stabilit a condus la vidul și ineficiența puterii de stat, la afecțiuni economice, la divizarea societății în două tabere, la ură interetnică și conflict social, afectând imaginea autorităților de stat și creând în societate o stare de incertitudine economică, socială și politică.

Analiză cazuală a actelor emise de către CCC (07 – 09 iunie 2019)

În perioada 07 – 09 iunie 2019 (unde 8 și 9 iunie sunt zile de odihnă), CCM a emis mai multe acte (1 decizie de inadmisibilitate, 3 hotărâri și două avize) [23]. Menționăm, că anume in-

²² Prevederile art.1 alin.(5) al **Legii** Nr. 173 din 06.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, prevede că „actele oficiale nominalizate la alin.(1), intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la data indicată în text..”.

²³ Decizia nr. 83 din 07 iunie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 102b/2019 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) coroborat cu articolele 63 alineatele (2) și (3), 69 alin.(2) și 103 din Constituția RM (inadmisibilitatea sesizării de interpretare a articolului 85 alin. (1) din Constituție și tentativa de echivalare a termenului de 3 luni cu 90 de zile); Hotărârea nr. 13 din 08 iunie 2019 pentru interpretarea prevederilor articolelor 63 și 85 din Constituția RM (stabilirea competențelor Parlamentului dizolvat și modalității de calcul a termenului de 3 luni din art. 85 alin. (1) din Constituție); Hotărârea nr. 14 din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul RM de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019 (declararea neconstituționalității hotărârii pentru alegerea doamnei Zinaida Greceanii în funcția de Președinte al Parlamentului și a actelor legislative (legile, hotărârile) adoptate de deputații Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a la data de 8 iunie 2019 și ulterior); Hotărârea din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui RM privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al RM și Decretul Președintelui RM privind numirea Guvernului RM (declararea neconstituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și Decretul Președintelui Republicii Moldova privind numirea Guvernului Republicii Moldova); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al RM (constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova și abilitarea Prim-

terpretările cuprinse în Hotărârea nr. 13 din 8 iunie 2019, în special în §11 a hotărârii, au servit drept pretins temei pentru emiterea ulterioarelor Hotărâri și avize ale CCM. Drept consecință a pronunțării actelor evocate supra, au fost create premise care au condus la constituirea unui dualism al puterii de stat și implicit la o criză constituțională. Or, este inadmisibil ca prin realizarea unei interpretări a Constituției într-un anumit context (după pretinsa expirare a termenului de 3 luni pentru acordarea votului de încredere unui Guvern și în condițiile constituirii unei majorități parlamentare), acestea să genereze un blocaj constituțional. Prin urmare, emiterea unei hotărâri interpretative trebuie să ofere o soluție clară, dar nu să constituie factor de generare a crizei constituționale și a unui blocaj instituțional.

Totodată, vom menționa așteptările societății de interpretare a CCM a art.85 din Constituție la sesizarea Președintelui RM din 22 mai 2019, reieșind din faptul că art.85 prevede două termene: 3 luni - blocarea procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, și, 45 de zile pentru formarea Guvernului. În cazul dat, termenul de 3 luni începe să curgă începând cu 21 martie, iar cel de formare a Guvernului începând cu 9 martie, pentru ambele circumstanțe fiind – 3 luni.

Limitele de competență ale Curții Constituționale

Un subiect separat de cercetare științifică este limita de competență a autorității de jurisdicție constituțională expres stabilite în legislația în vigoare a RM. Menționăm că autorii prezentei analize s-au pronunțat în mai multe lucrări ale sale asupra faptului depășirii de către CCM a limitelor sale de competență [24].

Așa, CCM fiind în conformitate cu ministrului în exercițiu domnul Pavel Filip cu exercitarea interimatului în vederea sesizării Curții pentru constatarea circumstanțelor ce justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a, și după caz, emiterea decretului privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului RM (constatarea circumstanței care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a în legătură cu imposibilitatea formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție).

²⁴ V.Kuciuk, V.Pușcaș, Justiția constituțională. Tipogr. Print-Caro. Chișinău, 2019, pp.41-50, 76-84, 93-105, 123-139, 140-158.

art.134 alin.(1) și (3) ale Constituției este unica autoritate de jurisdicție constituțională, garantul supremației Constituției, asigurând realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantând responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat, având atribuțiile specificate în articolul 135 ale Constituției, și desfășurându-și activitatea numai din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale.

Și în contextul cazului dat, situația creată (*neformarea organelor de conducere și de lucru a Parlamentului, lipsa majorității parlamentare, lipsa Guvernului – fapte inexistente la 8 iunie 2019 când CCM a interpretat art.85 din Constituție*) cerea insistent aplicarea competenței CCM în vederea interpretării art.85 din Constituție, și anume acest fapt a fost cerut în sesizarea Președintelui RM din 22 mai 2019.

Ținând cont de prevederile legislației constituționale^[25] care prevede, că „*Curtea Constituțională examinează numai chestiuni ce țin de competența ei și că ea examinează în exclusivitate probleme de drept*”, necesită a menționa că în cazul dat, CCM refuzând Președintelui RM interpretarea art.85 și 63 din Constituție din motivul clarității subiectului solicitat spre interpretare, nu a dat ulterior dovadă de consecvență și continuitate în vederea asigurării respectării principiului securității raporturilor juridice, asigurarea separării puterilor în stat și evitarea blocajelor instituționale și a conflictelor între ramurile puterii de stat. Or, a doua zi, Curtea a intervenit la cererea unor deputați, exponenți ai unui partid politic (PDM), cu o interpretare a aceluiași articole, fapt care denotă examinarea normei constituționale prin prisma principiului de oportunitate politică.

Și dacă acțiunile CCM de interpretare a normelor constituționale sunt binevenite și nu intră în contradicție cu cele expuse mai sus din punctul de vedere a prevederilor art.6 alin.(2) al Codului jurisdicției constituționale care statuează că „*Curtea Constituțională își stabilește ea însăși limitele de competență*”, aplicarea în cazul dat de către CCM a principiului oportunității politice, denotă în sine lipsa independenței reale a Curții. Acest aspect este amplificat de faptul pronunțării de către CCM a Hotărârii nr.13 din 09.06.19 cu aplicare retroactivă, care vine în contradicție cu obligațiile de jurisdicție constituțională pe care le are CCM în conformitate cu

legislația în vigoare, și care trebuie să fie întemeiate exclusiv pe drept, urmărind un scop legitim și necesar. Or, conform aceluiași articol 6 alin.(1) al Codului jurisdicției constituționale, „Curtea soluționează numai probleme ce țin de competența sa”. Iar „dacă în procesul examinării apar chestiuni de competența altor organe, Curtea remite acestora materialele sau comunică faptul părților și organelor interesate, dând explicațiile de vigoare”.

Este important că CCM are dreptul doar să interpreteze normele constituției în vigoare, dar nu să genereze noi norme de drept constituțional. Ea trebuie să respecte principiile stabilite în articolul 3 ale Codului jurisdicției constituționale și a Legii cu privire la Curtea Constituțională, și anume principiile independenței, colegialității, legalității și publicității. Nerespectarea acestor principii de către autoritatea de jurisdicție constituțională, a trunchiat activitatea legală a Curții, confirmând votul de neîncredere acordat pe 8 iunie 2019 de către Parlamentul RM acestei instituții [25].

Totodată, nu putem susține poziția CCM care a stabilit, prin hotărârile sale [26], că hotărârile interpretative ale Curții Constituționale sunt texte cu valoare constituțională, fiind parte integrantă a Constituției, fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează și sunt obligatorii pentru executare pentru toate instituțiile statului. De remarcat că o astfel de interpretare a textelor hotărârilor CCM a apărut după stabilirea în a.2013 a prevalării Declarației de independență asupra Constituției. În acest context vom face trimitere la art.7 al Constituției care statuează că „Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”. De aceea, în momentul când careva acte ale autorităților publice (în care se înscrie și CCM) contravine Constituției, acest act este nul de drept neavând nicio putere juridică.

Privind nerespectarea de către CCM la adoptarea Hotărârilor din

²⁵ Art. 4 alin.(3) al Codului jurisdicției constituționale aprobat prin Legea nr. 502 din 16.06.1995 și art.31al Legii nr.317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională.

²⁶ Hotărârea CCM nr.42/08.06.2019 pentru aprobarea Declarației privind condamnarea tentativei de uzurpare a puterii de stat în favoarea Partidului Democrat din Moldova și a lui Vladimir Plahotniuc de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova (MO nr.208/242 din 21.06.2019)

08.06.19 a cerințelor procesuale de jurisdicție constituțională

Referitor la examinarea de către CCM a sesizării nr.111a/2019 și adoptarea la 8 iunie 2019 a Hotărârii pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019, necesită a menționa următoarele.

Sesizarea nr.111a din 8 iunie 2019, depusă la CCM de către deputații PD Serghei Sârbu și Vladimir Cebotari, conține mențiunea că la ea sunt anexate „toate actele legislative adoptate de către Parlament la 8 iunie 2019, inclusiv hotărârea de alegere a Doamne Zinaida Grecianăi în calitate de președinte a Parlamentului”.

În acest context, menționăm, că dat fiind faptul că 8 iunie a fost zi de odihnă și angajații Secretariatului [Parlamentului] nu erau prezenți la serviciu, hotărârile Parlamentului RM adoptate pe data de 8 și 9 iunie 2019, au fost perfectate și definitivitate redacțional doar luni pe data de 10 iunie.

În așa mod, dat fiind faptul că la 8 și 9 iunie n-au existat și inci nu puteau exista actele respective ale Parlamentului adoptate la acea dată fiind perfectate ulterior în modul stabilit de legislația în vigoare a RM, autorii sesizării respective nu aveau și nici nu puteau avea, și respectiv nici nu puteau anexa careva acte adoptate de Parlament la sesizarea depusă de dânșii.

Astfel, nici judecătorii CCM care au adoptat hotărârea nr.14 la 8 iunie 2019, nu au avut ce examina în fond, neexistând la data de 8 iunie 2019 hotărârile respective ale Parlamentului adoptate la 8 iunie 2019 legal perfectate și semnate.

De aceea, CCM examinând sesizarea nr.111a/2019 și adoptând la 8 iunie 2019 a Hotărârii pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019, a încălcat prevederile art. 24 alin.(2) al Legii nr.317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională care stabilește că „Sesizarea trebuie să fie motivată și să corespundă cerințelor prevăzute în Codul Jurisdicției Constituționale”.

Totodată, CCM nu a respectat nici prevederile art.39 alin.(2) lit.g) care stabilește, că „sesizarea trebuie să fie motivată și să cuprindă: g) nomenclatorul documentelor anexate”, dar nici ale articolului 40 alin.(3) care indică că „dacă sesizarea contravine cerințelor art.39, Președintele Curții Constituționale primește sesizarea, propunând subiectului să lichezeze neajunsurile sau o respinge”.

Or în cazul dat, sesizarea nemotivată, fără anexarea actelor respective constituționalitatea cărora se contestă, contrar normelor expres ale legislației constituționale, este pusă pe rol și examinată în regim de urgență în zi de odihnă, fără citarea Parlamentului, actele căruia se supun controlului constituționalității, fără respectarea întregii proceduri de jurisdicție constituțională fiind încălcate de CCM prevederile Codului Jurisdicției Constituționale[27].

În același context, menționăm că au fost încălcate de CCM și prevederile art.11, 12 și 13 ale Codul jurisdicției constituționale adoptat prin Legea nr. 502 din 16.06.1995 nefiind invitat Parlamentul în ședința publică și neasigurându-se principiul egalității părților și a altor participanți la proces în fața Constituției și a Curții Constituționale, nefiind ascultate nemijlocit explicațiile părților, concluziile experților, examinarea înscrisurilor și a altor documente ce au atitudine de examinarea cauzei. Iar în cazul examinării sesizărilor și pronunțării hotărârilor sale pe data de 8 iunie, CCM nu a respectat principiul publicității dezbaterilor, examinând cauzele fără citarea părților, fără examinarea în ședință publică, fără a asigura dezbaterile publice a cauzelor și desigur, fără asigurarea transparenței cuvenite – hotărârile motivate adoptate de CCM pe 8 iunie 2019, au fost expuse largului public doar pe data de 11 iunie 2019 (după pronunțare pe site-ul CCM erau expuse comunicate de presă).

Este de remarcat, că autorii prezentei analize au analizat în lucrările sale și alte cazuri de nerespectare de către CCM a prevederilor legislației constituționale, exercitându-și neconform funcțiile și atribuțiile sale [28].

Privind interpretarea termenului de 3 luni și stabilirea de către CCM a termenului limită de 90 de zile printr-o decizie de inadmisibilitate.

Prin decizia de inadmisibilitate nr.83 din 7 iunie 2019, Curtea Constituțională

²⁷ Hotărârea CCM nr. 33 din 10 octombrie 2013 privind interpretarea articolului 140 din Constituție; Hotărârea CCM nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova; HCC nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (neindeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte)

²⁸ Art.art.45-60 ale Codului Jurisdicției Constituționale adoptat prin Legea nr.502 din 16.06.1995

având în vedere practica sa anterioară [29], a declarat inadmisibilă sesizarea nr. 102b din 22.05.2019 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) din Constituție, pe motiv că textele clare nu au nevoie de interpretare.

Totodată, făcând abstracție de subiectul sesizării și în mod nejustificat, printr-o decizie de inadmisibilitate din care ar fi trebuit să rezulte doar decizia și motivarea acesteia, Curtea a interpretat că termenul de trei luni cuprins în art. 85 alin. (1) din Constituție este echivalent cu 90 de zile.

Precizăm că jurisprudența Curții de până la pronunțarea deciziei la data de 7 iunie 2019 nu conține careva interpretări a acestui termen și nici măcar careva referințe din care să rezulte echivalarea cuprinsă în decizie (3 luni = 90 de zile).

Având în vedere faptul, că nici în textul Constituției și nici în jurisprudența anterioară nu regăsim o astfel de abordare, rezultă că printr-o decizie de inadmisibilitate s-a încercat realizarea interpretării unui termen cuprins în Constituție.

Cu titlu de principiu subliniem, că inserarea de către CCM într-o decizie de inadmisibilitate a termenului de 90 de zile alăturat termenului de 3 luni, nu poate fi reținut ca fiind o interpretare a Constituției, pe motiv că interpretarea oficială realizată de Curte este realizată doar prin soluționarea în fond a unei sesizări, urmare examinării opiniei legiuitorului constituant – al Parlamentului RM, a punctelor de vedere ale altor autorități publice (Președinția RM, Guvernul RM, autoritatea judecătorească Consiliul Superior al Magistraturii, etc., în urma cărora se pronunță o hotărâre de interpretare a normei constituționale.

Totodată, decizia de inadmisibilitate nu poate fi asimilată cu o hotărâre interpretativă a Curții, decizia fiind pronunțată în cazul nesoluționării în fond a sesizării și respingerii ei. Această concluzie juridică decurge din prevederile Codului juridic constituționale [30], care stabilește că „(2) în cazul so-

luționării în fond a sesizării se pronunță hotărâre sau se emite aviz”, și „(3) în cazul nesoluționării în fond a sesizării se pronunță decizie[...]”.

Este de reținut, că raționamente similare regăsim și în jurisprudența constituțională anterioară a instanței de jurisdicție [31], din care rezultă că numai hotărârile interpretative ale Curții sunt texte cu valoare constituțională, parte integrantă a Constituției, care pot face sau fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează, fiind obligatorii pentru executare pentru toate instituțiile statului.

Astfel, pretinsa tălmăcire a termenului de 3 luni din art.85 alin. (1) din Constituție înserată în decizia CCM de inadmisibilitate nr.83 din 7 iunie 2019, nu constituie o veritabilă interpretare oficială a Constituției, și prin urmare, termenul de 90 de zile înserat alături de termenului de 3 luni nu putea și nici nu poate fi tratat ca fiind un text cu valoare constituțională, parte integrată a Constituției, care să fie obligatoriu pentru toate organele Constituționale ale Republicii Moldova.

Din considerentele sus menționate, decizia HCC de inadmisibilitate nr.83 din 7 iunie 2019 nu a fost și nici nu putea fi temei juridic pentru a considera că data de 7 iunie este un termen-limită de referință, care ar duce sau ar putea să conducă la dizolvarea Parlamentului RM.

Privind Hotărârea CCM de interpretare a termenului de 3 luni și de stabilire a termenului limită de 90 zile.

Așa dar, prin HCC nr.13 din 8 iunie 2019, CCM a interpretat termenul de 3 luni cuprins în art. 85 alin. (1) din Constituție, observând că „*Adunarea Constituantă nu a stabilit cu precizie numărul de zile după care intervine sancțiunea dizolvării Parlamentului, așa cum o face în cazul termenului de 45 de zile din aceeași normă constituțională. În ipoteza a două procese de dizolvare a Parlamentului, perioada de trei luni poate să difere din cauza numărului diferit de zile pe care le pot avea lunile anului*”. Curtea va avea în vedere, în abordarea ei sistemică, inclusiv faptul că articolul 386 alin. (1) din Codul civil stabilește că „*prin jumătate de an ori semestru se înțelege 6 luni, prin trimestru – 3 luni, prin jumătate de lună – 15 zile, prin decadă – 10 zile*”. Totodată, Curtea a dedus, că dacă o jumătate de lună are 15 zile, rezultă că o lună are 30 de zile. Aplicată cu rapor-

tare la Constituție, soluția Codului civil elimină posibilele diferențe de durată ale termenului de trei luni de dizolvare a Parlamentului, în cazul a două procese ipotetice de dizolvare.”

Deci, termenul de 3 luni care înseamnă 90 de zile conform hotărârii CCM din 8 iunie curent, termen care fiind aplicat în cazul dat, expirase conform hotărârii CCM deja pe 7 iunie 2019, or conform art.22 al Constituției, legea este neretroactivă. Sunt de reținut în acest context și aprecierile CCM expuse în hotărârile sale, inclusiv în HCC nr.21 din 01.10.2018 [32]. Astfel, Constituția RM reglementează unele aspecte privind efectul în timp al hotărârilor Curții Constituționale prin care se declară neconstituțională o anumită prevedere legală. Așa articolul 140 alin.(1) din Constituție prevede, că legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale. Curtea menționează că textul „*din momentul adoptării hotărârii*” din norma constituțională citată se referă la efectul ex nunc al hotărârilor Curții Constituționale, fapt care presupune că acestea produc efecte pentru viitor. În același timp, toate hotărârile judecătorești bazate pe norma declarată neconstituțională rămân intacte, fiind guvernate de principiul *res judicata*.

Al doilea efect în timp al hotărârilor Curții Constituționale este prevăzut de articolul 26 alin.(5) teza a II-a din Legea nr.317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, care prevede că, prin hotărârea sa, Curtea poate stabili că unele acte intră în vigoare la data publicării sau la data indicată în acestea. Curtea menționează că textul „*la data indicată în ele*” din norma menționată se referă la efectul *pro futuro* al hotărârii Curții Constituționale, fapt care presupune că Curtea poate amâna efectele hotărârii sale pentru o dată ulterioară adoptării acesteia. Amânarea efectelor hotărârii Curții are în vedere ideea potrivit căreia, deși prevederea legală este declarată neconstituțională, ea continuă să fie aplicată în cauzele care apar între data adoptării hotărârii Curții și data

²⁹ V.Kuciuk, V.Puşcaş, Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chişinău, 2019, pp.17-40, 41-50, 85-92, 170-260, ș.a.; Sacralitatea principiilor de activitate constituțională. Legea și viața. Chişinău, 2015, nr.12, pp.4-16; Notoriem non est probandum. Legea și viața. Chişinău, 2015 nr.9, pp.4-12. ș.a.

³⁰ HCC nr. 30 din 1 octombrie 2013 pentru interpretarea articolului 85 alin.(1) și alin.(2) din

Constituția Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului) (Sesizarea nr.22b/2013), HCC nr.29 din 25.11.2015

³¹ Art.61 alin.(2) și (3) din Codul jurisdicției constituționale adoptat prin Legea nr. 502 din 16.06.1995

³² HCC nr. 33 din 10 octombrie 2013 privind interpretarea art. 140 din Constituție, HCC nr. 28 din 17 octombrie 2017 pentru interpretarea prevederilor articolului 98 alin.(6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (*neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte*)(Sesizarea nr.124b/2017), Avizul nr. 3 din 31.10.2017 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova (*limba română*)(sesizarea nr.134c/2017

indicată în hotărâre. Efectul dispariției normei declarate neconstituționale din fondul activ al legislației intervine începând cu data menționată în hotărâre. Beneficiile efectului *pro futuro* constau în evitarea lacunelor de reglementare prin instituirea unei perioade tranzitorii pentru ca legislatorul să modifice norma declarată neconstituțională și, totodată, să fie evitate, de exemplu, consecințele financiare sau de alt ordin ale unei asemenea hotărâri pentru societate. În același timp, prin amânarea efectelor hotărârii Curții, pârghia balanței pe care stau, pe de o parte, principiul securității raporturilor juridice și, pe de altă parte, principiul legalității înclină în favoarea celui dintâi.

În același timp, legislatorul a reglementat și un al treilea efect în timp al hotărârilor Curții Constituționale, care prevede posibilitatea revizuirii hotărârii judecătorești irevocabile pronunțate într-o cauză penală, dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legală aplicată în acea cauză. Astfel, în situația revizuirii, hotărârea Curții Constituționale manifestă un efect retroactiv (*ex tunc*).

Curtea a considerat că în plan temporal, executarea hotărârilor prin care se declară neconstituționalitatea unei prevederi legale ține atât de efectul pentru viitor al acestora, care se manifestă prin excluderea normei din fondul activ al legislației, cât și de efectul retroactiv, manifestat prin combaterea, pe calea revizuirii, a consecințelor produse de norma declarată neconstituțională. Dacă efectul pentru viitor al hotărârilor Curții este reglementat de articolul 140 alin.(1) din Constituție, efectul retroactiv se bazează pe un principiu general, i.e. principiul supremației Constituției, garantat de articolul 7 din Legea fundamentală.

În sensul respectiv, Curtea a reținut că efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale reprezintă o redresare a consecințelor negative ale procedurilor penale soluționate definitiv prin aplicarea unei norme declarate neconstituționale. În același timp, Curtea a menționat că legislatorul nu i-a acordat Curții competența expresă de a stabili efectul retroactiv al hotărârilor sale, așa cum a făcut-o în cazul efectului *pro futuro*. De aceea, din perspectiva articolului 7 din Constituție, hotărârile Curții Constituționale nu pot retroactiva în mod automat, ci pot retroactiva doar dacă Curtea Constituțională menționează expres acest fapt. În caz contrar, hotărârea Curții este aplicabilă doar pentru viitor.

În contextul celor sus expuse, și, ținând cont de jurisprudența CCM, cu

referință la HCC nr.13 din 8 iunie 2019, considerăm că interpretarea oficială realizată de Curte a termenului de 3 luni după pretinsa expirare a acestui termen, poate fi aplicată doar în viitor, și nu retroactiv. Or, HCC nr.13 din 8 iunie 2019 a fost pronunțată după pretinsa expirare a termenului de 3 luni în care Parlamentul urma să investească Guvernul, și ea, fiind pronunțată, a plasat actuala componență a organului legislativ în stare de imposibilitate de executare a ei.

Totodată, această interpretare a creat premise false pentru dizolvarea forului legislativ, în pofida faptului că la momentul pronunțării HCC nr.13 din 8 iunie 2019, în Parlament deja exista o majoritate parlamentară, care în aceeași zi de 8 iunie 2019 a acordat votul de încredere noului Guvern (în continuare Guvernul Sandu). Or, pronunțarea HCC nr.13 din 8 iunie 2019 în cazul dat, a constituit și constituie o expunere post factum asupra unei situații pretins consumate, având, astfel, un impact negativ asupra celerității, accesibilității și previzibilității celor invocate de CCM prin deciziile, hotărârile și avizele sale^[33].

Respectând autoritatea de jurisdicție constituțională a CCM, precizăm că posibilitatea echivalării termenului 3 luni cu 90 de zile, în accepțiunea art.85 alin.(1) din Constituție, prin extinderea obiectului sesizării, Curtea a avut posibilitatea să o realizeze prin examinarea sesizării Președintelui RM nr.102b din 22 mai 2019, însă instanța de jurisdicție constituțională admitând faptul că acest termen poate genera unele interpretări, în Decizia nr.83 din 07.06.2019, s-a rezumat doar la inserarea alăturat termenului de 3 luni a termenului de 90 de zile, fără a realiza o interpretare oficială a modalității de calcul a acestuia.

Menționăm și faptul, că anume interpretările cuprinse în Hotărârea nr.13 din 8 iunie 2019 în special în §11 a hotărârii, au servit drept temei pentru adoptarea ulterioară a Hotărârii pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019 (HCC nr.14 din 8 iunie 2019), a Hotărârii privind controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candi-

³³ Pct.41-49 ale HCC-nr.21 din 01.10.2018 pentru controlul constituționalității articolului 458 alin. (3) pct.4) din Codul de procedură penală (efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale în materie de drept penal procedural).

datului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și privind numirea Guvernului Republicii Moldova din 8 iunie 2019 și a Avizului privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova din 9 iunie 2019.

Totodată, fără a contesta dreptul Curții de a extinde din oficiu obiectul sesizării de interpretare, subliniem, că instanța de jurisdicție constituțională urma să stabilească legătura necesară și evidentă între solicitările autorilor sesizării și interpretarea termenului de 3 luni din art. 85 alin. (1) din Constituție, aceasta fiind o condiție *sine qua non* pentru extinderea obiectului interpretării.

După cum a fost punctat supra, obiectul sesizării nr.110 b din 07 iunie 2019 se referă la competențele unui Parlament dizolvat și nu la termenul și modalitatea de calcul a acestuia, expirarea căruia are drept consecință dizolvarea forului legislativ. Din conținutul Hotărârii nr. 13 din 8 iunie 2019 nu rezultă acea legătură necesară și evidentă, instanța de jurisdicție constituțională rezumându-se doar la invocarea unor preținse diferențe temporale invocate de autorii sesizării, care de facto nu se conțin în sesizare.

Astfel, constatăm că o astfel de abordare coroborată cu celelalte decizii, hotărâri și avize emise în perioada de timp 7 iunie – 9 iunie 2019, au condus la apariția crizei constituționale, la dualitatea puterii de stat și uzurparea ei, la surparea încrederii publice în justiția constituțională înfăptuită de CCM, și respectiv, la blocajul instituțional în Republica Moldova.

Considerațiuni privind deblocarea stării de fapt în legătură cu curgerea termenului de 3 luni.

Norma de drept constituțională de la art.85 alin.(1) și art.103 alin. (1) ale Constituției RM într-adevăr stabilește termenul de 3 luni. Precum a menționat comunitatea avocaților din Moldova, comunitatea ex-judecătorilor constituționali, comunitatea științifico-didactică în domeniul dreptului (*ONG: Institutul de cercetări juridice „Lex-Scripta”, „Congresul Democrației Constituționale”, „Centrul de resurse juridice din Moldova”, Declarația foștilor judecători din 14 iunie 2019 și altele*), termenul de 3 luni, începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat posibilitatea formării unui nou Guvern/posibilitatea adoptării legilor de către Parlamentul nou constituit. Or, un nou Guvern poate fi format numai după convocarea noului Parlament de către Președintele Republicii

Moldova. *Mutatis mutandis*, aceasta se referă și la posibilitatea adoptării legilor de către Parlamentul nou constituit.

La caz, mandatele deputaților Parlamentului de legislatura a X-a au fost validate de către Curtea Constituțională la 9 martie 2019, iar Parlamentul Republicii Moldova a fost convocat de către Președintele Republicii Moldova la 21 martie 2019. Prin urmare, Curtea Constituțională putea să-și reconsidere poziția sa în privința termenului de 3 luni, care este un termen general de formare a Guvernului și de deblocare a procedurii de adoptare a legilor, care începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat posibilitatea 1) formării unui nou Guvern și 2) adoptării legilor de către Parlamentul nou constituit. Or, dreptul trebuie să fie unul efectiv și nu unul iluzoriu. Deci Parlamentul Republicii Moldova, inițial, trebuie să fie legal constituit pentru a avea posibilitatea reală de a: 1) forma Guvernul și 2) adopta legi.

Cu referire la cazul dat, și având în vedere faptul că aplicarea jurisdicției constituționale și nu a jurisdicției de drept comun, unde termenul de 3 luni trebuie examinat ca un termen general de formare a Guvernului și de deblocare a procedurii de adoptare a legilor, unde Președintele RM poate să facă uz de dreptul său de dizolvare a Parlamentului, scurgerea acestui termen trebuie să înceapă de la data de 21 martie 2019 (când efectiv a fost convocat Parlamentul pentru constituirea lui) și, respectiv, să expire la 21 iunie 2019 (aplicând termenul de lună existent real circumstanțial).

În acest sens, pentru deblocarea normativă a stării de criză constituțională, Curtea Constituțională ar putea să-și revizuiască și reconsiderare poziția sa în privința termenului de 3 luni.

Privind „dreptul” sau „obligația” Președintelui RM de a dizolva Parlamentul.

Urmare a alegerilor libere desfășurate în RM la 24 februarie 2019 și mandatelor validate de CCM la 9 martie, s-a constituit componența Parlamentului - organului suprem ales distinct pentru exercitarea suveranității naționale. Anume Parlamentul este organul suprem reprezentativ în RM, căci anume el este calificat chiar de către Constituție nu doar ca „reprezentativ”, ci și ca „suprem” în ordinea reprezentării³⁴. Or, președintele RM este și el un

organ reprezentativ, căci este și el ales prin vot universal direct de cetățeni și exercită atribuții care exprimă direct voința suveranului.

Astfel, la nivel național doar aceste organe reprezentative ale poporului moldovenesc pot exercita voința suverană în ordinea ierarhică respectivă.

Cu referire la sintagma „*poate dizolva*” din art.85 alin.(1) al Constituției, reiterăm poziția noastră expusă anterior în lucrări publicate, în care facem analiza studiului de caz și indicăm mai

(inadmisibilitatea sesizării de interpretare a articolului 85 alin. (1) din Constituție și tentativa de echivalare a termenului de 3 luni cu 90 de zile); Hotărârea nr. 13 din 08 iunie 2019 pentru interpretarea prevederilor articolelor 63 și 85 din Constituția RM (stabilirea competențelor Parlamentului dizolvat și modalității de calcul a termenului de 3 luni din art. 85 alin. (1) din Constituție); Hotărârea nr. 14 din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul RM de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019 (declaraarea neconstituționalității hotărârii pentru alegerea doamnei Zinaida Greceanii în funcția de Președinte al Parlamentului și a actelor legislative (legile, hotărârile) adoptate de deputații Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a la data de 8 iunie 2019 și ulterior); Hotărârea din 08 iunie 2019 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui RM privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al RM și Decretul Președintelui RM privind numirea Guvernului RM (declaraarea neconstituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și Decretul Președintelui Republicii Moldova privind numirea Guvernului Republicii Moldova); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al RM (constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova și abilitarea Prim-ministrului în exercițiu domnul Pavel Filip cu exercitarea interimatului în vederea sesizării Curții pentru constatarea circumstanțelor ce justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a, și după caz, emiterea decretului privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate); Avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului RM (constatarea circumstanței care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a în legătură cu imposibilitate formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție).

multe hotărâri ale CCM care vin cu interpretări care vădit depășesc limitele competenței lor [35]. Printre aceste hotărâri se regăsește și hotărârea CCM nr. 29 din 24 noiembrie 2015 prin care cuvântul „*poate*” se interpretează ca „*este obligat*”. De aceea, în continuare expunem următoarele.

Astfel, există câteva hotărâri anterioare ale Curții care sunt în vigoare și obligatorii până în prezent [36], și care interpretează deosebit de înțelesul general cunoscut cuvântul „*poate*”. Aceste trei interpretări anterioare ale Curții, spun că cuvântul „*poate*” trebuie înțeles ca o obligație – „*este obligat*”.

Este important argumentul CCM expus în public de un judecător constituțional [37], care susține:

- „La momentul adoptării acestor hotărâri opinia publică le-a acceptat pentru că acestea au eliminat tensiunea din societate. Or, ce se poate de reproșat împotriva constatării „*articolul 85 are calitatea de mecanism de echilibrare a puterilor; mecanism care se aplică în scopul evitării sau depășirii unei crize instituționale sau a unui conflict între puterea legislativă și puterea executivă*” [38].

- „Sau: „*În cazul în care Parlamentul nu a reușit să investească Guvernul în termen de 3 luni de zile, Șeful statului este obligat să dizolve Parlamentul, ... Or, din conținutul colaborării și controlului reciproc între puterea legislativă și puterea executivă, sarcina Șefului statului este de a contribui la depășirea crizei politice și a conflictului declanșat între puteri, și nu de a păstra situația de criză pentru un termen indefinit, fapt ce nu corespunde intereselor generale ale cetățenilor, titulari ai suveranității naționale*” [39].

- Aceleași concluzii Curtea le-a repetat și în 2015: „*Prin urmare, Cur-*

³⁵ Parlamentul, organ reprezentativ suprem și legislativ. Art.60 alin.(1) al Constituției RM.

³⁶ V.Kuciuk. Când textul constituției contravine constituției. În monografia V.Kuciuk, V.Puşcaş, Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chişinău, 2019, pp. 41-50.

³⁷ Hotărârile CCM nr.30 din 1 octombrie 2013, nr. 29 din 24 noiembrie 2015 și Decizia nr.13 din 16.12.2015.

³⁸ Судья КС рассказал, как высчитывался срок в 90 дней, а также – почему Суд аннулировал собственные решения. https://www.zdg.md/ru/?p=28140&fbclid=IwAR2iRbnIcIiqS1EGAwu3UW_7pU5p2sDbUF4n_kQ1026jLdUlwK_Ani78wM

³⁹ Pct.73 al HCC nr.30 din 1 octombrie 2013.

³⁴ Decizia nr. 83 din 07 iunie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 102b/2019 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) coroborat cu articolele 63 alineatele (2) și (3), 69 alin.(2) și 103 din Constituția RM

tea reține că prin dispozițiile cuprinse în articolul 85 alin.(1) și alin.(2) din Constituție se urmărește restrângerea perioadei de criză politică și instituțională și asigurarea funcționalității organelor constituționale ale statului, iar prin atribuirea dreptului Președintelui de a dizolva Parlamentul se evită obstrucționarea activității unei puteri în stat.[...] Curtea observă că o eventuală amânare a dizolvării Parlamentului [...], în condițiile în care dizolvarea acestuia devine deja certă după expirarea termenului de trei luni, nu are nicio rațiune și nu este de natură să contribuie la soluționarea și deblocarea crizei instituționale. Dimpotrivă, deoarece poate conduce la menținerea pentru o perioadă de peste șase luni a unui Guvern interimar, ce are capacitate extrem de limitată de acțiune, amânarea dizolvării Parlamentului, în condițiile în care acesta nu mai are dreptul să formeze un Guvern plenipotențiar, conduce la prelungirea irațională și la agravarea crizei instituționale.[...] Curtea subliniază că permanentizarea unei guvernări interimare, prin definiție, este contrară spiritului Constituției și reprezintă un pericol pentru democrația parlamentară”^[40].

- În același sens s-a pronunțat Curtea și ulterior: „Curtea a stabilit că termenul de 3 luni este un termen general de formare a Guvernului, care începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat necesitatea formării unui nou Guvern, indiferent de declanșarea procedurilor de formare a noului Guvern sau/și de efectuarea procedurilor prevăzute de alineatul (2) al articolului 85 din Constituție”^[41].

Judecătorul constituțional concluzionează că „anume aceste concluzii ale Curții Constituționale au stat la baza Hotărârii nr.13 din 08.06.2019”, și respectiv au servit temei pentru celelalte hotărâri și avizuri ale CCM din 8-9 iunie 2019.

Totodată, în argumentarea sa, judecătorul constituțional expune teza^[42], precum că „dreptul discreționar al președintelui RM de a dizolva Parlamentul se transformă în obligație” este o consecință „impusă de voința legiuitorului constituant”. Adică, se pretinde, că aceasta de fapt a fost voința Parlamentului RM atunci când a adoptat Constituția RM, stipulând că „președintele țării poate”, legiuitorul

de fapt a avut în vedere „președintele țării este obligat”.

În opinia noastră de cercetători, considerăm următoarele.

1. Interpretarea CCM prin care se schimbă diametral opus sensul bineînțeles al cuvântului, prin definiție nu putea să fie o doleanță sau o intenție a legiuitorului constituant, or scopul Parlamentului care a adoptat Constituția a fost ca textul constituțional să fie cât mai clar pentru națiune, pentru cetățeni. De aceea, interpretările CCM expusă atât în hotărârile precedente din a.2013 și 2015, dar și cele din perioada 7-9 iunie a.2019 sunt arbitrare și lipsite de temei constituțional și juridic.

2. Dreptul președintelui RM de a dizolva Parlamentul RM este un drept discreționar, care poate fi realizat doar urmare a careva condiții, dar nici într-un caz nu poate fi obligație, ori scopul este de a soluționa crizele politice, de a media ramurile puterii de stat, de a menține calmitatea și spiritul lucrativ al instituțiilor de stat.

3. Președintele nu poate fi obligat de CCM printr-o interpretare a textului constituțional, or textul constituțional trebuie expres să oblige la acțiuni sau inacțiuni. În lipsa textului expres, interpretarea arbitrară este o generare de norme de drept, atribuție inadmisibilă și care nu este în competența CCM.

4. În opinia noastră, CCM prin punerea hotărârii prin care a interpretat dreptul discreționar al președintelui ca o obligație constituțională a președintelui țării, de fapt a emis noi norme de drept, admițând o ilegalitate constituțională.

5. În cazul în care CCM a pronunțat o hotărâre care contravine Constituției, este de remarcat, că pentru astfel de cazuri, autoritățile de stat necesită a se conduce de art.7 al Constituției, care stipulează că „Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”.

La acest capitol privind „dreptul” sau „obligația” Președintelui RM de a dizolva Parlamentul, pare a fi importantă și utilă poziția ex-președinților Republicii Moldova Mircea Snegur și Petru Lucinschi care au venit cu o declarație comună cu privire la situația politică din țară^[43].

În declarație cei doi foști șefi de

stat amintesc, că pe când unul dintre ei a fost șef de stat (n.r. în anul 2000, când președinte era Petru Lucinschi) Parlamentul de asemenea a fost dizolvat, însă CCM nu l-a obligat subit pe președinte să dizolve legislativul.

Dânșii menționează: „În timpul mandatului unuia dintre noi a avut loc și o dizolvare a Parlamentului. Atât doar că atunci Curtea Constituțională nu l-a obligat pe președinte să opereze subit dizolvarea într-o anumită zi, la o anumită oră. Ba, dimpotrivă, făcând trimiteri că în Constituție scrie: „... poate să dizolve...”, i-a oferit Președintelui o marjă de manevră, o perioadă de gândire în plus, dacă doriți”.

Privind stabilirea în Hotărârea CCM nr.13 din 08.06.19 a statutului juridic și a competențelor Parlamentului RM dizolvat

Urmare a exminării sesizării privind interpretarea articolelor 63 și 85 din Constituția RM depuse pe 7 iunie 2019 de doi deputați în Parlament din partea PDM (partid parlamentar de opoziție), CCM a adoptat Hotărârea nr.13 din 8 iunie 2019 prin care a interpretat normele constituționale respective și soluționând problema de oportunitate politică a PDM și a statuat următoarele:

„a) Parlamentul care urmează a fi dizolvat, nu are statut și competențe identice cu Parlamentul mandatul căruia a expirat în conformitate cu prevederile art.63 din Constituție (normă nouă constituțională).

b) În cazul apariției circumstanțelor de dizolvare obligatorie a Parlamentului ca urmare a blocajului legislativ și/sau a impozibilității de formare a Guvernului timp de 3 luni (90 zile) Parlamentul nu este în drept să desfășoare activitate legislativă și să-și îndeplinească atribuțiile prevăzute de art.66 din Constituție, precum și să constituie organe de conducere ale Parlamentului RM (normă nouă constituțională).

c) La apariția circumstanțelor de dizolvare a Parlamentului în condițiile art.85 aliun.(1) din Constituție, Președintele țării este obligat, neîntârziat să sesizeze CCM pentru constatarea circumstanțelor de dizolvare, cu emiterea ulterioară a decretului de dizolvare a Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipative (normă nouă constituțională).

d) Orice acțiune și/sau act legiuslativ, care are drept scop desfășurarea activității Parlamentului după apariția circumstanțelor de dizolvare obligatorie, constituie o încălcare gravă a prevederilor constituționale și sunt nule ab initio (normă nouă constituțională) ”.

⁴⁰ Pct.75 al HCC nr.30 din 1 octombrie 2013.

⁴¹ Pct.pct.41 și 43 ale Hotărârii CCM nr.29/2015,

⁴² Pct.16 al Deciziei CCMnr.13/2015,

⁴³ Судья КС рассказал, как высчитывался срок в 90 дней, а также – почему Суд аннулировал собственные решения. https://www.zdg.md/ru/?p=28140&fbclid=IwAR2iRbnIcliqS1EGAwu3UW_7pU5p2sDbUF4n_kQ1026jLdU-lwK_Ani78wM

Referitor la preținsele noile norme constituționale statuate în HCC nr.13 din 8 iunie 2019, reiterăm mențiunile din lucrările anterioare [44] privind crearea noilor norme de drept, inclusiv fiind în prezența conflictelor de interese, expunem următoarele considerațiuni, și anume:

1. În conformitate cu prevederile Constituției RM [45], CCM nu deține competența de adoptare a actelor normative sau a normelor de drept. Limitele de competență stabilite în legislația în vigoare a RM oferă CCM doar competența de legiutor pasiv, prin aplicarea competenței constituționale de a efectua controlul de constituționalitate și de a amenda normele de drept care contravin Constituției RM. Depășirea acestei competențe și stabilirea unor norme de drept noi contravine spiritului și normei de drept constituționale, afectând materia constituțională și indicând la uzurparea unor competențe atribuite exclusiv Parlamentului RM, care în conformitate cu art.66 alin.(1) este „*unica autoritate legislativă a statului*”.

2. În conformitate cu prevederile Constituției RM [46], durata mandatului Parlamentului este stabilită expres pe o perioadă de 4 ani care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă. Totodată, mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente, dar în această perioadă nu poate fi modificată Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice. Astfel, mandatul Parlamentului este limitat de însăși prevederile Constituției, Parlamentul având mandat limitat, dar acest mandat oferă dreptul de a aproba hotărâri și legi ordinare, în vederea asigurării exercitării puterii de stat legislative.

3. Mandatul Parlamentului, conform art.63 în coroborare cu art.68 al Constituției RM în calitate de mandat instituționalizat și consolidat al mandatelor deputaților aleși ai poporului, are aceeași calitate de mandat reprezenta-

tiv și în exercitarea lui este în serviciul poporului. Din perspectiva alin.(2) al art.68 al Constituției RM, și ținând cont de faptul că orice mandat imperativ este nul, restricțiile și condiționările în activitatea Parlamentului formulate în HCC nr.13 din 8 iunie 2019 contravin Constituției RM.

4. Conform art.7 al Constituției RM - „*Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.*” În temeiul dat, HCC „, nr.13 din 8 iunie 2019 care contravine Constituției RM, *ab initio* este nulă și nu are putere juridică.

Este de reținut, că la 24 februarie 2019, poporul suveran a încredințat/delegat persoanelor alese în Parlament mandatul de deputat pentru o perioadă de 4 ani.

Mandatul fiecărui deputat a fost validat de către Curtea Constituțională la 9 martie 2019, iar convocarea/intrunirea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a a avut loc la 21 martie 2019.

Așadar, mandatul plenipotențiar al Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XX-a a expirat la 30 noiembrie 2018, iar pentru perioada 1 decembrie 2018 – 20 martie 2019 Parlamentul a avut un mandat limitat, deci în această perioadă Parlamentul nu a putut interveni în sfera/domeniul legilor constituționale și organice. De altfel, mandatul plenipotențiar al Guvernului se exercita ca urmare a voinței Parlamentului, organul reprezentativ suprem al poporului, iar mandatul Guvernului interimar, a cărui mandat a încetat, a fost asigurat în baza prevederilor constituționale și legislative în vigoare [47].

În limitele temporale, de când mandatul plenipotențiar (de 4 ani) al Parlamentului a expirat sau de când Parlamentul a fost dizolvat și până la întrunirea legală și constituirea Parlamentului nou-ales, Parlamentul nu mai poate legifera prin legi constituționale și organice (expirarea mandatului (art. 63) sau dizolvarea Parlamentului (art. 85)).

Constituția prevede în mod expres că durata mandatului este de 4 ani, deci și exercitarea funcțiilor Parlamentului poate fi efectuată numai pentru această perioadă.

Așa, Parlamentului după expirarea mandatului plenipotențiar și până la întrunirea Parlamentului nou-ales, îi sunt atribuite doar funcții operative pentru a asigura continuitatea activității

permanente - regulă supremă într-un stat de drept. De aceea, restrângerea competențelor legislative, stabilite pentru Parlament prin art. 63 alin. (3) din Constituție (nu poate fi modificată Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice), se impune din ziua expirării mandatului de 4 ani sau din ziua intrării în vigoare a decretului Președintelui Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului și durează până la întrunirea legală a noii componente a Parlamentului.

Este de reținut, că din prevederile Constituției, alte interdicții sau limitări ale competenței nu rezultă, nici pentru legislativul a cărui mandat a expirat și nici pentru legislativul care urmează a fi dizolvat sau care deja a fost dizolvat.

Prin urmare, în limitele temporale dintre perioada de după expirarea mandatului (4 ani) și până la întrunirea noului Parlament ales, Parlamentul precedent nu are atribuții și competențe depline.

Totodată, prin Hotărârea nr. 13 din 8 iunie 2019, Curtea contrar regulilor de interpretare logică reținute atât în doctrină, cât și de jurisprudența instanței de jurisdicție constituțională, și anume, a regulii că dacă legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă (ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus), a realizat o distincție între statutul și competențele unui Parlament a cărui mandat a expirat și a unui Parlament care urmează sau a fost dizolvat.

Mai mult ca atât, nejustificat și fără argumentare în norma constituțională, Curtea a decis că „*Orice acțiune și/sau act legislativ, care are drept scop desfășurarea activității Parlamentului după apariția circumstanțelor de dizolvare obligatorie, constituie o încălcare gravă a prevederilor constituționale și sunt nule ab initio*” [48]. Printr-o astfel de decizie considerăm că instanța de jurisdicție constituțională și-a asumat un rol impropriu, acela de a legifera și nu de a interpreta prevederile constituționale, iar în cazul dat avem o interpretare extensivă care generează noi norme de drept constituțional. Or, singura autoritate abilitată cu dreptul exclusiv de a modifica Legea Supremă este Parlamentul, rolul strict al unei Curți Constituționale fiind acela de a interpreta prevederile constituționale deja existente.

Este de reținut, de asemenea, că o astfel de abordare este în totală contradicție și cu principiul autonomiei Parlamentului, dar și principiului

⁴⁴ Snegur și Lucinschi amintesc de cum a fost dizolvat Parlamentul în 2000. <http://tv8.md/2019/06/13/snegur-si-lucinschi-fac-din-deget-curtii-constituționale-in-timpul-mandatului-unuia-dintre-noi-curtea-a-ofert-o-marja-de-manevra/>

⁴⁵ V.Kuciuk, V.Pușcaș. Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chișinău, 2019, pp. 41-50, 84-92, ș.a.; V.Kuciuk. Conflictul de interese în autoritatea publică (paradigmă constituțională – studiu de caz), materialele Conferinței “Teoria și practica administrării publice”, Chișinău, 17 mai 2019, ș.a.

⁴⁶ Art.134 și 135 din Constituția RM

⁴⁷ Art.63 alin.(1) și (3) ale Constituției RM

⁴⁸ Articolul 103 din Constituție și prevederile art.12 și 15 ale Legii nr.136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern

asigurării funcționalității instituționale a lui. În pofida faptului că Parlamentul urmează a fi dizolvat sau este dizolvat, totuși mandatul deputaților și activitatea Parlamentului se prelungește până la constituirea unui nou legislativ [49]. Prin urmare, cu excepția limitării stabilite de constituție de a adopta Legi organice și constituționale, Parlamentul continuă să activeze fiind funcțional. Eventualele numiri în organele de conducere ale Parlamentului sau modificări ale acestora sunt chestiuni de ordin parlamentar intern și reprezintă o responsabilitate exclusivă a forului legislativ, iar intervențiile altor autorități publice în problematica respectivă sunt inadmisibile.

Prin urmare, actele emise de către Curtea Constituțională după pronunțarea dispozitivului Hotărârii nr. 13 din 8 iunie 2019, nu fac altceva decât să urmeze firul logic impus prin aceasta, fiindcă interpretările cuprinse în textul acesteia au servit drept temelie pentru emiterea de către instanța de jurisdicție constituțională a următoarelor hotărâri și avize din data de 8 iunie 2019 [50].

Privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova și abilitarea Prim-ministrului cu exercitarea interimatului

Menționăm că aspectul dat a fost cercetat științific de subsemnați în lucrările sale anterioare, în care s-a atras atenție la mai multe nerespectări procesuale și de fond [51]. Totodată, cu referire la avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, atenționăm despre o încălcare a normelor procedurale ale Codului jurisdicției constituționale nr. 502/1995, care la art. 38 alin. (2) lit. c) stabilește că, subiecții cu drept de sesizare pot face sesizări în probleme ce țin de competența lor, cu unele excepții printre care cea privind constatarea circumstanțelor ce justifică suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, care poate fi făcută în temeiul unei hotărâri a Parlamentului, semnate de Președintele Parlamentului. Or a fost adus la cunoștința publicului faptul că sesizarea

nr. 113f din 08.06.2019 a fost semnată doar de 3 deputați din opoziția parlamentară. În acest context, putem constata o încălcare admisă de către Curtea Constituțională, care nu era în drept să admită spre examinare sesizarea depusă de subiecții necorespunzători. Drept urmare, actele Curții Constituționale emise în urma examinării acestei sesizări și a celor ulterioare care derivă din sesizarea respectivă sunt de drept lovite de nulitate constituțională.

Totodată, remarcăm că Constituția nu stabilește obligația dizolvării Parlamentului după expirarea celor 3 luni. Considerăm, că Președintele Republicii are, precum este prescris expres în norma constituțională, doar dreptul (nicio obligație) de a dizolva Parlamentul [52].

Exact despre acest fapt a atenționat publicul un grup de foști judecători (printre care 3 ex-judecători și președinți ai Curții Constituționale) care au remarcat în declarația sa [53], că „esența interpretării menționate se rezumă la interpretarea termenului calendaristic de trei luni cu care se operează în textul Constituției, în frauda legii. Astfel, indicarea în paranteză interpretarea termenului de trei luni ca fiind 90 de zile, reprezintă în esență o modificare a normei constituționale, într-o procedură neadmisă de lege. Or, Curtea Constituțională, nu este autoritatea competentă de a interveni în textul normei constituționale în scopul modificării acesteia, în speță prin indicarea altor termeni în care Parlamentul poate fi dizolvat, decât cel indicat cu o suficientă claritate de către legislatorul constituent, motiv din care termenul de 3 luni la expirarea căruia Constituția admite posibilitatea dizolvării Parlamentului, nu poate fi restrâns la 90 de zile, în fraudă funcționalității, organului suprem reprezentativ în stat – temelia democrației într-un stat de drept”, au menționat în declarație foștii magistrați. Manifestând dezacordul total față de procedura arbitrară care a stat la baza ultimelor decizii și hotărâri succesive adoptate în grabă de Curtea Constituțională, cu mari abateri de la prevederile Constituției și a jurisdicției constituționale, dânsii au apreciat hotărârile CCM ca decizii care au avut drept finalitate „înlăturarea Parlamentului de la exercitarea puterii de stat, instaurarea instabilității politice în țară cu atribuirea exercitării puterii de stat altor persoane decât celor cărora le-a

fost încredințată de cetățeni în cadrul unui scrutin democratic”.

Concomitent cu cele sus expuse, chiar dorind să accepte logica jurisdicțională a CCM, remarcăm că în cazul în care Președintele RM va face uz de dreptul său, Președintele are nevoie și de o perioadă de timp rezonabilă pentru a exercita dizolvarea Parlamentului conform art.85 din Constituție în pofida unor posibile circumstanțe de ordin politic sau social și putem constata că Legea supremă îi oferă această pauză rezonabilă. Expirarea termenului de 3 luni nu impune Președintele de a recurge la acest act, cu atât mai mult imediat după ziua expirării termenului constituțional, or chiar temporal aceasta poate să nu fie posibil de realizat având în vedere obligația constituțională a președintelui de a purta consultări cu fracțiunile parlamentare.

Potrivit articolului 103 alin. (1) din Constituție, Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru un nou Parlament”. Astfel, mandatul Guvernului condus de Prim-ministrul Pavel Filip a încetat în ziua validării mandatelor deputaților aleși, la 9 martie 2019. Din această zi, Guvernul a devenit unul în exercițiu, și conform art.15 din Legea cu privire la Guvern nr. 136/2017, Guvernul al cărui mandat a încetat îndeplinește numai atribuții de administrare a treburilor publice.

Totodată, art.91 din Constituție nu reglementează posibilitatea asigurării interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova de către un prim-ministru în exercițiu, al unui Guvern al cărui mandat a încetat, și care exercită temporar anumite atribuții funcționale limitate de lege. În acest sens, avizul Curții Constituționale nu conține careva argumente sau interpretări care ar acoperi constituțional și ar legitima decizia adoptată.

În opinia noastră, interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova poate fi asigurat doar de un Președinte de Parlament sau Prim-ministru al căror mandat instituțional nu au expirat/încetat. Această condiție rezultă din statutul și rolul Președintelui stabilite în Constituție și atribuțiile exclusive oferite acestuia de lege, or fiind ales prin vot direct de popor, Președintele reprezintă statul și voința poporului, fiind garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

De aceea, avizul din 09 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova (prin care Curtea Constituțională a „consta-

⁴⁹ HCC nr.13 din 08.06.2019

⁵⁰ Art.63 alin.(3) al Constituției RM

⁵¹ HCC nr.14/2019, HCC nr.15/2019,

Avizul CC din 9 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al RM, Avizul CC din 9 iunie 2019 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului RM

⁵² V.Kuciuk, V.Puşcaş, Justiția constituțională. Tipogr.Print-Caro. Chișinău, 2019, pp.283-287.

⁵³ Art.63 alin.(1) al Constituției RM

tat ca circumstanță care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova în cadrul procedurii de dizolvare a Parlamentului refuzul deliberat al Președintelui de a-și îndeplini obligația constituțională de a sesiza Curtea Constituțională, pentru constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a și abilitarea Prim-ministrului în exercițiu, domnul Pavel Filip, cu exercitarea interimatului în vederea sesizării Curții pentru constatarea circumstanțelor ce justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a, și după caz, emiterea decretului privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipat⁵⁴), nu are rădăcină substanțială în normele constituționale în vigoare, reprezentând de fapt o interpretare extensivă a sensului și înțelesului deplin al normelor constituționale, elucidate mai sus.

Cu referire la avizul Curții Constituționale din 9 iunie 2019 prin care s-a „constatat drept circumstanță care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a imposibilitatea formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție”, Curtea Constituțională nu a luat în considerare elementele procedurale stabilite de Constituție, care nu au fost epuizate și care trebuiau să preceadă sesizarea Curții privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. Așa, prim-ministrul în exercițiu, Pavel Filip, cel care se pretinde că a asigurat interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova în temeiul avizului Curții Constituționale din 09.06.2019, nu a consultat în prealabil fracțiunile parlamentare, înainte de a sesiza Curtea, ceea ce constituie, în opinia Parlamentului, o încălcare gravă a Constituției, or art. 85 alin. (1) stabilește clar că Parlamentul poate fi dizolvat doar după consultarea fracțiunilor de către Președinte.

Privind prevederile HCC nr.16 din 15 iunie 2019 pentru revizuirea Deciziei Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, Hotărârii Curții Constituționale nr.13 din 8 iunie 2019, Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 8 iunie 2019, Hotărârii Curții Constituționale nr. 15 din 8 iunie 2019, Avizului Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și Avizului Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019

Ab initio necesită a atenționa asupra noțiunii de „transfer de putere”, noțiune utilizată atât în comunicatele oficiale, dar și în HCC nr.16 din 15 iu-

nie 2009, avându-se în vedere în exclusivitate starea de fapt constituită urmare dualității puterii de stat *de facto* formate grație tentativei de uzurpare a puterii de stat. Or, transferul de putere ca procedură de drept nu există în legislația RM, dat fiind faptul reglementării detaliate în Legea cu privire la Guvern [⁵⁴] a încetării mandatului Guvernului în exercițiu și investirea noului Guvern de Parlament, organ reprezentativ al Suveranului. De aceea, utilizarea noțiunii de *transfer pașnic al puterii de stat* ca mecanism de drept înseamnă exclusiv existența unei stări juridice ilegale în care a avut loc o tentativă de uzurpare a puterii de stat, pentru ca mai apoi sub presiunea opiniei publice interne și externe să se cedeze puterea de stat uzurpată autorităților legale. La caz, este de menționat lipsa explicațiilor respective în HCC nr.16/2019, fapt care trece cu vederea momentul tentativei de uzurpare a puterii de stat, operându-se cu termeni *de facto* și *de jure*, fără a se da apreciere de drept încetării mandatului și investirii cu mandat legal noul Guvern. Așa că din textul HCC nr.16/2019 nu este clară situația de drept constituită în RM în perioada 07-15 iunie 2019.

De altfel, în temeiul demersului judecătorilor Curții Constituționale din 15 iunie 2019 care a avut la bază situația de fapt din Republica Moldova, în special, anunțul *transferului de putere* către Guvernul Prim-ministrului Maia Sandu și coaliția formată în Parlamentul Republicii Moldova, Plenul Curții Constituționale a decis admiterea [⁵⁵] revizuirii actelor Curții pronunțate anterior în perioada 7-9 iunie 2019, pronunțând HCC nr.16.

Curtea a constatat că necesitatea revizuirii decurge din anunțul *retragării de la guvernare și a transferului de putere* către Guvernul condus de Prim-ministrul Maia Sandu și coaliția formată în Parlamentul Republicii Moldova.

Este important de menționat, că CCM a recunoscut prin HCC nr.16 că în țară s-a instaurat dualitatea puterii de stat, operând cu două noțiuni: „guvern *de jure*” și „guvern *de facto*”, menționând în pct.21, că după data de 9 iunie 2019, guvernul *de jure* condus de dl Pavel Filip acționa exclusiv în baza hotărârilor Curții Constituționale, pe

⁵⁴ Zece foști judecători și-au făcut publică opinia cu privire la decizia Curții Constituționale din 14 iunie 2019. <https://sputnik.md/politics/20190614/26403942/fosti-judecatori-Decizia-CCM-este-contrar-prevederilor-legii.html>

⁵⁵ Legea nr. 136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern. Publicat: 19.07.2017 în Monitorul Oficial Nr.252

când guvernul *de facto* condus de dna Maia Sandu, acționa atât în baza unei hotărâri a Parlamentului, cât și a unui decret prezidențial.

Este de remarcat, că în pct 22, Curtea a recunoscut drept *de jure* ambele guverne, constatând că pe data de 14 iunie 2019, guvernul *de jure* și-a dat demisia, transferând puterea guvernului *de jure* condus de Prim-ministrul Maia Sandu.

Făcând abstracție de actul revizuirii, remarcăm că jonglându-se cu noțiunile guvern *de facto* și guvern *de jure*, de fapt CCM a inversat starea de fapt, or guvernul *de jure* din start a fost noul guvern desemnat de Parlament și statuat de Președintele RM, pe când guvernul *în exercițiu cu mandat încetat* – anume el a fost guvernul *de facto* care nu avea competență și legitimitatea necesară unui guvern legal, și care urmarea presiunii interne și externe a opiniei publice, s-a dezis de la uzurparea puterii de stat, peste o săptămână de uzurpare a puterii de stat, eliberând benevol instituțiile capturare ale statului.

Menționând că *transferul de putere* al guvernului condus de dl Pavel Filip către guvernul condus de dna Maia Sandu a echivalat cu o renunțare deliberată a celui dintâi la administrarea treburilor publice, Curtea recunoaște că această situație creată constituie o sursă de instabilitate în Republica Moldova, de vreme ce persistă efectele actelor Curții Constituționale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., și nu există o autoritate care să le asigure implementarea deplină. Mai mult, Curtea a observat că, în situația de criză politică subsecventă datei de 9 iunie a.c., unii funcționari *lato sensu* (funcționari publici, funcționari cu statut special, ambasadori ai Republicii Moldova etc.) nu au recunoscut autoritatea și legitimitatea guvernului *de facto*, invocând actele relevante ale Curții. De asemenea, există posibilitatea ca unele guverne străine să fie induse în eroare cu privire la guvernul Republicii Moldova cu care trebuie să corespundeze. Prin urmare, în situația socio-politică creată, Curtea a trebuit să pună în balanță imperativele pe care le-a enunțat în actele sale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., și interesul public al păcii civice și al protecției efective a drepturilor omului. Iar pornind de la faptul, că interpretările ei trebuie [⁵⁶] să fie ghidate de obiectivele enunțate în Preambulul Constituției și în Declarația de

⁵⁶ Art.72 din Codul jurisdicției constituționale (Curtea își poate revizui propriile hotărâri în cazul în care apar împrejurări noi)

Independență a Republicii Moldova (§ 122), Curtea a apreciat că „*odată încetată activitatea guvernamentală și prin renunțarea guvernului de jure la actul guvernării, în Republica Moldova sunt periclitată pacea civică și drepturile omului, unde instabilitățile guvernamentale produc consecințe negative pentru valorile democrației*”.

De aceea, pornind de la nevoia de a menține pacea civică și protecția efectivă a drepturilor omului în concret, Curtea a stabilit (pct.32), că „*implementarea considerentelor Curții din actele sale relevante din 7-9 iunie a.c. este imposibilă, în prezent, iar menținerea acestor acte ar putea afecta în mod disproporționat fundamentele păcii civice și protecției drepturilor omului*”. Or, (pct.33) Curtea „*nu poate substitui discreția unui guvern de jure care a demisionat și nu consideră oportună substituirea discreției noului guvern. Această problemă excedă sferei dreptului constituțional, fiind una pur politică. Curtea nu este organismul potrivit care să intervină în chestiuni care au dobândit, în prezent, valențe pur politice. Ea nu poate administra treburile pe care trebuie să le administreze un guvern de jure care a demisionat sau pe care trebuie să le administreze un guvern de facto care a devenit de jure*”.

Acentuând că „*situațiile extreme impun, uneori, aplicarea unor soluții excepționale*”, Curtea a concluzionat că „*este cazul hotărârii, care va anula, pe calea unei revizuirii, efectele actelor Curții pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., pentru a elimina insecuritatea juridică ce afectează, în contextul actual, date fiind împrejurările care au intervenit, pacea civică și drepturile omului. În acest caz, schimbarea jurisprudențială efectuată de către Curte pe calea revizuirii este motivată de evoluția socială și de ponderea mai mare a drepturilor omului și a dezideratului realizării păcii civice în raport cu principiul certitudinii juridice*”.

Revizuiind hotărârile sale din perioada 7-9 iunie a.c., Curtea totodată (pct.35). a considerat valabile actele adoptate de către guvernul de jure condus de către dl Pavel Filip, în cazul în care noul Guvern nu le va modifica.

Este de remarcat, că prin hotărârea Curții nr.16/2019, Parlamentul condus de dna Zinaida Greceanii a dobândit (în opinia Curții), *ope constitutionis*, calitatea de Parlament constituțional, fiind revigorată actele normative adoptate de acesta, precum și actele adoptate de Guvernul Republicii Moldova condus de dna Maia Sandu.

Astfel, cu toate că Curtea a anunțat

revizuirea actelor sale normative pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., de fapt (textual), remarcăm că ea de fapt nu a revizuit, dar a anulat Decizia Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, HCC nr.13 din 8 iunie 2019, HCC nr. 14 din 8 iunie 2019, HCC nr. 15 din 8 iunie 2019, Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019. Or anularea unui act normativ nu este o pretinsă revizuire a actului normativ, care conform legislației RM [57], dar și al dex-ului [58], constă în analiza/verificarea/corectarea conținutului lui pentru evaluarea corespunderii lui unei stări de fapt sau cerințelor legale.

Prin acest fapt, Curtea *de jure* și-a recunoscut culpa, ilegalitățile comise și interpretările abuzive admise. De aceea în plan juridic, CCM a recunoscut prin pronunțarea HCC nr.16/2019 participarea sa la tentativa de uzurpare a puterii de stat, realizând prin hotărâri abuzive și nefondate un suport ilegal de natură interpretativă cvazi-constituțională pentru gruparea oligarhică respectivă.

Privind poziția oficială a Guvernului Sandu vizavi de actele CCM expusă prin denunțul depus la Procuratura Generală a RM de către dl A.Năstase, deputat, viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Interne

La la 16 iunie 2019, ministrul afacerilor interne a sesizat Procurorul General asupra săvârșirii de către judecătorii Curții Constituționale a infracțiunii de *tentativă de uzurpare a puterii de stat* – art. 339 alin.(1) Cod penal – acțiuni săvârșite în scopul uzurpării sau menținerii forțate a puterii de stat cu încălcarea prevederilor Constituției Republicii Moldova.

În această privință, dânsul a menționat următoarele:

- în perioada 07 iunie – 09 iunie 2019 judecătorii Curții Constituționale au aprobat decizii, hotărâri și avize contrare prevederilor Constituției RM în scopul de a permite lui Plahotniuc Vladimir și a grupării criminale conduse de acesta să se mențină abuziv la putere, precum și de a asigura o legalitate așa-zisului guvern condus de Filip Pavel.

- actele nominalizate ale Curții Constituționale au condus la instaurarea unui dualism al puterii și, în

⁵⁷ Hotărârea CCM nr.36 din 5 decembrie 2013

⁵⁸ Art.70 al Codului Jurisdicției Constituționale, art.3 al Legii nr.424 din 16.12.2004 privind revizuirea și optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de întreprinzător

consecință, a unei crize a acesteia, ceea ce a afectat și extrapolat întreaga societate datorită interpretării ambigue și abuzive a unor norme constituționale, care, în lumina Hotărârilor anterioare ale Curții nr. 30 din 01.10.2013 și nr. 29 din 24.11.2015 pentru interpretarea articolului 85 din Constituția Republicii Moldova, erau suficient de clare pentru a găsi oportun revenirea ulterioară la interpretarea sensului și modalității de aplicare a acestuia.

- autoritățile apărute ca rezultat al efectelor produse de deciziile ilegale emise de Curte, au încercat să schimbe starea de lucruri existentă, au emis acte de dizolvare a Parlamentului Republicii Moldova, au stabilit alegeri anticipate, au înstrăinat bunuri, etc., existând, practic, o preluare ilegală și abuzivă a puterii în stat, prin anihilarea puterii legislative și suprimarea Guvernului legal constituit.

- obiect al infracțiunii de uzurpare a puterii în stat sunt relațiile care reglementează formarea organelor puterii de stat, precum și regimul constituțional al Republicii Moldova.

- latura obiectivă a infracțiunii se exprimă prin acțiuni cu scopul de a uzurpa (de a-și însuși) o putere cu încălcarea vădită a normelor constituționale prin acțiuni îndreptate spre a menține puterea de stat, atunci când, potrivit Constituției, urma a fi transmisă. În conformitate cu voința și suveranitatea populară rezultată în urma votului din 24 februarie 2019.

- uzurparea puterii de stat presupune acțiuni ale persoanelor, diferitelor grupări, organizații îndreptate spre obținerea puterii asupra căreia nu au niciun drept. Menținerea forțată a puterii înseamnă păstrarea forțată a acesteia, cu încălcarea prevederilor Constituției RM de către persoane cărora puterea le-a aparținut conform legii.

- în prezenta cauză, Plahotniuc Vladimir a acționat în vederea accederii sale la putere și de menținere a sa și a Guvernului aservit, la putere, dispunând prin intermediul judecătorilor Curții Constituționale dizolvarea Parlamentului, continuarea imputernicirilor Guvernului condus de Filip Pavel în pofida expirării imputernicirilor acestuia, neadmiterea intrării în atribuții a Guvernului condus de Maia Sandu, etc.

În denunțul depus la Procuratura Generală, denunțatorul a menționat că conform Constituției puterea de stat este divizată în puterea legislativă, executivă și judecătorească și care

sunt separate și colaborează la exercitarea prerogativelor ce le revin [59]. Parlamentul, Președintele și Guvernul Republicii Moldova, Curtea Supremă de Justiție și instanțele judecătorești inferioare sunt organele de stat ce reprezintă aceste puteri. Și totodată, conform prevederilor Constituției RM [60], suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova care o exercită în mod direct prin organele sale reprezentative în formele stabilite de Constituție. Nicio persoană particulară, nicio parte din popor, niciun grup social, niciun partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu.

Cerințele debunătorului bazate pe normele legislației constituționale și penale [61], sunt următoarele:

1. Inițierea procedurilor de ridicare a imunității judecătorilor constituționali și deputatului Plahotniuc Vladimir în vederea obținerii acordului forului legislativ pentru investigarea lor penală.

2. Suspendarea din funcție a judecătorilor constituționali, dat fiind că aceștia pot influența mersul anchetei, pot distruge probe și pot influența potențialii martori.

3. Tragerea la răspundere în temeiul art. 339 alin.(1) a Codului penal a judecătorilor Curții Constituționale, dar și a lui Plahotniuc Vladimir.

Privind opinia Comisiei de la Veneția cu privire la deciziile Curții Constituționale din Republica Moldova [62]

Examinând pe 21 iunie 2019 la ce-

⁵⁹ REVÍZIE, *revizii*, s. f. Cercetare nouă, control, verificare, revizuire. ♦ Corectură făcută în pagini a unui text ce urmează să fie tipărit. ♦ Inspecție. ♦ Formă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale) care constă în revederea sau re-verificarea documentelor de evidență privitoare la operații contabile. ♦ Ansamblul operațiilor executate asupra unei instalații, a unei mașini etc., care constă în reglarea pieselor și aparatelor, în înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. [Var.: **reviziune** s. f.] – Din fr. *révisio*, lat. *revisio*, -onis. <https://dexonline.ro/definitie/revizie>; *Revizui*, verb. Sinonime: a reexamina, a revedea, a controla, a verifica, a inspecta; a corecta, a îmbunătăți, a ameliora, a schimba; a amenda, a modifica, a reconsidera, a rectifica, a redefini, a reforma, a repara; a repara; a superviza. <https://sinonime.com/dex/?cheie=Revizui%2C&>

⁶⁰ Art.6 al Constituției RM

⁶¹ Art.2 al Constituției RM

⁶² Art.200 și art.262 ale Cod de procedură penală dar și art.16 alin.(3) din Legea cu privire la Curtea Constituțională

rerea Secretarului General al Consiliului European, Thorbjørn Jagland actele CCM pronunțate în perioada 7-9 iunie 2019, Comisia de la Veneția a ajuns la următoarele concluzii.

Într-un stat de drept este esențial ca organele constituționale să decidă în limitele parametrilor autorității și responsabilității lor legale, pentru a nu fi serios compromisă robustețea instituțiilor de stat și funcționarea democratică a instituțiilor statului.

Nimic nu sugera că situația din țară la momentul respectiv era una de urgență, în ciuda expirării iminente a termenului de trei luni. Dimpotrivă, evoluțiile din Parlament au sugerat că un timp suplimentar ar conduce la soluționarea crizei prin formarea unui nou guvern.

Rolul esențial al Curții Constituționale este acela de a menține o distanță egală față de toate ramurile puterii și de a acționa ca un arbitru imparțial în caz de coliziune între ele, respectând totodată soluțiile la care au ajuns instituțiile legitime din punct de vedere democratic.

- Drepturile procedurale ale președintelui și parlamentului au fost grav afectate de numărul și viteza mare (o zi sau două zile pe parcursul unui weekend) cu care Curtea a decis asupra unor cazuri foarte sensibile, cu repercusiuni semnificative asupra instituțiilor statului. Nici președintele, nici Parlamentul nu au fost reprezentați și nici nu au avut șansa de a-și prezenta argumentele în fața Curții.

- CCM nu și-a respectat propriile proceduri și nici principiul egalității părților în ceea ce privește recenta criză politică.

- În ceea ce privește modul de calcul al Curții al termenului de trei luni pentru formarea unui guvern -potrivit calculului acceptat al limitei de trei luni, prevăzută în Codul Civil, care a fost aplicată anterior de Curtea Constituțională, termenul pentru formarea unui nou guvern a expirat la 9 iunie, trei luni calendaristice după confirmarea rezultatelor alegerilor. 9 iunie fiind o duminică, termenul aplicabil a fost, probabil, 10 iunie. Prin urmare, investiția Guvernului Sandu la 8 iunie a întrunit termenul legal.

- Decizia Curții Constituționale de suspendare temporară a președintelui și numirea primului-ministru ca președinte interimar nu a fost fondată pe Constituția Republicii Moldova.

- Procedura de revizuire a hotărârilor Curții Constituționale are un caracter excepțional.

Concluzii

Reieșind din cele sus menționate, putem concludiona că instanța de jurisdicție constituțională a acționat într-un mod arbitrat și nu a dat dovadă de bună-credință. Anume activitatea acestei autorități publice, atât în plan cronologic, dar și cu referire la substanța dreptului interpretat (inclusiv în contextul interpretării extensive și cu efete retroactive pe subiecte consumate), au condus la următoarele:

- Parlamentul RM și Președintele RM au fost puși în imposibilitatea respectării și executării hotărârilor CCM;

- În Republica Moldova s-a creat dualitatea puterii de stat exercitată de mai mulți actori publici, având loc tentativa uzurpării puterii de stat în RM în temeiul hotărârilor CCM de interpretare extensivă și arbitrară a prevederilor constituționale;

- S-a generat o criză constituțională profundă cu impact economico-social și un blocaj instituțional al autorităților publice centrale.

De aceea, pe data de 8 iunie 2019, majoritatea parlamentară formată din 61 de deputați din Parlament au votat declarația privind condamnarea tentativei de uzurpare a puterii în stat în favoarea Partidului Democrat și a lui Vlad Plahotniuc întreprinse de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Condamnând acțiunile Curții Constituționale materializate prin actele jurisdicționale pronunțate la date de 07 iunie și respectiv 08 iunie 2019, Parlamentul a constatat că prin actele CCM s-a încercat:

- blocarea creării majorității parlamentare prin interpretarea abuzivă a unor prevederi constituționale privind termenele de investire a unui Guvern de către Parlament;

- forțarea Președintelui RM să inițieze dizolvarea Parlamentului RM;

- obstrucționarea activității majorității parlamentare;

- atentarea la competențele exclusive ale Parlamentului RM în domeniul creației legislative.

Având în vedere faptul că Curtea Constituțională nu doar că a participat anterior la capturarea RM de către Partidul Democrat și Vladimir Plahotniuc, dar și a emis acte jurisdicționale care au avut drept scop uzurparea totală a puterii de stat de către PD și V.Plahotniuc, în conformitate cu Constituția, Parlamentul RM prin vot unanim al majorității parlamentare:

1. a condamnat actele și acțiunile

juridice ale CCM, în special, cele din data de 7 și 8 iunie 2019;

2. a denunțat partenerilor de dezvoltare și Comisiei de la Veneția abuzul de drept și participarea CCM la tentativa de uzurparea puterii de stat în RM;

3. a solicitat judecătorilor CCM să-și depună imediat demisia din funcție;

4. a recomandat deputaților și cetățenilor RM să denunțe încălcarea drepturilor sale legitime la CtEDO.

Este de remarcat, că poziția fermă a Parlamentului și a noului Guvern Sandu, dar și susținerea externă de către Rusia, Statele Unite și Uniunea Europeană, au influențat starea de fapt și actorii politici, conducând la transferul pașnic al puterii de stat, și, ulterior, la pronunțarea de către CCM a HCC nr.16 din 15 iunie 2019.

Este de constatat, că în criza constituțională declanșată de CCM, poziția *de jure* și *de facto* a CCM nu a fost cea de garant al Constituției, cea de arbitru și consilier a puterilor de stat.

În această ordine de idei se încescrie și opinia Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei expusă pe marginea crizei politice din Republica Moldova, și, care examinând prin prisma standardelor și bunelor practici în domeniu, a confirmat ilegalitățile de proporții admise de CCM, fapt care au avut și continuă să aibă un impact major asupra societății, asupra încrederii cetățenilor în justiția constituțională, a încrederii în autoritatea puterilor de stat, în autoritatea CCM.

În final, se impun cercetări fundamentale ale fenomenului stabilit privind tentativa de uzurparea puterii de stat care a avut loc în Republica Moldova, precum și tragerea la răspundere a tuturor celor care au contribuit la această infracțiune, care prin gravitatea ei nu are termen de prescripție.

Considerațiuni privind măsurile necesare de ordin legislativ

în vederea depășirii urmărilor crizei constituționale în RM

declanșată de actele normative ale CCM în perioada anilor 2013-2019

Este cunoscut faptul, că în ultima perioadă de ani, Republica Moldova trece printr-o criză constituțională profundă. Urmare acestui fapt, considerăm necesar de a propune următoarele măsuri care se impun în domeniul justiției constituționale, atât în vederea îmbunătățirii calității actului

de justiție în Republica Moldova, cât și fortificării justiției constituționale, a încrederii cetățeanului în actul justiției, asigurarea suveranității și independenței puterii de stat, restabilirea autorității CCM și edificării reale a statului de drept în RM.

1. Problema selectării, desemnării și eliberării din funcție a judecătorilor constituționali. Este de menționat, că în decursul a 25 de ani activitate a CCM, în RM doar o singură dată a fost desfășurat concursul de selectare a persoanei la înalta funcție de judecător constituțional, și doar o singură persoană a fost selectată într-un mod deschis, transparent și în condiții de concurs public. Ținând cont de faptul, că judecătorii constituționali sunt independenți și inamovibili, au imunitate juridică și singuri își determină competența, putem constata contradicția existentă între statutul înalt al judecătorilor Curții și procedurile dubioase de selectare și promovare a lor. Totodată, anume lipsa unor norme de drept clare și transparente a desemnării în condiții de concurs a judecătorilor constituționali, ar permite ca voința politică a unui partid să fie impusă întregii societăți și întregului stat, fiind posibilă luarea în captivitate a acestui înalt organ de stat, și respectiv la uzurparea puterii de stat în Republica Moldova. De aceea, considerăm că regulile de selectare, desemnare și eliberare din funcție a judecătorilor constituționali necesită a fi revizuite substanțial, iar noua componență a CCM trebuie să fie desemnată conform noilor reguli.

2.Examinarea de către CCM a subiectului de drept în condițiile conflictului de interese. Remarcăm, că CCM de mai multe ori a examinat diverse subiecte (remunerația judecătorului, sporurile calculate, pensia judecătorului, etc.) care îi priveau în egală măsură și pe ei înșiși - fapt care a condus cert la apariția unui conflict de interese. Or, CCM fiind sesizată de fiecare dată de către Parlament, ea nu a reacționat nicicum, nu a recunoscut public prezența conflictului de interese, judecătorii constituționali adoptând hotărârile respective în condițiile conflictului de interese evident. În contextul dat, remarcăm că un conflict de interese constatat poate fi calificat ca o infracțiune contravențională sau penală. Așa, nedeclararea conflictului de interese de către persoana, care activează în cadrul unei autorități publice, instituții publice, întreprinderi de stat sau municipale ori în cadrul

unei societăți comerciale cu capital majoritar de stat, este sancționată contravențional. Totodată, nedeclararea conflictului de interese de către persoana publică poate fi calificată ca infracțiune de abuz de putere sau abuz în serviciu prevăzut de articolul 327 al Codului penal, care sancționează folosirea intenționată de către o persoană publică a situației de serviciu, în interes material ori în alte interese personale. Astfel, prezența unui cert conflict de interese în cadrul examinării spețelor date, conflict trecut sub tăcerea autorității de jurisdicție constituțională, poate conduce doar la concluzia că este sfidată Constituția, legislația constituțională, dar și normele de drept constituțional de către însăși CCM - „garant” al Constituției RM. Constatând un vid normativ în legislația privind jurisdicția constituțională în partea ce ține de procedura de declarare a conflictului de interese și de responsabilizare a judecătorului constituțional, este imperios necesară atât reglementarea corespunzătoare a astfel de situații, dar și efectuarea unei veritabile justiții constituționale care ar evita conflictele de interese sau ar responsabiliza judecătorul constituțional, pentru a da exemplu tuturor instanțelor judecătorești din RM în vederea apărării și asigurării drepturilor omului.

3. Interpretarea de către CCM a normelor constituționale în condițiile principiului ”textul Constituției contravine Constituției” și revizuirea nejustificată a propriilor hotărâri. Astfel, prerogativa cu care este investită CCM prin articolul 135 alin. (1) lit. b) din Constituție, și care presupune stabilirea sensului autentic și deplin al normelor constituționale, fiind realizată prin interpretarea textuală sau funcțională, ținând cont de caracterul generic al normei și situațiile complexe în care norma trebuie aplicată etc., denotă cazuri de interpretare neordinară și contrare logicii juridice și nemijlocit textului și spiritului Constituției. Este vorba de hotărârile CCM nr.36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova; nr.31 din 11.12.2014 privind revizuirea HCC nr.9 din 26 mai 2009 (*abolirea restricției de a avea dubla cetățenie pentru demnitarii de stat, militarii și alte categorii de funcționari publici*); nr.29 pentru interpretarea art.85 alin. (1) și alin. (4) din Constituția Republicii Moldova din 24 noiembrie 2015

(dizolvarea Parlamentului), nr.19 pentru interpretarea prevederilor art. 34 alin. (3) din Constituția RM (*accesul la informație*) din 22 iunie 2015, nr.2 pentru interpretarea art.135 alin. (1) lit.a) și g) din Constituția RM din 9 februarie 2016, nr.7 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (*modul de alegere a Președintelui*) din 4 martie 2016, nr.12 privind interpretarea prevederilor articolelor 116 alin.(2) și (4) și 136 alin.(1) din Constituție (*extinderea mandatului unor judecători până la numirea succesorilor*) din 12 mai 2016, nr.2 pentru interpretarea prevederilor art.98 alin. (6) din Constituția RM (*codecizia laremanierea guvernamentală*) din 24 ianuarie 2017, nr.28 privind interpretarea prevederilor articolului 98 alin. (6) în coroborare cu articolele 1, 56, 91, 135 și 140 din Constituție (*neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către Președinte*) din 17 octombrie 2017, toate hotărârile de suspendare din funcție a Președintelui RM, ș.a.

Mai mult, în unele din ele, cu toate că subiectele date au fost examinate anterior de CCM, noua componență a Curții supune revizuirii hotărârea anterioară a CCM, pronunțând de fapt o nouă hotărâre, o nouă interpretare și declarând contrariul, iar în unele cazuri chiar generând noi norme constituționale în locul unor norme constituționale revizuite de ea. Dar în astfel de cazuri, care este temeinicia și legalitatea unei astfel de hotărâri a CCM, a unor astfel de revizii/control ulterior de constituționalitate, urmare căruia CCM revizuieste și propriile hotărâri, dar și însuși textul Constituției adoptat de Parlament (legiuitor constituant)?

În opinia noastră, soluția la astfel de practici neconforme și neîntemeiate, o găsim doar în art.7 al Constituției - Constituția, Lege Supremă, unde se statuează: „*Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nicio lege și niciun alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică*”.

Astfel, se impune revizuirea sistemică și fundamentală a hotărârilor CCM adoptate de CCM în perioada anilor 2013-2019 în vederea aducerii lor în concordanță cu prevederile art.7 al Constituției RM.

4. Colizia doctrinară în RM și

efectele ei la nivelul jurisdicției constituționale. Astăzi în Europa constatăm două sisteme de drept diferite ca substanță juridică, dar și ca formă de drept – dreptul bazat pe lege și dreptul judiciar bazat pe practica judecătorească. În Republica Moldova, unde dreptul național s-a constituit ca un drept bazat pe lege, actualmente ne confruntăm cu recunoașterea doctrinei anglo-saxone și implementarea ei practică în dreptul național, inclusiv prin utilizarea principiilor dreptului common-law bazat pe cauzele judecătorești (vezi practica jurisdicțională de drept comun - <http://instante.justice.md/>). Totodată, prin HCC, a fost interzis autorităților judecătorești să folosească hotărârile și avizele explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție, fiindcă aceasta „poate afecta principiul imparțialității în justiție”. Merită de menționat, că astăzi putem constata prezența și aplicarea în Republica Moldova a ambelor sisteme de drept existente în Europa – a dreptului continental (romano-german) și a dreptului anglo-saxon (englez), care în opinia noastră intră într-o colizie directă, afectând la mod direct atât justiția în Republica Moldova, cât și însăși esența dreptului național. Astfel, colizia doctrinară existentă în RM care constă în dualitatea esenței de drept, or practica judiciară și precedentul judiciar sunt emanația autorității judiciare, fiind anterioare legii ca izvor de drept, pe când legea și numai legea este temeiul legal al pronunțării unei hotărâri judecătorești. Iar dacă justiția utilizează ambele formule doctrinare, ea va forma dependențe externe ale autorităților judecătorești, care afectează independența judecătorilor, care ar influența procesul de aplicare a legii, care poate conduce la practici judiciare dubioase, în final conducând la erodarea justiției în Republica Moldova. Pretinsa superioritate a sistemului de common-law bazat pe precedentul judiciar declarată în cadrul unor foruri menționate supra, fiind implementată în Republica Moldova, în opinia noastră conduce inevitabil la compromiterea justiției, și respectiv a sistemului de drept național. Iar cu referire la existența în dreptul național penal a unor norme de drept imprecise, neclare și incerte, care pot fi interpretate extins (inclusiv de CCM), colizia doctrinară existentă în Republica Moldova poate doar să

amplifice această capacitate de interpretare eronată, aducând grav prejudiciu drepturilor omului, societății și statului moldovenesc.

Considerăm necesar de a exclude prin lege fenomenul precedentului judiciar în practica jurisdicțională a RM.

5. CCM admite în activitatea sa acțiuni politice internaționale (reuniunea Cercului Președinților din cadrul Conferinței Curților Constituționale Europene - 9-12 septembrie 2015 Batumi/Georgia, semnarea de către președintele CCM a unei declarații politice formulată de CC a Ucrainei și Gruziei privind anexarea Crimeii de către FR). Prin implicările politice pe plan național și internațional a CCM, se aduce atingere directă normelor constituționale ale Constituției RM, fiind neglijată supremația ei, dar și efectuându-se o provocare atât la adresa Curții, cât și a întregii ei jurisprudențe (cazul de exprimare a votului de neîncredere Președintelui CCM, dlui D.Pulbere pentru declarații publice incompatibile cu prevederile constituționale). Având în vedere rolul Curții Constituționale, deciziile sale trebuie să constituie o sursă de certitudine strict juridică, ceea ce ar însemna coerență și stabilitate a normei de drept constituționale care se află la garda drepturilor legale ale omului, societății și statului Republica Moldova. Iar poziționarea politică a CCM, precum și implicarea activă a judecătorilor constituționali în viața politică a țării în calitate de persoane publice, dar și politice, modifică considerabil imaginea organului de jurisdicție constituțională și a RM (atât în țară, cât și peste hotarele ei), lezând grav autoritatea Curții în calitatea sa de organ de drept constituțional, statuând-o în rândul actorilor politici, fapt care contravine atât normelor exprese ale legilor constituționale ale RM, dar, în primul rând, însăși Constituției RM. În așa mod, este imperativ necesar de stabilit restricții normative privind implicarea judecătorilor constituționali în activitate politică.

6. Depășirea de CC a limitelor de competență stabilite de Constituție și legile constituționale respective și formarea unor noi norme de drept. Pornind de la statutul juridic al Curții stabilit expres în Constituție, numai Constituția și valorile ei determină limitele de competență a CCM. Cu atât mai mult, că Parlamentul a sta-

bilit expres în legislația în vigoare, că Curtea examinează numai chestiuni ce țin de competența ei, urmând a examina în exclusivitate numai probleme de drept. Pornind de la faptul că unicul organ legislativ în Republica Moldova este Parlamentul RM, iar constituirea cadrului legislativ al Republicii Moldova este o competență exclusivă a organului legislativ, liniile în adoptarea legislației Republicii Moldova au aparținut și aparțin în exclusivitate Parlamentului RM, care includ și sarcina stabilirii standardelor privind protecția drepturilor fundamentale ale omului. Or exercitarea de CCM funcției de legiuitor pasiv care conform Constituției revine CC, nu presupune substituirea Parlamentului RM. De aceea, prin definiție, agenda CCM nu poate fi o agendă politică sau politizată, ceia ce înseamnă că ea nu poate examina subiecte politice sau implicându-se în fondul spețelor sesizate. Totodată, astăzi, putem constata că CCM depășește acest format juridic stabilit de legislația constituțională, exercitând rolul de legiuitor activ și interpretând extensiv legislația RM supusă controlului de constituționalitate. Astfel, considerăm necesare stabilirea unor restricții normative la acest capitol.

7. Privind reforma de reorganizare a sistemului național al instanțelor judecătorești („optimizarea” hărții judiciare naționale). Necesită a avea în vedere că reforma a fost pornită contrar HCC RM nr.3 din 09.02.2012, prin care a fost considerată inacceptabilă modificarea structurii sistemului judecătoresc național format la acea dată. CCM a prevenit, că *”instabilitatea legislativă și instituțională, care se atestă ca urmare a modificărilor operate prin Lege[...] vor duce inevitabil la încălcarea dreptului justițiabililor la un proces echitabil”*. După ce a alocat și valorificat cheltuieli de circa 800,2 mil. lei în perioada a.2010-2015 în renovarea și dotarea sediilor instanțelor judecătorești, statul fără a avea resursele necesare și-a stabilit obiectivul de a cheltui încă peste 2 mlrd de lei pentru reforma dată. Totodată, reforma deja are impacte majore în procesul de înfăptuire a justiției în RM. Aici se includ: majorarea costurilor reale care vor depăși substanțial costurile planificate, majorarea cheltuielilor nejustificate din bugetul de stat (de exemplu, pentru transportarea

deținuților de la sediile secundare la cele noi, etc.), distribuirea aleatorie a devenit una defectuoasă și neconformă, majoritatea justițiabililor au fost puși în situația de a suporta cheltuieli majore pentru a ajunge la noile sedii ale instanțelor judecătorești reorganizate fiind afectată grav accesul la justiție, lipsa de resurse este o problemă și pentru autoritățile publice locale din teritoriu unde deplasarea reprezentantului lor la instanțele judecătorești a devenit dificilă punând în pericol posibilitatea apărării unor drepturi sau interese legitime comunitare sau/și de stat, existând riscuri aferente importante, inclusiv de natura depozitării de proprietate a unităților administrativ-teritoriale. În concluzie, reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești, traumează sistemul național de justiție existent actualmente, generând probleme grave pentru cetățeni, în special, la compartimentul *”accesul la justiție”* și *”dreptul la apărare”*. Sunt necesare măsuri de revenire la normal.

8. Neexaminarea și nepublicarea de către CCM a hotărârilor sale în termenul expres prevăzut în legislație. Noțiunile de legalitate și/sau publicitate, cât și principiul legalității și/sau publicității activității, guvernează întregul proces de activitate al persoanelor fizice și juridice, inclusiv al instituțiilor de stat, dar, în primul rând, al CCM. Examinând termenele de procedură aplicate de CCM în conformitate cu normele de drept ale jurisdicției constituționale, constatăm nerespectarea de către autoritatea constituțională a unor termene de procedură stabilite expres în Codul de jurisdicție constituțională. Astfel, fiind stabilit termenul limită de 60 de zile pentru examinarea prealabilă a sesizărilor depuse, termen care poate fi prelungit până la 90 de zile, iar examinarea propriu-zis a sesizării având termenul limită de 6 luni, există situația când sesizările depuse sunt examinate în termen de un an. Totodată, analiza publicării în Monitorul Oficial al RM a hotărârilor CCM, indică nerespectarea normelor legale respective din Constituția RM și legislația constituțională, precum și nepublicarea în termenul legal stabilit de 10 zile a hotărârilor CCM. Practica existentă necesită a fi exclusă din activitatea CCM.

9. Dubla cetățenie a demnitarilor de stat – pericol pentru securitatea

de stat a RM. Securitatea națională este un important element în edificarea statală a Republicii Moldova. Adoptarea de CCM (președinte A.Tănase) a HCC №31 din 11.12.2014 prin care a fost declarată neconstituțională restricția de a avea dubla cetățenie la anumite categorii ale funcționarilor publici, se prezintă ca un act ilegal și anticonstituțional adoptat de CCM, care supunând reviziei nejustificate hotărârea anterioară a CCM, a interpretat extensiv hotărârea respectivă a CEDO (Tănase vs Moldova). Restricția privind dubla cetățenie pentru înalții demnitari de stat care a existat în legislația RM, era absolut conformă Constituției RM și tratatelor internaționale ratificate de RM, fapt care a fost stabilit tot de CCM prin HCC nr.9 din 26.05.2009. Pornind de la faptul că instituțiile internaționale exercită o influență directă asupra legislației naționale a RM, restabilirea restricției privind multipla cetățenie la demnitarilor de stat ar consolida suveranitatea și independența RM.

10. Reformarea Curții Constituționale – este un imperativ al timpului. Se cere un nou concept, de exemplu: 9 judecători, un singur mandat – pe viață. Înfiptuirea justiției constituționale în două trepte. Numirea judecătorilor în funcție numai prin concurs. Numirea se efectuează cu o lună de zile înainte de expirarea mandatului judecătorului în funcție. Necesită modificări în Constituție – funcțiile, atribuțiile, limitele de competență, condițiile de numire, etc. Este necesară de a adopta și o nouă lege cu privire la CCM, care ar asigura depolitizarea CCM și ar concretiza competențele, dar și răspunderea ei, etc.

CZU 341.231.14

ANALIZA JURIDICĂ A MECANISMULUI PREVENTIV ȘI COMPENSATOR PENTRU DETENȚIA ÎN CONDIȚII CONTRARE art. 3 CEDO

Alexandr CRUDU,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne

În acest articol s-a evidențiat caracterul preventiv și compensator al noului mecanism de constatare a condițiilor de detenție contrare articolului 3 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. La fel, au fost abordate unele aspecte teoretico-practice privind aplicarea corectă a acestui mecanism, chestiune de care depinde eficiența lui potrivit criteriilor statuate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârea cvasi-pilot *Shishanov vs. Republica Moldova*. O importanță specială am acordat modului de soluționare a curențelor și vidurilor legislative evidențiate, precum și aplicarea corectă a noilor prevederi în raport cu practica abordată de către Curte în cazuri similare.

Cuvinte-cheie: *condiții precare de detenție; mecanism preventiv și compensator; art. 3 CEDO; situație continuă; sarcina probațiunii; tratament inuman și degradant; remediu intern; plângere nesuștinută; acceptare tacită; reducerea pedepsei; scopul pedepsei penale, executarea imediat a hotărârii penale.*

THE LEGAL ANALYSIS OF THE PREVENTIVE AND COMPENSATORY MECHANISM FOR DETENTION IN CONDITIONS CONTRARY TO ART. 3 ECHR

Alexandr CRUDU,
PhD student, “Ștefan cel Mare” Academy of the Ministry of Internal Affairs

The importance of this article is preventive and compensatory character of the new mechanism for establishing detention conditions contrary to Article 3 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Similarly, have been approached some theoretical and practical aspects of correct application of mechanism, a matter that depends on its effectiveness according to the official approval of The European Court of Human Rights in the quasi-pilot judgment *Shishanov vs. Republic of Moldova*. A special importance we gave to the legislative shortcomings, as well as the correct application of the new legal provisions in relation to the practice followed by the Court.

Keywords: *Poor condition of detention, Preventive and Compensatory Mechanism, art. 3 ECHR, continuous situation, probation services, inhuman and degrading treatment, internal remedy, reducing punishment, the purpose of criminal punishment, immediate execution of the criminal judgment.*

Introducere. Republica Moldova a devenit membru al Consiliului Europei pe data de 13 iulie 1995, iar pe data de 24 iulie 1997, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (în continuare Convenție sau CEDO). Această Convenție este considerată drept un catalog al drepturilor fundamentale ale omului, printre care și dreptul absolut de a nu fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Astfel, potrivit art. 3 din CEDO, *„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”* [1]. Prin urmare, acest articol protejează una din cele mai fundamentale valori umane, impunând statului pe de o parte obligații pozitive în

sensul întreprinderii acțiunilor în vederea protejării în mod pro-activ a dreptului la integritatea fizică și psihică a persoanei, precum și în sensul derulării și efectuării unor investigații eficiente și prompte a cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant, pentru a stabili cauza lor și identitatea persoanelor responsabile, iar pe de altă parte art. 3 CEDO instituie o obligație negativă absolută în sensul prohibiției oricăror forme de tortură, tratament inuman sau degradant.

Rezultate și discuții

Prin adoptarea Legii nr. 272/2018 [2], legiuitorul a instituit un remediu național de constatare în substanță a încălcării prevederilor art. 3 din Convenție, cu acordarea de despăgubiri adecvate și suficiente.

Această cerință a fost formulată

de către Curte în cauza cvasi-pilot *Shishanov vs. Republica Moldova*, care a concluzionat faptul că remediuul existent anterior nu a fost unul efectiv, iar statul trebuie să pună la dispoziția justițiabililor un mecanism adecvat și eficient, care să permită autorității competente să examineze în fond plângerile legate de condițiile precare de detenție și să acorde despăgubiri adecvate și suficiente.

Pornind de la criteriile de eficiență a mecanismului preventiv și compensator formulate de către Curte în hotărârile sale, vom analiza compatibilitatea lui cu aceste criterii și vom evidenția anumite chestiuni practice de soluționare a unor astfel de categorii de litigii.

Independența autorității care examinează cererea privind condițiile precare de detenție. Po-

trivrit art. 473³ alin. (1) din Codul de procedură penală, „plângerea referitoare la condițiile de detenție care afectează grav drepturile condamnatului sau ale prevenitului se examinează de către judecătorul de instrucție (...)” [3]. Astfel, prin atribuirea competențelor de examinare a acestor categorii de litigii judecătorului de instrucție, considerăm că sunt respectate cerințele de independență și imparțialitate, consfințite atât în Constituția Republicii Moldova, cât și în Codul de procedură penală, în particular.

Participarea efectivă a deținuților la examinarea plângerilor lor. În conformitate cu prevederile art. 473³ alin. (1) din Codul de procedură penală, „plângerea referitoare la condițiile de detenție care afectează grav drepturile condamnatului sau ale prevenitului se examinează (...) cu participarea condamnatului sau a prevenitului și, după caz, a avocatului acestuia” [3]. Astfel, această normă pune în aplicare cerința de participare efectivă a deținuților la examinarea plângerilor lor, fie personal, fie împreună cu avocatul ori prin intermediul acestuia.

Formularea respectivă a normei citate instituie garanții suficiente de contradictorialitate a unei proceduri judiciare și poate fi considerată ca fiind conformă cerințelor formulate de către Curte sub acest aspect. La fel, aceste garanții urmează a fi respectate și atunci când plângerea deținuților se va examina la sediul penitenciarului ori prin intermediul teleconferinței, potrivit prevederilor art. 32 alin. (2) din Codul de procedură penală.

Examinarea plângerilor deținuților în timp util și cu diligență. Deși noul mecanism deocamdată nu a reușit să genereze o practică judiciară de soluționare a plângerilor referitoare la condițiile inumane și degradante de detenție, Curtea deja a adoptat decizia de inadmisibilitate în cauza *Dranicearu vs. Republica Moldova* (cererea nr. 31975/15), unde a examinat eficiența acestui mecanism din perspectiva normelor adoptate și a considerat că durata de trei luni acordată judecătorului de instrucție pentru

pronunțarea deciziei sale pare a fi una rezonabilă. Cu toate acestea, judecătorii vor trebui să urmărească respectarea strictă a acestui termen, iar atunci când circumstanțele cauzei vor cere o celeritate particulară, ei vor trebui să examineze cauza într-un termen chiar și mai scurt [6, §30].

Termenul inițial de examinare a acestor categorii de litigii în Republica Moldova, prevăzut în Legea nr. 163/2017, a fost de o lună, termen care părea a fi unul mult prea scurt pentru examinarea comprehensivă a plângerii ce vizează condițiile inumane și degradante de detenție, ținând cont de multitudinea sarcinilor atribuite judecătorilor de instrucție, raportat la numărul actual al acestora, iar nerespectarea acestui termen ar putea ridica o prezumție puternică de încălcare a art. 6 CEDO.

Prin urmare, luând în considerare creșterea semnificativă a cererilor și demersurilor atribuite spre examinare judecătorilor de instrucție, în special, urmare a introducerii mecanismului preventiv și compensator¹, autoritățile ar trebui să examineze oportunitatea instituirii judecătorilor specializați în examinarea chestiunilor de executare a pedepselor penale, astfel încât aceste chestiuni, în deosebi, cele de examinare a plângerilor privind condițiile inumane și degradante, să fie examinate în egală măsură atât cu celeritate, cât și cu diligența corespunzătoare.

Luarea deciziilor obligatorii și executorii. Art. 473⁴ alin. (9) din Codul de procedură penală instituie o norma derogatorie de la regula generală privind momentul devenirii executorii a hotărârilor judecătorești. Prin excepție, „încheierile privind soluționarea plângerilor privind condițiile precare de detenție sunt executorii imediat, deși pot fi atacate cu recurs la curtea de apel de către părți, în termen de 10 zile de la data pronunțării. În

¹ Potrivit datelor statistice ale Administrației Naționale a Penitenciarelor, în primele cinci luni ale funcționalității mecanismului preventiv și compensatoriu, instituțiilor penitenciare le-au fost comunicate circa 950 de plângeri depuse în temeiul art. 473² din Codul de procedură penală.

cazul încasării mijloacelor bănești, încheierea instanței de judecată se execută în condițiile prevăzute de Codul de executare” [3].

Norma respectivă comportă un caracter preventiv, în sensul în care persoana ce urmează a fi eliberată din detenție înainte de termen datorită reducerii pedepsei pentru detenția sa în condiții contrare art. 3 CEDO, nu va trebui să aștepte devenirea definitivă a hotărârii sale. În caz contrar, persoana despăgubită pentru detenție în condiții precare va continua să fie deținută în aceste condiții atât timp, cât hotărârea nu va deveni definitivă și această persoană va redobândi statutul de victimă deja pentru perioada după adoptarea hotărârii primei instanțe.

Respectarea principiului echității prevăzut la articolul 6 CEDO la examinarea plângerilor privind condițiile precare de detenție. Așa cum a fost menționat anterior, atât faptul atribuirii competenței de examinare a plângerilor judecătorului de instrucție, cât și faptul includerii acestui mecanism în legislația procesual-penală, acordă acestuia garanții suficiente din punct de vedere normativ prin prisma art. 6 CEDO, principiile procesuale prevăzute în Codul de procedură penală urmează a fi aplicate în egală măsură în cazul soluționării litigiilor privind condițiile precare de detenție.

Inadmisibilitatea impunerii sarcinii excesive de argumentare a prejudiciului. Curtea în jurisprudența sa a statuat că sarcina probei impusă justițiabililor nu trebuie să fie excesivă. Deținuților le poate fi solicitată demonstrarea faptului că există, cel puțin, o aparență de o violare a articolului 3 din Convenție și furnizarea dovezilor ușor accesibile, de exemplu, descrierea detaliată a faptelor de care se plâng, declarațiile altor deținuți sau plângerile adresate autorităților penitenciarului sau autorităților de supraveghere și răspunsurile lor [5, §134].

Astfel, prin introducerea art. 473³ alin. (2) din Codul de procedură penală, sarcina probațiunii detenției în condiții precare și existența prejudiciului moral a

fost inversată. Instituției penitenciare îi revine sarcina combaterii afirmațiilor deținuților privind detenția lor în condiții precare. Cu toate acestea, potrivit art. 473² alin. (2) din Codul de procedură penală, „plângerea referitoare la condițiile de detenție trebuie să conțină datele privind perioada și locul detenției, precum și descrierea detaliată a condițiilor materiale care afectează grav drepturile condamnatului sau ale preventivului, cu solicitarea de a obliga administrația instituției penitenciare să înlăture condițiile materiale contestate.” [3].

În cazul în care descrierea făcută condițiilor de detenție presupune degradante este credibilă și rezonabil detaliată astfel încât constituie probă *prima facie* a relelor tratamente, sarcina probei este transferată asupra Guvernului pârât, care este singurul ce are acces la informații care pot să confirme sau să infirme acuzațiile reclamantului. Guvernul pârâtul trebuie apoi, în special, să colecteze și să furnizeze documente relevante și să efectueze o descriere detaliată a condițiilor de detenție a reclamantului [7, §128].

La fel, Curtea a statuat că principiul *affirmanti, non neganti, incumbit probatio* nu poate fi întotdeauna aplicat în cazurile ce vizează condițiile precare de detenție, deoarece în unele cazuri, se întâmplă că statul pârât este singurul care are acces la informațiile ce ar putea confirma sau infirma pretențiile unui reclamant [5, §87].

Pe altă cale, omisiunea instituției penitenciare, fără niciun motiv întemeiat, de a furniza judecătorului de instrucție informațiile care ar permite să combată sau să infirme afirmațiile deținuților, poate duce la anumite concluzii cu privire la credibilitatea afirmațiilor deținuților în cauză („acceptare tacită”) [8, §79].

Totuși, în lumina art. 473² alin. (2) din Codul de procedură penală, deținuții trebuie să-și detalieze plângerile privind condițiile materiale de detenție pe care le consideră ca fiind contrare art. 3 CEDO și, după caz, să prezinte probele pe care le au la dispoziție în vederea susținerii afirmațiilor sale. Norma juridică menționată în prezentul alineat este

formulată de o manieră sugestivă, oferind deținuților mai degrabă un indiciu privind probele care, potrivit legiuitorului, ar putea fi obținute fără mari impedimente și care ar servi drept dovada participării efectivă a deținuților în soluționarea obiectivă a plângerii sale.

În cazul în care deținutul nu respectă cerințele stabilite în art. 473² alin. (2) din Codul de procedură penală, judecătorul de instrucție poate să-i ofere acestuia un termen rezonabil pentru a-și detalia pretențiile, caz în care și instituția penitenciară va fi repusă în termen de a prezenta raportul său în cel mult zece zile din data recepționării cererii detaliate. În orice caz, procedura în fața judecătorului de instrucție privind examinarea plângerilor în care se invocă condiții precare de detenție nu poate să dureze mai mult de trei luni, așa cum acest termen este unul imperativ potrivit art. 473³ alin. (4) din Codul de procedură penală.

În cazuri individuale, judecătorul de instrucție, similar procedurii în fața CtEDO [4, art. 47¹ §6 (a)], poate decide ca data depunerii plângerii să fie considerată data depunerii plângerii suplimentară (care corespunde condițiilor prevăzute de art. 473² alin. (2) din Codul de procedură penală), chestiune care are o importanță deosebită prin prisma termenului de prescripție stabilit.

Atunci când deținutul fără temeii nu se conformă cu cerințele prevăzute 473² alin. (2) din Codul de procedură penală nici după acordarea termenului suplimentar, judecătorul de instrucție, similar procedurii în fața CtEDO [4, art. 44C § 1], poate să respingă plângerea pentru lipsă vădită de fundament (plângere nesustenută) aplicând direct prevederile articolul 35 §§ 3 și 4 din CEDO. O atare practică este frecvent utilizată de Curte atunci când persoana nu și-a justificat plângerea în mod corespunzător, dând dovadă în acest fel de lipsă de participare efectivă în procedura intentată [9] și [10].

Nivelul de despăgubire trebuie să fie rezonabil în comparație cu cele acordate de Curte în cauze similare. Potrivit art. 473⁴ alin. (3) și (4) din Codul de procedură pe-

nală, în cazul în care se constată că plângerile deținuților referitoare la condițiile de detenție sunt întemeiate, judecătorul de instrucție trebuie să ofere acestora despăgubire pentru fiecare zi de detenție în aceste condiții. Prin urmare, judecătorul de instrucție are la dispoziție două forme distincte de compensare a prejudiciului cauzat pentru detenția în condiții precare și anume: (1) reducerea pedepsei și/sau (2) acordarea unei despăgubiri bănești.

Prima formă de despăgubire se dispune după următoarea formulă: de la 1 la 3 zile de deducere din pedeapsă pentru fiecare 10 zile de detenție în condiții precare și este posibil de aplicat doar în privința persoanelor care execută pedeapsa închisorii.

Cea de-a doua formă de despăgubire se dispune doar pentru perioada rămasă și presupune încasarea în favoarea deținuților a sumei bănești în mărime de până la 2 unități convenționale (art. 473⁴ alin. (5) din Codul de procedură penală, în redacția Legii nr. 163/2017, stabilea o sumă fixă de 2 u.c.) pentru fiecare zi în care condamnatul a suferit încălcarea condițiilor de detenție, precum și a costurilor și cheltuielilor aferente.

Cu referire la încasarea despăgubirii bănești, Curtea în jurisprudența sa a statuat că în conformitate cu principiul subsidiarității, autorităților naționale trebuie să li se lase o marjă mai largă de apreciere în ceea ce privește executarea unei hotărâri-pilot și evaluarea cuantumului compensației de plătit. O astfel de evaluare ar trebui să se realizeze într-un mod comparativ cu propriile sisteme și tradiții juridice și să țină seama de nivelul de trai în țara respectivă, chiar dacă aceasta are ca efect acordarea unor sume mai mici decât cele stabilite de Curte în cauze similare [11, §80].

În cauza *Draniceru vs. Moldova* (cererea nr. 31975/15), Curtea, analizând eficiența mecanismului preventiv și compensator, a considerat că cuantumul maximal de 5,10 EUR pentru o zi de detenție în condiții precare, prevăzut în calitate de despăgubire de către noile prevederi moldovenesti la fel nu ar

putea fi considerate nerezonabile. Cu toate acestea, Curte a notat că legislația moldovenească nu prevede o limită inferioară a mărimei despăgubiri care urmează a fi alocată. La acest subiect, ea a reamintit că cuantumul despăgubirii acordate la nivelul intern este un factor important pentru evaluarea eficienței unui remediu. [6, §40].

O chestiune importantă care urmează a fi soluționată de către judecătorul de instrucție ține de individualitatea noului mecanism creat, care presupune, în primul rând, acordarea despăgubirii prin reducerea pedepsei, iar pentru zilele rămase, acordarea despăgubirilor bănești. Astfel, în cazul în care pedeapsa poate fi redusă integral, prevederile art. 473⁴ alin. (5) din Codul de procedură penală nu se aplică.

Atunci când termenul rămas neexecutat nu este suficient pentru acordarea despăgubirilor prin reducerea termenului, judecătorul de instrucție urmează să reducă pedeapsa integral, aplicând una din cele trei formule de calculare a reducerii (10/1, 10/2 și 10/3), iar pentru zilele rămase (necompensate) să despăgubească persoana în valoare bănească, pentru fiecare zi în care persoana s-a deținut în condiții contrare.

Suplimentar, în fiecare caz individual, trebuie de verificat dacă persoana a fost despăgubită anterior fie de către Curte sau de către instanțele de drept civil, pentru perioadele de detenție indicate în plângere și, în caz afirmativ, aceste capete de pretenții ar trebui să fie respinse ca fiind nefondate.

În contextul posibilității de încasare a mijloacelor bănești cu titlu de prejudiciu moral pentru condițiile precare de detenție, considerăm totuși imperios a fi examinată chestiunea privind posibilitatea reținerii imediate din această sumă a datorii născute, spre exemplu, din infracțiunea comisă (prejudiciul material și/sau moral), datorii pentru neplata alimentelor pentru copil, datorii față de bugetul public național, etc.

Pe altă cale, legiuitorul Republicii Moldova a instituit și un remediu special în cazul prevenițiilor

care până la pronunțarea sentinței s-au deținut în condiții precare de detenție (art. 385 alin. (5) – (6) din Codul de procedură penală). Acest remediu diferă de cel prevăzut la art. 473⁴ din Codul de procedură penală prin cuantumul zilelor ce pot fi reduse, fiind mult mai favorabil (1 zi de detenție în arest prevenit se consideră 2 zile de închisoare).

Opinăm că o atare abordare poate ridica probleme de constituționalitate, deoarece atât preveniții, cât și condamnații se află în situații comparabile, iar aplicarea unor formule diferite de reducere a pedepsei constituie o diferență de tratament. Prin urmare, se propune instituirea doar a unui singur mecanism de compensare aplicabil tuturor persoanelor deținute, fără a lua în considerare statutul juridic al persoanei deținute.

Concluzii

Problemele sistemice, cu care se confruntă instituțiile penitenciare privind asigurarea persoanelor deținute în condiții corespunzătoare de detenție, au determinat Curtea Europeană a Drepturilor Omului să adopte o decizie *cvasi-pilot* în raport cu Republica Moldova, pentru a pune capăt multiplelor cereri depuse în adresa acesteia.

Astfel, de eficiența noului mecanism preventiv și compensator depinde numărul condamnărilor ulterioare ale Republicii Moldova la Curte privind încălcarea art. 3 CEDO pentru detenția în condiții precare. Deși acest mecanism conține viduri de ordin legislativ, acestea pot fi soluționate prin dezvoltarea practicii coerente și uniforme de aplicare *mens legis* a acestuia. Deciziile penologice ulterioare, privind politica penală, neapărat, vor fi determinate de rezultatele implementării mecanismului preventiv și compensatoriu, care va permite depopularea semnificativă a instituțiilor penitenciare și va crea premise pentru îmbunătățirea permanentă a condițiilor materiale de detenție. Practica aplicării corecte a acestui mecanism va asigura impulsivarea adoptării deciziilor de către stat privind ajustarea detenției la condițiile generale de viață din societate, pentru a evita acordarea

ulterioară a despăgubirilor rezultate de detenția în condiții precare.

În concluzie, se conturează următoarele propuneri conceptuale și de ordin normativ care vor contribui la eficiența noului mecanism preventiv și compensator: 1) instituirea judecătorilor specializați în examinarea chestiunilor de executare a pedepselor penale; 2) instituirea mecanismului de admisibilitate a plângerii formulate în ordinea art. 473² din Codul de procedură penală; 3) stabilirea expresă a limitei minime a despăgubirilor bănești pentru detenția în condiții precare; 4) abordarea echivalentă a formei de despăgubire în ambele mecanisme instituite în art. 385 alin. (5) din Codul de procedură penală și în art. 473² – 473⁴ *idem*.

Bibliografie

ACTE NORMATIVE:

1. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale;
2. Legea nr. 272/2018 pentru modificarea unor acte legislative;
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova;
4. Regulamentul Curții Europene a Drepturilor Omului;

HOTĂRĂRI ȘI DECIZII ALE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI:

5. Cauza *Shishanov vs. Republica Moldova*, cererea nr. 11353/06;
6. Cauza *Draniceru vs. Republica Moldova*, cererea nr. 31975/15;
7. Cauza *Muršić vs. Croația*, cererea nr. 7334/13;
8. Cauza *Fadeyeva vs. Rusia*, cererea nr. 55723/00;
9. Cauza *Trofimchuk vs Ucraina*, cererea nr. 4241/03;
10. Cauza *Baillard vs Franța*, cererea nr. 6032/04;
11. Cauza *Cochiarella vs. Italia*, cererea nr. 64886/01;

Informații despre autor:

Alexandr Crudu,
șef al Direcției juridice a Direcției
generale management instituțional
din cadrul Administrației
Naționale a Penitenciarelor,
comisar de justiție.
Tel. 079637310;
Email: al.crudu@yahoo.com

CZU 343.3/7

INFRAȚIUNEA – INSTITUȚIA FUNDAMENTALĂ A DREPTULUI PENAL

Ruslan MUZICANT,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor
Interne al Republicii Moldova

Infrațiunea este o faptă socialmente periculoasă, ilegală, săvârșită cu vinovăție și pedepsită în mod penal, ce atentează la orânduirea socială, sau de stat, la sistemul de economie, la averea proprietarului, la persoană, la drepturile politice, de muncă și patrimoniale ale cetățenilor, precum și alte fapte care încalcă ordinea de drept și sunt prevăzute de lege ca infrațiune.

Cuvinte-cheie: *infrațiunea, acțiune, inacțiune.*

The offence is a dangerous act, illegal, it is committed with guilty and possible to punish in a legal way, which encroach on the social group or state, on economic system, on proprietor's wealth, make an attempt on somebody's life, political, work and property rights of citizens, it is also an act which violate the right and is considerate as an offence by the law.

Keyword: *offense, acts, rights.*

Introducere. Exprimarea libertății individuale constituie dreptul de a face totul ceea ce îngăduie legile, și dacă un cetățean ar putea să facă ceea ce ele interzic, el nu ar mai avea libertate pentru că ceilalți ar putea să facă la fel. Oamenii au fost creați egali, ei fiind înzestrați de Creator cu anumite drepturi inalienabile, printre aceste drepturi se găsesc viața, libertatea și căutarea fericirii. Faptele umane determinate și interzise prin lege sub sancțiunea aplicării unei pedepse constituie infrațiunii. Infrațiunea reprezintă o reglementare cu trăsături generale a acțiunii sau inacțiunii umane prin care s-au înfrânt regulile de conduită și care atrage aplicarea unei pedepse penale corespunzătoare. Infrațiunea este reprezentată de atitudinea individuală, ilegală și periculoasă îndreptată împotriva regulilor general-umane, a normelor de conduită socială determinând raspunderea penală și aplicarea pedepsei penale în mod permanent, echitabil și util. Legea folosește omul prin impunerea unei conduite și stabilirea valorilor socio-umane care trebuie ocrotite prin adoptarea unor sancțiuni penale compatibile cu pericolul social concret pentru faptele contrare regulilor de drept socialmente periculoase. Responsabilitatea juridică, alături de responsabilitatea morală, politică, religioasă determină reformarea individului în sensul prescripțiilor legale și asigură integritatea valo-

rilor socio-umane fundamentale, precum și stabilitate socială. Dacă orice individ poate să comită o infrațiune, ca reacție de răspuns a societății la încălcarea regulilor sociale, dreptul de a pedepsi este stabilit pentru toți, valorile umane fiind apărate de legea penală[1].

În dreptul penal, conținutul noțiunii de infrațiune este legat nemijlocit de natura socială și istorică a societății și a statului.

Până la destrămarea fostei URSS în teoria dreptului penal predomina ideea că infrațiunea, după natura sa, are trăsături de clasă. În orânduirea sclavagistă legea apăra numai viața, sănătatea și interesele proprietarului de sclavi, iar sclavii nu aveau niciun drept și erau considerați un bun al proprietarului.

Situația a ramas aproape neschimbată și în perioada feudalismului, deoarece feudații puteau să-l vândă pe țaran, să-l pedepsească.

În rezultatul revoluțiilor burgheze din Franța și Anglia a fost declarat principiul egalității în fata legii penale. Însă acest principiu a început să fie cu adevărat realizat mult mai târziu. Nici revoluția socialistă din Rusia, din octombrie 1917, cu toate că a scos în vileag natura contradicțiilor de clasă, nu a creat condiții pentru aplicarea acestui principiu.

Actualmente noțiunea de infrațiune include în conținutul său necesitatea apărării bunurilor general umane împotriva tentativei

infraționale. Grație schimbărilor reale care s-au produs în ultimii ani, tendința de a clasa în dezvoltarea dreptului penal este lichidată. De aceea infrațiunea astăzi, nu este un fenomen de clasă, ci un fenomen social cu care se duce lupta prin mijloacele dreptului penal.

Scopul articolului dat constă în analizarea infrațiunii ca instituție fundamentală a dreptului penal și definirea trăsăturilor esențiale ale acesteia.

Metode și materiale aplicate. Pentru întocmirea acestui articol am folosit următoarele metode: metoda istorică, metoda logică, metoda statistică și metoda comparativă.

Conținutul de bază. Noțiunea de infrațiune, esența ei socială și semnele juridice care o caracterizează ocupă locul central în cursul dreptului penal

Codul penal al Republicii Moldova dă următoarea definiție noțiunii de infrațiune: infrațiunea este o faptă, acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală[1].

Infrațiunea este întotdeauna o faptă, adică un mod de comportare, de activitate a unei persoane concrete. Unele infrațiuni pot fi săvârșite numai printr-o comportare activă a omului, iar altele, dimpotrivă, numai prin inacțiunea, adică printr-o comportare pasivă a omului. Alte infrațiuni pot fi săvârșite atât prin acțiune, cât și prin inacțiune.

Activitatea fizică a persoanei, manifestată în afară, este denumită latura obiectivă a comportării ei. Însă orice comportare a omului este dirijată de conștiința și voința lui. Procesele lăuntrice psihice, ce decurg în conștiința persoanei care acționează, formulează latura subiectivă a comportării ei [9].

Noțiunea de infracțiune ca instituție fundamentală a dreptului penal care, alături de alte două instituții fundamentale – răspunderea penală și pedeapsa penală – formează „pilonii” dreptului penal. Instituția infracțiunii este cea mai importantă dintre cele trei instituții menționate, ea constituind „piatra de temelie a oricărui sistem de drept penal, deoarece reglementările din cadrul ei se răsfrâng asupra tuturor normelor incriminatoire din sistemul de drept penal respectiv, sub aspectul condițiilor de existență și al trăsăturilor comune tuturor infracțiunilor prevăzute în legislația penală. Ca instituție, infracțiunea cuprinde un sistem de norme juridice penale ce consacră definiția sa, trăsăturile esențiale, punând în evidență structura și conținutul său.

Definiția legală a infracțiunii constituie un instrument legal de absolută necesitate pentru teoria dreptului penal, dar și pentru practica judiciară, deoarece organele competente aplică legea, raportând faptele concrete date lor spre soluționare la conceptul legal de infracțiune, vor constata dacă acestea realizează sau nu trăsăturile esențiale ale infracțiunii, dacă se încadrează sau nu în sfera ilicitului penal [5].

Infracțiunea este o faptă socialmente periculoasă, ilegală, săvârșită cu vinovăție și pedepsită în mod penal, ce atentează la ordinea socială sau de stat, la sistemul de economie, la averea proprietarului, la persoana, la drepturile politice, de muncă și patrimoniale ale cetățenilor, precum și alte fapte care încalcă ordinea de drept și sunt prevăzute de lege ca infracțiune.

În noțiunea de infracțiune, pe lângă semnele indicate mai sus, trebuie introdus și semnul amoralității infracțiunii, adică contradicția din-

tre infracțiune și normele morale. Infracțiunea în dreptul penal este în același timp nu numai acțiune ilegală, ci și amorală, faptă ce este condamnată din punct de vedere moral de către cetățeni[3].

Infracțiunea, în general, există real, nu de sine stătător sau independent, dar tocmai în faptele prejudiciabile concrete, fiind o parte sau esența unei infracțiuni concrete.

Legea penală indică direct că infracțiunea reprezintă o faptă a omului, un act de conduită exterioră sub forma de acțiune sau inacțiune. Textual termenul „faptă” este utilizat pentru indicarea acțiunii sau inacțiunii oamenilor. În literatura juridică, acest termen este folosit și pentru însemnarea infracțiunilor în întregime, adică atât a acțiunii sau inacțiunii, cât și a consecințelor ei prejudiciabile.

Acțiunea sau inacțiunea făptuitorului decurge sub controlul conștiinței și voinței lui. Nu pot fi considerate ca acțiuni ale omului mișcările sale reflexe, deoarece reacția reflexă nu poate fi controlată de conștiința sa.

În prezent nu poate apărea ideea despre răspunderea penală sau altă răspundere a animalelor, totuși, în evul mediu, au existat diferite procese judiciare asupra porcilor care devorau copii, a vitelor mari cornute care răneau sau omorau oamenii. Prin urmare, orice infracțiune ca fenomen social, se manifestă real în conduita oamenilor.

Acțiunea reprezintă o conduită activă prin care se înțelege nu doar o mișcare a corpului sau un cumul al acestora, dar și diferite exprimări verbale, incluzând amenințările. Inacțiunea este o formă de comportare a omului mult mai complicată decât acțiunea. Pentru inacțiune se cere prezența unei obligații și posibilitatea reală a persoanei de a acționa într-un anumit mod [2].

În realitatea obiectivă, infracțiunea reprezintă un fenomen complex, care este, în același timp, un fenomen material, uman, social, politico-moral și juridic.

Aspectul material este evidențiat de faptul că infracțiunea reprezintă un act de conduită exterioră, o

manifestare de energie fizică de natură să producă modificări în lumea obiectivă sau stări de pericol.

Aspectul uman demonstrează că infracțiunea reprezintă un act de conduită al omului, al unei persoane fizice, un act conștient, o exprimare a individualității sale, inclusiv în cazul răspunderii penale a persoanei juridice. În spatele oricărei persoane juridice există voința unuia sau a mai multor oameni.

Aspectul social se desprinde din faptul că infracțiunea este săvârșită de o persoană fizică și este vătămătoare sau periculoasă, prin săvârșirea ei se atentează asupra persoanei, drepturilor și libertăților acesteia, proprietății, mediului înconjurător, orânduirii constituționale, suveranității, independenței și integrității teritoriale a statului, a păcii și securității omeniilor, fiind generatoare a relațiilor sociale de conflict și relațiilor juridico-penale între făptuitor și persoana vătămată, între făptuitor și stat, între făptuitor și societate. Astfel, prin încălcarea normelor de conduită infracțiunea capătă semnificația de faptă ilicită și antisocială.

Aspectul moral-politic, privește atitudinea morală, politică și etică a făptuitorului față de valorile sociale și față de ordinea de drept.

Aspectul juridic al infracțiunii derivă din aceea că ea constituie încălcarea unei obligații juridice de conformare prevăzută de norma incriminatoire, care generează relații juridico-penale și, deci, produce consecințe juridice. Infracțiunea reprezintă o instituție juridică, întrucât posedă cele două elemente inerente oricărei instituții juridice, și anume: elementul temporal și elementul organic.

Faptele juridice sunt activități sau evenimente din societate pe care dreptul pozitiv le reglementează prin normele sale. Regulile de conduită în societate, consacrate de izvoarele formale ale dreptului, prescriu și delimitează domeniul legalității de cel al ilegalității. Dreptul penal determină ceea ce este ilicit sau ilegal prin prisma valorilor sociale ocrotite de această ramură de drept. Impunerea comportamentului destinatarilor normelor

penale are loc fie prin interzicerea unei conduite, fie prin ordonarea desfășurării unei activități. Așadar, normele de incriminare sunt întotdeauna imperative și pot fi prohibitive sau operative.

Activitatea umană care nu intră în sfera incidenței normelor juridice penale prohibitive sau operative este o conduită ce nu interesează materia decretului penal, ci eventual alte ramuri de drept. Dacă o faptă nu poate fi încadrată în nici una dintre formele ilicitului, înseamnă ca este o faptă permisă și se situează în afara ilegalității. În accepțiunea dreptului penal, fapta este o manifestare umană perceptibilă simțurilor membrilor societății, adică o activitate exterioară ce poate fi sesizată de ceilalți [8].

Intervenția legii penale pentru combaterea criminalității are loc sub următoarele aspecte:

- Legea penală aduce dezaprobarea politică a faptelor socialmente periculoase, a infracțiunii în general, prin forța proprie de interdicție și sancțiune, știut fiind faptul că legea penală își are izvorul în puterea exercitată de stat. Faptele de pericol social sunt privite ca atentate împotriva societății, precum și împotriva ordinii juridice în stat;

- Numai prin legea penală se reține caracterul periculos, socialmente periculos al anumitor fapte și se determină intensitatea reală a acestui pericol. Funcția legii penale în virtutea căreia anumite fapte de pericol social sunt considerate infracțiuni se numește incriminare.

- Legea penală institue condiții generale și speciale pentru existența infracțiunilor și aceste condiții trebuie să fie indispensabile pentru ca un fapt de pericol social să intre sub incidența legii penale [10].

Pentru ca o faptă să fie considerată infracțiune, ea trebuie să întrunească următoarele trăsături esențiale: fapta să fie prejudiciabilă, să fie săvârșită cu vinovăție, să fie prevăzută de legea penală și să fie pasibilă de pedeapsă penală. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii sunt calități, însușiri care caracterizează infracțiunea, în

genere, și, deci, orice infracțiune aparte.

Ca infracțiune, în dreptul penal, sunt recunoscute numai astfel de fapte care sunt socialmente periculoase. Pericolul social este semnul material foarte important al infracțiunii. Faptele umane sunt după natura lor materiale, în sensul că existența acestora poate fi identificată în realitatea obiectivă. Dacă fapta umană nu va fi descoperită în existența sa reală, aceasta nu va fi calificată ca fiind infracțiune, indiferent de valoarea consecințelor sale. Fapta se poate manifesta sub forma de acțiune sau inacțiune. Acțiunea constituie o formă pozitivă de manifestare a faptei, iar inacțiunea constă într-o comportare negativă, în neîndeplinirea unei obligații impuse de lege. În ambele sale forme, ea reprezintă exteriorizarea unor procese psihice caracteristice activității conștiente a omului. Fapta cuprinde și urmarea produsă, deci și modificările produse în mod conștient ori care se puteau produce prin săvârșirea acțiunii sau inacțiunii respective [6]. Nu constituie fapte penale acele procese psihice interne, caracteristice gândirii individuale care nu se materializează în realitatea obiectivă, întrucât nu sunt percepute de simțurile umane și nu produc urmări concrete în raporturile și relațiile socio-umane. Simpla intenție de a săvârși o infracțiune încă nu este o infracțiune, fiindcă nu este o faptă, fiindcă nu s-a tradus într-o acțiune. Prin faptă, în sensul legii penale, se înțelege o anumită manifestare cu relevanță fizică, un anumit act de conduită exterioară a omului săvârșită cu voință și conștiință.

Pericolul social e determinat și de alte semne obiective și subiective ale faptei, cum sunt: locul, timpul, împrejurarea săvârșirii infracțiunii, volumul daunelor pricinuite, vinovăția, motivul, scopul și personalitatea infractorului.

Infracțiunea reprezintă o faptă, un act de conduită exterioară a omului, prezentând un anumit grad prejudiciabil. Prin faptă se vatămă sau se pun în pericol valorile sociale ocrotite de lege, de aceea prin ea se înțelege activita-

tea înfăptuită împreună cu urmările dăunătoare pe care le-a cauzat. Activitatea desfășurată este o manifestare conștientă a omului, care are reprezentarea acțiunilor și a urmărilor sale, acțiunea dirijată și stăpânită continuu de el în tot procesul înfăptuirii sale. Ca trăsătură a infracțiunii, caracterul prejudiciabil trebuie să fie penal, adică să prezinte un anumit grad, o anumită gravitate specifică infracțiunii ca ilicit penal, care o distinge de alte forme de ilicit juridic și să justifice incriminarea faptei sub sancțiunea penală. Gradul prejudiciabil al unei infracțiuni decurge din importanța valorii sociale lezate sau puse în pericol, din întregul conținut obiectiv și subiectiv al faptei, la care se adaugă și alte semne ale compoziției infracțiunii, persoana infractorului, mijlocul, metoda, motivul, scopul [6].

Caracterul prejudiciabil reprezintă caracteristica calitativă a unei grupe de infracțiuni de același fel, care atentează la aceleași relații sociale. Astfel, același caracter prejudiciabil au toate felurile de omor, toate felurile de sustragere – infracțiuni care, în primul caz, atentează la viața persoanei, în al doilea – la proprietate.

Gradul prejudiciabil reprezintă cantitatea prejudiciabilă a faptei, care depinde de valoarea comparativă a obiectelor de atentare, mărimea prejudiciului de aceeași natură, gravitatea vinovăției (cu premeditare, intenție afectivă, o nechibzuință grosolană), gradul josniciei și fermității motivelor și scopurilor infracțiunii, gravitatea comparativă a infracțiunii în dependență de specificul locului și timpului săvârșirii infracțiunii (timp de război, calamitate naturală).

Gradul prejudiciabil ca trăsătură a infracțiunii este cunoscut sub două forme: generic și concret.

Gradul prejudiciabil generic este evaluat în mod abstract de legiuitor, care ia în considerație o multitudine de factori privind importanța valorii ocrotite, gravitatea lezării posibile, starea și dinamica manifestărilor infracționale vizate, împrejurările în care se pot

săvârși astfel de fapte. Rezultatul evaluării se exprimă în pedeapsa înscrisă de legiuitor în legea penală pentru acea infracțiune.

Gradul prejudiciabil concret al infracțiunii se referă la fapta real săvârșită. Gradul prejudiciabil concret urmează să fie identificat de instanța de judecată în procesul judecării cauzei penale și se reflectă în sentința de condamnare pronunțată de judecată. Determinarea gradului prejudiciabil concret se face în funcție de vătămarea cauzată obiectului infracțiunii, de împrejurările concrete ale comiterii faptei, de trăsăturile ce caracterizează elementul material [6].

Caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor este determinat, anticipat, de însuși legiuitor în construirea normelor juridico-penale despre răspunderea penală pentru categorii și subcategorii concrete de infracțiuni, în sancțiunile normelor juridico-penale, cu cât mai aspră este pedeapsa prevăzută de sancțiunea articolului corespunzător, cu atât mai înalt este gradul prejudiciabil al infracțiunii.

Fapta, recunoscută ca neînsemnată, poate avea componența unei alte încălcări a legii – administrative, civile, disciplinare și să atragă după sine măsura respectivă de răspundere, care nu este însă pedeapsă penală. În așa cazuri, intenția vinovatului trebuie să fie direcționată anume la o încălcare neînsemnată a legii. Faptele al căror grad prejudiciabil nu este însemnat, dauna lor fiind minimă, sunt lipsite în mod vădit de importanță.

Ilegalitatea este un semn normativ al infracțiunii, care caracterizează însușirea ei juridică. Prevederea faptei de către legea penală, ca trăsătură esențială a infracțiunii, înseamnă atribuirea caracterului penal al faptei abstracte pe toată perioada de timp, atât cât legea penală se află în vigoare, iar urmările acesteia sunt considerate socialmente periculoase. Fapta prejudiciabilă nu poate fi calificată ca infracțiune, dacă la momentul săvârșirii ei nu a fost prevăzută de legea penală, adică dacă ea nu a fost ilegală. Acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă concretă trebuie să

fie prevăzută, interzisă de legea penală prin amenințarea cu aplicarea pedepsei penale. Semnele ei juridice trebuie să fie arătate, descrise în dispozițiile normei juridico-penale, cuprinzând prescripțiile Părții Generale și ale Părții Speciale ale Codului penal. Ilegalitatea penală este o mărturie că lupta cu aceste fapte prejudiciabile devine o chestiune de importanță vitală, de stat. Orice conduită a omului nu poate fi considerată infracțiune până când ea nu este recunoscută ilegală de lege. Orice altă apreciere dată unei fapte prevăzute de legea penală, chiar dacă ea aparține persoanelor oficiale, nu schimbă caracterul prejudiciabil, până când nu este abrogată de lege.

O acțiune sau inacțiune de pericol social, care nu a fost interzisă de legea penală, nu devine o faptă ilegală și ca atare nu este infracțiune, ci un simplu fapt. Dacă această acțiune sau inacțiune de pericol social, neinterzisă de legea penală este totuși descoperită, constatăta, ea ar putea deveni infracțiune pe calea extinderii legii penale și faptul ar primi calificarea de infracțiune numai într-un mod singular și în cazul dat. O faptă interzisă de legea penală, care a dobândit atributul ilegalității, dar căreia îi lipsește situația concretă de pericol social, nu va putea fi considerată infracțiune pentru că lipsește unul dintre cele două atribute esențiale, și anume, cel al pericolului său social [10].

Numai legislatorul este în drept să scoată în evidență toate acțiunile săvârșite de persoană, acele acțiuni care sunt cele mai periculoase și să le treacă în categoria de infracțiuni.

Conștiința săvârșirii infracțiunii este formată de posibilitatea infractorului de a gândi modul de realizare a faptei, de a determina influența acțiunii – omisiunii asupra raporturilor socio-umane, pe baza acceptării producerii unui efect socialmente neconvenabil însă urmărit a se produce în realitatea obiectivă. Nimeni nu ar putea nega legea decât dacă ar fi lipsit de rațiune.

Vinovăția poate fi definită ca o atitudine psihică a persoanei care,

săvârșind cu voința neconstrânsă o fapta prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, își dădea seama, în momentul executării, de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau le-a admis ori considera, în mod ușuratic, că ele pot fi evitate; sau nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

Vinovăția este caracterizată de doi factori inerenți vieții psihice a persoanei: conștiința sau factorul intelectual și voința sau factorul volitiv.

Conștiința sau factorul intelectual este facultatea psihică prin care persoana își dă seama de dorințele sale sau inacțiunea pe care urmează să o îndeplinească în acest scop, de urmările prejudiciabile care ar putea surveni. În conștiința apare, deci, ideea săvârșirii faptei, se cântăresc argumentele în favoarea și împotriva comiterii infracțiunii. Factorul intelectual are rol hotărâtor în reglarea activității infracționale. Prezența sa înseamnă existența vinovăției.

Voința sau factorul volitiv este facultatea psihică prin care sunt mobilizate și orientate conștient energiile fizice ale omului în vederea îndeplinirii actului de conduită exterioară proiectată în conștiință. Factorul volitiv dovedește că fapta aparține făptuitorului și este, deci, o condiție esențială pentru existența vinovăției ca trăsătură a infracțiunii [4].

Fapta săvârșită cu vinovăție presupune una din cele două forme ale acesteia – cu intenție sau din imprudență. Nicio faptă, cât de periculoasă ar fi și indiferent de urmările care au survenit, nu poate fi recunoscută ca infracțiune dacă ea este săvârșită fără vinovăție.

Pasibilitatea de răspundere penală ca trăsătură a infracțiunii reprezintă posibilitatea aplicării pedepsei penale pentru fiecare infracțiune. Pedeapsa este o măsură de constrângere statală, care se aplică prin sentința judecătorească și con-

stă în diferite privațiuni sau limitări de drepturi și libertăți. Pasibilitatea de pedeapsă penală reprezintă o noțiune care caracterizează norma ce are sancțiune juridico-penală. Fiecare articol din Partea Specială a Codului penal prevede o anumită pedeapsă pentru o infracțiune concretă săvârșită. Pasibilitatea de pedeapsă penală se manifestă prin amenințarea aplicării pedepsei penale în cazul încălcării interdicției de a comite fapte prejudiciabile, ale căror trăsături sunt descrise în norma penală.

Nu pentru fiecare infracțiune urmează numaidecât pedeapsa penală. Codul penal al Republicii Moldova prevede un șir de condiții, care eliberează persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii de răspunderea penală sau pedeapsă penală. Pasibilitatea de pedeapsă a faptei reprezintă o măsură de constrângere aplicată în numele legii, ca o amenințare cu aplicarea pedepsei.

Juriștii tradiției dreptului comun clasifică distincția dintre încălcarea de drept și incriminare în două categorii: infracțiuni și excepții. Omuciderea, furtul, violul reprezintă infracțiuni. Legitima apărare, starea de extremă necesitate, consimțământul, eroarea și alienația mintală – toate reprezintă excepții. Categoria excepțiilor, de regulă, cuprinde toate temeiurile, atât cele de înlăturare a caracterului penal al faptei, cât și cele de înlăturare a răspunderii penale. Distincția dintre infracțiune și excepție generează un important hotărâre filozofic care își găsește aplicare în structura derivată din distincția dintre încălcarea de drept și incriminare.

Ideea fundamentală pe care se bazează distincția dintre infracțiune și excepție este că unele afirmații inculpă suspjecții, iar altele îi disculpă. Infracțiunile inculpă, iar excepțiile disculpă, distincția are implicații procedurale[7].

Concluzie. Societatea umană care este interesată în instaurarea ordinii, a echilibrului social, menținerea structurilor și formelor sale de funcționare își desfășoară activitatea într-un mod organizat, după anumite reguli într-un anu-

mit cadru normativ, iar dacă aceste reguli nu s-ar fi respectat, s-ar instaura anarhia, violența, bunul plac al fiecărui individ și dezordinea de drept. În astfel de circumstanțe civilizația s-ar fi apropiat de sfârșitul existenței sale. Fapta devine periculoasă pentru societate doar în măsura în care aduce atingerea suveranității, independenței, unității și indivizibilității statului, persoanei, drepturilor și libertăților fundamentale ale acesteia, precum și proprietății și întregii ordini de drept. Faptele de pericol social sunt prevăzute în normele juridice și o dată săvârșite, atrag răspunderea penală, astfel că infracțiunea este o categorie juridică, operând principiul legalității. Comportamentul infracțional concretizat printr-o acțiune sau inacțiune umană, este și imoral și ilicit în raport cu normele stabilite de colectivitate. Încălcarea regulilor de conduită socială impuse de morală și a normelor de drept penal produc urmări socialmente periculoase, împrejurări care justifică incriminarea și pedepsirea ca infracțiune a activității umane.

Comunitatea umana este clădită și funcționează potrivit unor norme și principii care persecutează conduita amorală a omului. Legea, Codul penal a izvorât din necesitatea existenței unei societăți civilizate, bazată pe egalitate și astfel orientând comportamentul oamenilor și adaptarea normelor de către legiuitor la nevoile care au survenit de-a lungul timpului.

Referințe bibliografice

1. Codul Penal al Republicii Moldova, Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art Nr.:195.
2. A.Barbăneagră, G.Alecu, V.Berliba, V.Budeci, T.Carpov, V.Cușnir, R.Cojocar, A.Mariș, T.Popovici, G.Ulianoschi, X.Ulianoschi, N.Ursu, V.Volcinski, Codul Penal al Republicii Moldova Comentariu, Nr.985-XV din 18 aprilie 2002//Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009, Tipografia Reclama, Chișinău, 2009.
3. A.Borodac, V.Bujor, S.Brânză,

T.Carpov, C.Florea, V.Florea, V.Lungu, I.Macari, „Drept Penal. Partea Generală”, Știința, Chișinău, 1994.

4. A.Borodac, M.Gherman, N.Maldea, C.T.Aldea, M.M.Costa, V.Stiuj, „Manual de Drept Penal Partea Generală”, Chișinău, 2005.

5. A.Boroi, „Drept penal: Partea Generală”, Editura C.H Beck, București, 2006.

6. S.Botnaru, A.Savga, V.Grosu, M.Grama, „Drept Penal Partea Generală”, Editura Cartier juridic, Chișinău, 2005.

7. G.P.Fletcher, I.Dolea, D.Blănaru, „Concept de bază ale Justiției Penale”, Editura Arc, Chișinău, 2001.

8. M.A.Hotca, „Drept Penal. Partea Generală”, Editura C.H.Beck, București, 2007.

9. I.Macari, Dreptul Penal al Republicii Moldova. Partea Generală, Chișinău, 2002.

10. M.I.Rusu, „Drept Penal Partea Generală”, Editura C.H.Beck, București, 2006.

11. I.Tănăsescu, C.Tănăsescu, G.Tănăsescu, „Drept Penal General”, Editura All Beck, București 2003.

INFORMAȚII DESPRE AUTOR:

Ruslan MUZÎCANT,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.

INFORMATIONS SUR

L'AUTEUR:
Ruslan MUZÎCANT,
doctorant, Académie „Ștefan cel Mare”, du Ministère de l'Intérieur de la République Moldova.

CZU 343.7

DELIMITAREA ÎNȘELĂCIUNII ȘI ABUZULUI DE ÎNCREDERE ÎN COMPONENTELE DE INFRAȚIUNI CONTRA PATRIMONIULUI

Alexandru PARENIUC,

doctor în dept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Liliana LUCAS,

doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

În articol sunt cercetate problemele delimitării înșelăciunii și abuzului de încredere în cadrul comiterii infracțiunilor prevăzute de art. 190 și 196 CP RM, precum și unele probleme de calificare care apar în aceste situații. În temeiul investigației efectuate sunt expuse propuneri concrete de îmbunătățire a textului legii penale referitoare la răspunderea pentru escrocherie și cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, precum și a practicii aplicării ei.

Cuvinte cheie: *infracțiuni contra patrimoniului, sustragere, escrocherie, cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, metoda de comitere a infracțiunii.*

There were considered the problems of differentiation of deception and abuse of confidence under committing of crimes fixed by Articles 190 and 196 of Criminal Code of the RM and some problems of such crimes qualification occurring in these situations as well. On the basis of carried out research, there were made special suggestions on improving of criminal law reduction on responsibility for fraud and infliction of property harm by means of fraud and abuse of confidence and practices of its application

Keywords: *crime against property, larceny, fraud, infliction of property harm by means of fraud and abuse of confidence, deception, abuse of confidence, way of crime committing.*

Introducere. Analiza tendințelor moderne ale dinamicii infracțiunilor patrimoniale comise prin intermediul înșelăciunii și abuzului de încredere demonstrează că în noile condiții social-economice a sporit brusc numărul contractelor civile în cadrul cărora una dintre părți prin intermediul înșelăciunii sau abuzului de încredere însușește ilegal bunurile străine (ori obține alte foloase cu caracter material). În asemenea situații deseori apar probleme referitoare la încadrarea juridică a acestor fapte, precum și referitoare la delimitarea componentelor respective de alte încălcări de drept. Menționăm, că astfel de fapte, de cele mai dese ori, nu sunt apreciate drept infracțiuni, ci ca delikte civile. Încadrarea juridică incorectă ale acestor fapte este condiționată și de dificultățile delimitării infracțiunilor respective contra patrimoniului, anume după metodele de comitere: înșelăciunea și abuzul de încredere. Faptul dat este specific primordial pentru componentele de infracțiune pre-

văzute la articolele 190 („Escrocheria”) și 196 CP RM („Cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere”). La respectivele infracțiuni coincid multe trăsături obiective și subiective, ceea ce deseori condiționează în practică erori de încadrare juridică.

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu al acestui articol, în calitate de metodă de cercetare principală a fost utilizată metoda comparativă de studiere a infracțiunilor patrimoniale comise prin intermediul înșelăciunii sau abuzului de încredere. În afară de metoda comparativă au mai fost utilizate o serie de metode cum ar fi: metoda analizei logice, interpretării logice, clasificării etc.

Conținut de bază. Delimitarea infracțiunilor prevăzute la articolele 190 („Escrocheria”) și 196 CP RM („Cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere”) [3] se efectuează primordial după caracterul faptei și al consecințelor prejudiciabile.

În primul rând, nu constitu-

ie escrocherie cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere în lipsa semnelor sustragerii (art. 196 CP RM). Astfel, în ultimul caz lipsesc (total sau parțial) semnele obligatorii ale escrocheriei, precum însușirea ilegală și gratuită în folosul său ori al terțelor persoane a bunurilor străine comisă cu scop de acaparare. Respectiv, în fapta comisă de către persoană sunt prezente semnele infracțiunii incriminate la art. 196 CP RM, dacă proprietarului sau posesorului i-a fost real cauzată o daună materială în forma venitului ratat, adică victima nu obține venitul pe care l-ar fi realizat în condiții normale, dacă față de ea nu s-ar fi comis infracțiunea.

Autorii Brînza S. și Stati V. consideră că „sub aspectul laturii obiective, distincția principală dintre infracțiunile specificate la art. 196 CP RM și infracțiunile prevăzute la art. 190 CP RM constă în mecanismul de cauzare a daunelor materiale: în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 190 CP RM, masa

patrimonială a victimei este diminuată în aceeași proporție în care sporește masa patrimonială a făptuitorului; în cazul infracțiunilor specificate la art. 196 CP RM, masa patrimonială a victimei nu sporește în proporția pe care o exprimă eschivarea făptuitorului de a-și executa obligațiile pecuniare față de victimă; sau masa patrimonială a victimei este diminuată, fără însă a spori masa patrimonială a făptuitorului” [2, p. 948].

Spre deosebire de alte forme ale sustragerii incriminate la cap. VI al Părții Speciale a CP RM, escrocheria se comite prin înșelăciune sau abuz de încredere, sub influența cărora proprietarul sau alt posesor transmite benevol bunul sau dreptul asupra bunului altor persoane.

În dispozițiile articolelor 190 și 196 CP RM între înșelăciune și abuzul de încredere se folosește conjuncția „sau”, adică înșelăciunea și abuzul de încredere sunt indicate în calitate de metode independente de comitere ale acestor infracțiuni, fapt care trebuie luat în considerație la calificarea lor.

Autorii Brînza S. și Stati V. consideră că „prin „înșelăciune” se înțelege după caz: 1) dezinformarea conștientă a victimei, care constă în prezentarea vădit falsă a realității (înșelăciunea activă); 2) trecerea sub tăcere a realității, când sunt ascunse faptele și circumstanțele care trebuie comunicate în cazul săvârșirii cu bună-credință și în conformitate cu legea tranzacției patrimoniale (înșelăciunea pasivă)” [2, p. 908].

Problema coraportului dintre înșelăciune și abuz de încredere în componentele analizate trezește multiple discuții în doctrina penală.

Unii autori, bazându-se pe dispozițiile legale, exprimă punctul de vedere în conformitate cu care înșelăciunea și abuzul de încredere constituie metode independente de comitere ale infracțiunilor cercetate.

Astfel, Autorii Brînza S. și Stati V. consideră că „în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 190 CP RM, abuzul de încredere nu poate fi privit ca modalitate a înșelăciunii” [2, p. 912].

În opinia lui Mihailov K.V. „abuzul de încredere reprezintă o metodă independentă de comitere a infracțiunilor contra patrimoniului și nu constituie o varietate a înșelăciunii” [7, p. 10].

Stepanov Iu. I. la fel consideră că „abuzul de încredere reprezintă o metodă deosebită și independentă de comitere a infracțiunii, în cadrul căreia înșelăciunea apare doar în calitate de element al comunicării sociale dintre vinovat și victimă. Pentru înșelăciune, obiectiv sunt necesare relații speciale de încredere, adică convingerea în onestitatea, sinceritatea, decența cui va și relația întemeiată pe această convingere. Săvârșind infracțiunea prin intermediul abuzului de încredere sub aspect subiectiv persoana conștient utilizează în dauna victimei drepturile și posibilitățile apărute în temeiul relației de încredere” [9, p. 94-95].

Un alt grup de autori consideră că abuzul de încredere este, completamente, cuprins de noțiunea de înșelăciune.

Astfel, Profesorul Borodac A.V. consideră că „abuzul de încredere, fiind de fapt o varietate specifică a înșelăciunii, constă în faptul că infractorul până la primirea averii sau a dreptului asupra acesteia, folosind unele relații de serviciu sau contractuale, fie chiar o năivă încredere a victimei, își asumă obligațiuni patrimoniale care apar drept condiție pentru ca victima să-i cedeze averea pe cale legală” [1, p. 199-200].

Opinia dată este împărțită și de către autorul rus Malîșeva Iu.Iu.: „abuzul de încredere nu este altceva decât o varietate a înșelăciunii. Din aceste considerente indicarea asupra unei astfel de metode de comitere a escrocheriei în Codul

penal al Federației Ruse, precum abuzul de încredere este de prisos” [6, p. 9].

O poziție similară este susținută și de către profesorul Șhagapsoev Z.L. În opinia sa „abuzul de încredere conține în sine înșelăciunea, care poate fi numită „înșelare a încrederii”. Vinovatul, profitând de relațiile de încredere formate, induce victima în eroare referitor la atitudinea sa reală față de el și referitor la intențiile criminale apărute. Precum vedem, aici se îmbină două aspecte ale înșelăciunii” [11, p. 100]. Corespunzător abuzul de încredere este determinat de către el „ca înșelare a încrederii și înșelare cu privire la viitoarele sale intenții”.

O opinie analogică este exprimată și de către profesorul Borzenkov G.N. Dlui admite că delimitarea înșelăciunii și abuzului de încredere poate fi realizată și în limitele legislației în vigoare. În opinia sa „o soluție mai radicală în scopul unei concretizări mai vaste ale semnelor infracțiunilor contra patrimoniului și lărgirii posibilităților protecției juridice a proprietății și ale drepturilor patrimoniale ar fi: refuzul de a indica în textul normei referitoare la escrocherie asupra abuzului de încredere în calitate de metodă formativă a sustragerii; prevederea unei componente speciale referitoare la abuzul de încredere în procesul gestionării bunurilor străine” [4, p. 7]. Acest specialist menționează că abuzul de încredere în calitate de modalitate deosebită a escrocheriei nu este posibil în lipsa înșelăciunii, iar înșelăciunea în orice caz joacă rolul determinativ în procesul calificării infracțiunii.

Analiza opiniilor menționate demonstrează că înșelăciunea și abuzul de încredere posedă multiple trăsături comune, ceea ce permite să le identificăm în doctrina penală.

Pe de o parte infractorul tinde mai întâi să cucerească încrederea

persoanei alese în calitate de victimă. Dacă victima oferă încredere vinovatului, atunci și înșelăciunea din partea lui arată concomitent și ca abuz de încredere.

Pe de altă parte infractorul poate recurge la înșelăciune pentru a câștiga încrederea victimei, ca mai târziu să facă abuz de ea [5, p. 327]. Naumov A.V. în legătură cu faptul dat consideră că „în cadrul escrocheriei abuzul de încredere constituie o varietate a înșelăciunii” [8, p. 287].

În opinia noastră, însă, pentru identificarea noțiunilor de înșelăciune și abuz de încredere, precum și pentru excluderea în această bază din dispoziția art. 190 CP RM a unei astfel de metode de comitere a sustragerii ca abuzul de încredere, nu sunt temeiuri. În procesul comiterii escrocheriei abuzul de încredere poate fi legat de înșelăciune, însă, înșelăciunea în acest caz apare mai degrabă nu în calitate de metodă de comitere a acțiunilor criminale, ci în calitate de rezultat al lor în raport cu intențiile vinovatului.

În componentele de infracțiune cercetate abuzul de încredere în calitate de metodă de comitere a lor este considerat drept utilizare pentru însușirea patrimoniului a unor împuterniciri speciale ale vinovatului sau a relațiilor de încredere cu persoana în administrarea sau sub paza căreia se află bunurile [10, p. 123].

Înșelăciunea în intenții prezentă în asemenea cazuri (de exemplu, de a presta anumite servicii) nu condiționează acapararea bunurilor străine și de aceea nu se află în legătură cauzală cu urmările prejudiciabile. Vinovatul pentru a acapara bunurile utilizează relațiile de încredere stabilite între el și victimă, care se exprimă în asumarea de către persoană a anumitor obligații în lipsă vădită de intenții pentru a le realiza. În acest context, este urmărit scopul de a însuși patrimoniul străin, care se atinge nu

prin „înșelare în intenții”, ci prin utilizarea contra unor obligații ale victimei, legate de transmiterea patrimoniului (în avans, ca împrumut etc.)

În acest context este necesar de avut în vedere faptul că în raport cu înșelăciunea, abuzul de încredere apare mult mai rar în calitate de metodă independentă de comitere a infracțiunii, iar, de cele mai dese ori, el este îmbinat cu înșelăciunea, de exemplu în cadrul unor forme complicate ale escrocheriilor financiare.

Concluzii. Astfel, latura obiectivă a infracțiunilor prevăzute de articolele 190 și 196 CP RM conține două metode alternative de comitere a infracțiunii: prin intermediul înșelăciunii sau prin intermediul abuzului de încredere. Ultima metodă este independentă, însă, în procesul comiterii infracțiunii, abuzul de încredere poate fi îmbinat cu înșelăciunea. Ținând cont de faptul că abuzul de încredere constituie o metodă independentă de comitere a infracțiunii, în cadrul respectivelor componente de infracțiune, el nu este un semn facultativ, ci constituie o trăsătură de bază, adică posedă valoarea unei condiții obligatorii a răspunderii penale.

Bibliografie

1. Borodac A. Manual de drept penal: Partea specială. Chișinău, 2004.
2. Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău, 2015.
3. Codul penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14.04.2009;
4. Борзенков Г.Н. Разграничение обмана и злоупотребления доверием // Уголовное право. 2008. № 5.
5. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Отв. Ред. В.И. Радченко. М., 2000.
6. Мальшева Ю.Ю. Ответственность за преступления в сфере экономики, совершаемые путем обмана, по уголовному праву России:

Дис. ... канд. юрид. наук. – Казань, 2004.

7. Михайлов К.В. Злоупотребление доверием как признак преступлений против собственности (уголовно-правовые и криминологические аспекты): Дисс. ... канд. юрид. наук. – Челябинск, 2000.

8. Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3 т. Т. 2. Особенная часть. 4-е изд. Перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2010.

9. Степанов Ю.И. Уголовно-правовая характеристика обмана как признака преступлений в сфере экономики: Дис. ... канд. юрид. наук. – СПб., 2001.

10. Уголовное право России. Особенная часть: Учебник / Под ред. А.И. Рапога. М., 1998.

11. Шагапсов З.Л. Проблемы квалификации преступлений против собственности, совершаемых путем обмана или злоупотребления доверием // Общество и право. – Краснодар: Изд-во Краснодар. ун-та МВД России, 2009, № 3 (25).

INFORMAȚII DESPRE AUTOR:

Alexandru PARENIUC,
doctor în drept,
conf. universitar,
email: alex_pareniuc@mail.ru.

Liliana LUCAS,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM,
tel.: 068583979.

INFORMATIONS SUR

L'AUTEUR:
Alexandru PARENIUC,
docteur en droit,
professeur associé,
email: alex_pareniuc@mail.ru.

Liliana LUCAS,
doctorant, Académie „Ștefan cel Mare”, du Ministère de l'Intérieur de la République Moldova,
tél: 068583979.

CZU: 342.9

CODUL ADMINISTRATIV – FACTOR DE CONSOLIDARE A ACCESULUI LA JUSTIȚIA ADMINISTRATIVĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Olesea ȚURCAN,
judecător, doctorandă

Articolul cuprinde un studiu succint asupra unor probleme importante în materia justiției administrative, constatate de doctrină în perioada în care a fost în vigoare Legea contenciosului administrativ. În condițiile în care în prezent este în vigoare Codul administrativ al Republicii Moldova, sunt analizate prevederile acestuia pentru aprecierea măsurii în care problemele constatate au fost soluționate de noua legislație.

Cuvinte-cheie: justiție, justiție administrativă, contencios administrativ, acțiune în contencios administrativ, judecător specializat, cod administrativ.

ADMINISTRATIVE CODE - A FACTOR TO STRENGTHEN ACCESS TO ADMINISTRATIVE JUSTICE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The article contains a brief study on important issues in the field of administrative justice, ascertained by the doctrine during the period when the law of administrative contentious was in force. Also, are analyzed the provisions of the Administrative Code of the Republic of Moldova, in order to assess the extent to which the established problems were solved by the new legislation.

Keywords: justice, administrative justice, administrative litigation, administrative litigation, specialized judge, administrative code.

Introducere. Accesul liber la justiție, garantat de cele mai importante acte normative internaționale, europene și naționale, presupune și posibilitatea oricărei persoane de a contesta legalitatea unui act administrativ în fața unei instanțe judecătorești [28, p. 40].

În cadrul oricărei societăți, controlul judecătoresc asupra executării întocmai a legii de către organele administrației publice este, prin esență, o condiție necesară și importantă pentru consolidarea ordinii de drept [10, p. 430]. În perioada contemporană, controlul judecătoresc exercitat de puterea judecătorească asupra administrației publice capătă o valoare tot mai importantă, fiind deosebit de necesar procesului de edificare a statului de drept în Republica Moldova [26, p. 328].

În Republica Moldova, instituția controlului judecătoresc asupra actelor administrative a marcat anul acesta trecerea la o nouă etapă de dezvoltare, moment condiționat de substituirea *Legii contenciosului administrativ* cu *Codul administrativ*. Desigur, acest eveniment juridic a fost determinat de o serie de probleme atestate de către specialiști în materia justiției administrative. Prin urmare, s-a conturat necesitatea de a

vedea în ce măsură noile reglementări fac față acestor probleme.

Scopul studiului. Pornind de la cele menționate, în cele ce urmează, ne propunem realizarea unui studiu în care să identificăm principalele probleme care au grevat justiția administrativă până la *Codul administrativ* și să evaluăm în ce măsură noua legislație le soluționează.

Rezultate obținute și discuții. Pentru început reiterăm că forma procesuală în care se realizează justiția administrativă depinde de particularitățile naționale ale mecanismului de stat și ale sistemului de drept. Așa, de exemplu, în Franța este în vigoare Codul tribunalelor administrative și tribunalelor administrative de apel, în SUA – Legea federală cu privire la procedura administrativă pentru organele quasi-judiciare (1946); în Germania – Regulamentul cu privire la judecătorii administrative (1960); în Marea Britanie pentru tribunalele administrative și organele quasi-judiciare sunt obligatorii principiile așa-numitei „justiții pure” [29, p. 133].

În Republica Moldova, până nu demult, a fost în vigoare *Legea contenciosului administrativ* nr. 793/2000 [17], care a constituit Legea-cadru a justiției administrative.

Pe marginea acesteia, cercetătorii autohtoni au atenționat tranșant că, în pofida faptului că adoptarea *Legii contenciosului administrativ* a constituit un succes incontestabil al procesului de democratizare a Republicii Moldova, prin care s-a instituit justiția administrativă (instituție ce are menirea să asigure legalitatea în administrația publică), totuși nu s-a reușit cristalizarea unei proceduri distincte (cu principii proprii) a acesteia care să o guverneze și să-i asigure eficiența, or, nu s-a asigurat un minimum de legalitate în contracararea abuzurilor din administrația publică [23, p. 300-301].

Anul acesta, situația în materia dată s-a schimbat, întrucât în luna aprilie a intrat în vigoare primul *Cod administrativ al Republicii Moldova* [3], care a adus o serie de inovații în domeniul justiției administrative. În cele ce urmează ne vom opri doar la cele mai importante prevederi ale acestuia care au soluționat anumite probleme constatate anterior în materie de către cercetători.

Cu titlu de exemplu, menționăm că în context, cercetătoarea A. Dastic s-a expus pentru necesitatea unui nou concept al contenciosului administrativ în Republica Moldova, bazat pe practica jurisdicției europene

și armonizat cu cadrul juridic european [8, p. 176], concept ce urma a fi încorporat într-un cod de procedură administrativă. Respectiv, cercetătoarea a propus următoarele modificări ale conceptului de contencios administrativ actual: modificarea structurii instanțelor de contencios și a modalității de numire a judecătorilor; extinderea obiectului și subiecților contestării – actele subordonate legii, actele preparatorii, deciziile comisiilor create de către autorități sau pe lângă ele (adoptarea deciziilor ilegale sau cu încălcarea termenilor stabiliți de legislația în vigoare și care conduc la adoptarea ilegală a actului administrativ); sporirea răspunderii: pentru controlul administrativ abuziv sau efectuat într-un mod tardiv în afara termenelor stabilite de legislația în vigoare și constat de instanța de judecată; pentru hotărârile ilegale repetate, intenționate în urma constatării de către autoritățile administrației publice abilitate cu competență; pentru neexecutarea hotărârilor instanței de contencios administrativ prin aplicarea sancțiunilor, inclusiv prin sancționarea pecuniară [9, p.16].

În opinia cercetătoarei, impactul adoptării unui Cod de procedură administrativă ar conduce, în primul rând, la stabilirea unei ordini juridice naționale în corelare cu ordinea juridică comunitară, astfel diminuându-se riscul interpretărilor neuniforme, care ar putea să compromită iremediabil atingerea obiectivelor rigorilor europene [8, p. 177].

Alți cercetători au conceput necesitatea elaborării unui cod de procedură administrativă ca fiind necesar nu numai pentru consolidarea contenciosului administrativ, dar și pentru consolidarea întregului proces decizional și de administrare publică [5, p. 23].

Generalizând asupra instituției contenciosului administrativ, cercetătorul M. Diaconu a susținut că justiția administrativă constituie unul dintre principalele elemente indispensabile unei societăți democratice și unui stat de drept, preocupat atât de starea legalității din cadrul sistemului administrației publice, cât și de respectarea și de apărarea drepturilor fundamenta-

le ale cetățenilor săi. Prin prisma acestui dublu aspect, contenciosul administrativ din Republica Moldova a reușit să se impună atât ca un instrument de apărare a drepturilor omului față de abuzurile și excesele de putere ale administrației, cât și ca un mijloc de asigurare a echilibrului dintre puterile statului. Cu toate acestea, continuă să persiste o serie de probleme care marchează negativ eficiența instituției contenciosului administrativ, printre care [10, p. 506]: excluderea hotărârilor normative ale Guvernului de la controlul în contencios administrativ; eficiența redusă a excepției de ilegalitate condiționată de posibilitatea ridicării acesteia doar în cazul actelor normative; ineficiența instituției răspunderii în contencios administrativ, practica neatestând cazuri de recuperare a prejudiciilor materiale și morale persoanelor vătămate prin acte administrative ilegale; desfășurarea procesului în contencios administrativ în baza normelor Codului de procedură civilă, de către magistrați nespecializați care să cunoască bine particularitățile raporturilor de drept public; Lipsa codificării normelor procesuale etc. Doar prin soluționarea acestor probleme poate fi consolidată justiția administrativă în Republica Moldova, asigurându-se astfel protecția eficientă a drepturilor și libertăților cetățenilor față de abuzurile administrației.

Analizând opiniile cercetătorilor citați, putem conchide că principalele probleme atestate în doctrină în materia justiției administrative sunt:

- lipsa normelor procesuale proprii justiției administrative/ lipsa unei proceduri speciale de contencios administrativ;

- lipsa instanțelor specializate în contencios administrativ cu magistrați experimentați în domeniu;

- necesitatea consolidării contenciosului administrativ, inclusiv prin consolidarea întregului proces decizional și de administrare publică;

- lipsa unor principii speciale în materie de contencios administrativ;

- imposibilitatea contestării actelor normative ilegale;

- problema coraportului dintre legea procesuală civilă și legislația contenciosului administrativ;

- ineficiența instituției răspunderii în contencios administrativ;

- problema procedurii prealabile ca limitare a accesului la justiție etc.

În continuare, vom încerca să dăm o apreciere măsurii în care aceste probleme au fost soluționate prin adoptarea Codului administrativ.

Problema lipsei normelor procesuale proprii justiției administrative/ lipsa unei proceduri speciale.

În opinia noastră, prin însăși adoptarea Codului administrativ, această problemă s-a soluționat, întrucât acesta conține o reglementare detaliată a procedurii contenciosului administrativ, inclusiv în materie de apel și recurs.

Problema lipsei instanțelor specializate în contencios administrativ.

Referitor la această problemă, este de menționat că chiar dacă Codul nu prevede instituirea/funcționarea unor instanțe specializate în contencios administrativ, totuși, în art. 192 stipulează expres specializarea judecătorilor pentru examinarea acțiunilor în contencios administrativ. Astfel, pentru examinarea acțiunilor în contencios administrativ la curțile de apel și la Curtea Supremă de Justiție se instituie complete și/sau colegii specializate de judecători. În judecătorii, acțiunile în contencios administrativ se examinează de judecători specializați.

Observăm deci, că accentul este pus în special pe competența judecătorilor specializați de a examina acțiunile în contencios administrativ.

Problema consolidării contenciosului administrativ inclusiv prin consolidarea întregului proces decizional și de administrare publică.

Chiar dacă o astfel de problemă a fost mai puțin vehiculată în doctrină, considerăm că și aceasta într-o anumită măsură a fost soluționată, întrucât Codul administrativ cuprinde atât norme ce reglementează procedura contenciosului administrativ, cât și norme referitoare la procedura administrativă în general, cu toate

cerințele legale impuse spre respectare administrației publice.

Problema principiilor contenciosului administrativ. Dat fiind faptul că anterior, *Legea contenciosului administrativ* nr. 793/2000 nu a prevăzut nimic special în materie, în doctrină au fost expuse diferite opinii pe marginea principiilor ce necesită a fi respectate în procesul contenciosului administrativ. Astfel, în viziunea cercetătoarei M. Orlov, principiile contenciosului administrativ sunt: [21, p. 78-84; 23, p. 300-305]:

- *principii materiale* – asigurarea legalității în administrația publică; principiul responsabilității statului; principiul apărării drepturilor persoanei în spiritul legii; principiul justiției și al echității sociale;

- *principii procesuale* – prezumția vinovăției statului în materie de anulare a actelor administrative; inadmisibilitatea împăcării părților, renunțării la acțiune și a scoaterii cererii de pe rol; inadmisibilitatea instituției martorilor și a intervenienților accesorii în materie de anulare a actelor administrative contestate; promptitudinea examinării litigiilor de contencios administrativ;

Totodată, alți specialiști atestă următoarele principii ale contenciosului administrativ [28, p. 32-37]:

- *principii materiale* – principiul legalității, principiul egalității în fața legii; principiul scopului și a obiectivelor prevăzute de lege; principiul proporționalității; principiul obiectivității și imparțialității; principiul protecției încrederii și a drepturilor legitime; principiul transparenței;

- *principii procesuale* – principiul accesului la autoritățile administrației publice; principiul dreptului de a fi ascultat; principiul reprezentării și asistenței; principiul respectării termenelor; principiul comunicării, enunțării motivelor și indicării căilor de atac; principiul executării actelor administrative.

În ceea ce privește *Codul administrativ*, acesta consacră la fel două categorii de principii în materie, doar că nu le grupează în principii materiale și procesuale, ci în principii comune și principii speciale. La categoria principiilor comune (proprii atât procedurii administrative,

cât și procedurii contenciosului administrativ), sunt atribuite următoarele principii:

- *Legalitatea* (art. 21): (1) Autoritățile publice și instanțele de judecată competente trebuie să acționeze în conformitate cu legea și alte acte normative. (2) Exercitarea atribuțiilor legale nu poate fi contrară scopului pentru care acestea au fost reglementate. (3) Autoritățile publice și instanțele de judecată competente nu pot dispune limitarea exercitării drepturilor și a libertăților persoanelor decât în cazurile și în condițiile expres stabilite de lege.

- *Cercetarea din oficiu* (art. 22): (1) Autoritățile publice și instanțele de judecată competente cercetează starea de fapt din oficiu. Acestea stabilesc felul și volumul cercetărilor și nu sunt legate nici de expunerile participanților, nici de cererile lor de reclamare a probelor. (2) Faptele deja cunoscute autorităților publice sau instanțelor de judecată competente, faptele general notorii și faptele prezumate în virtutea prevederilor legale nu necesită a fi probate, până la proba contrarie.

- *Egalitatea de tratament* (art. 23): (1) Autoritățile publice și instanțele de judecată competente acționează respectând principiul egalității și nediscriminării. (2) Autoritățile publice și instanțele de judecată competente trebuie să trateze în mod egal persoanele aflate în situații similare. Orice diferență de tratament trebuie justificată în mod obiectiv. (3) Atât în cadrul procedurii administrative, cât și în cadrul procedurii de contencios administrativ sau ca rezultat al acestora, nicio persoană nu poate beneficia de privilegii, nu poate fi dezavantajată, lipsită de drepturi sau scutită de obligații pe motiv de rasă, origini familiale, sex, limbă, cetățenie, apartenență etnică, religie, convingeri politice sau ideologice, educație, situație economică, condiție socială.

- *Bună-credință* (art. 24): (1) Participanții la procedura administrativă și procedura de contencios administrativ trebuie să își exercite drepturile și să își îndeplinească obligațiile cu bună-credință, fără a încălca drepturile procesuale

ale altor participanți. (2) Participantul, care își exercită drepturile procesuale în mod abuziv și nu își îndeplinește obligațiile procesuale cu bună-credință, răspunde potrivit legii pentru prejudiciile materiale și morale cauzate.

- *Imparțialitatea* (art. 25): Autoritățile publice și instanțele de judecată competente trebuie să își exercite atribuțiile legale în mod imparțial, indiferent de propriile convingeri sau interesele persoanelor care le reprezintă.

- *Limba de procedură* (art. 26): Limba de procedură în fața autorităților publice și a instanțelor de judecată competente este cea prevăzută de legislație.

- *Aplicarea termenului rezonabil* (art. 27): În cazul în care prezentul cod sau alte legi speciale nu impun un anumit termen, autoritățile publice și instanțele de judecată competente trebuie să acționeze într-un termen rezonabil.

La categoria principiilor speciale ale procedurii contenciosului administrativ, Codul prevede următoarele:

- *Supremația dreptului* (art. 36): (1) Instanța de judecată competentă să soluționeze acțiunile în contencios administrativ este obligată să respecte principiul supremației dreptului, în conformitate cu care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui sunt considerate valori supreme și sunt garantate de stat. (2) Instanțele de judecată competente aplică principiul supremației dreptului cu luarea în considerare a jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului.

- *Independența judecătorilor* (art. 37): La înfăptuirea controlului judecătoresc asupra activității administrative, instanțele de judecată competente și judecătorii competenți sunt independenți și se supun numai legii. Orice imixtiune în activitatea de judecată este inadmisibilă și atrage răspunderea prevăzută de lege.

- *Audierea juridică și dreptul la un proces echitabil* (art. 21): (1) Înaintea fiecărei decizii judecătorești pe fond, participanților la proces li se oferă posibilitatea de a-și expune punctul de vedere. Audierea poate fi făcută verbal sau în scris. (2) Orice

persoană are dreptul la judecarea cauzei în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanță de judecată independentă, imparțială și instituită prin lege. În acest scop, instanța de judecată este obligată să dispună toate măsurile permise de lege și să asigure desfășurarea cu celeritate a procesului.

- *Accesul liber la justiție* (art. 39): (1) Controlul judecătoresc al activității administrative este garantat și nu poate fi îngrădit. (2) Orice persoană care revendică un drept vătămat de către o autoritate publică în sensul art. 17 sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri se poate adresa instanței de judecată competente.

- *Dreptul la apărare* (art. 40): (1) Dreptul la apărare este garantat. (2) Participanților la proces li se asigură posibilitatea de a participa la toate etapele de desfășurare a procesului. (3) Instanța de judecată poate dispune înfățișarea în persoană a participanților la proces, chiar și atunci când acestea sunt reprezentate.

- *Oralitatea* (art. 41): Dezbaterele judiciare în cauzele de contencios administrativ se desfășoară verbal, dacă legea nu prevede altfel.

- *Nemijlocirea* (art. 42): Probele se administrează nemijlocit de către instanța de judecată competentă care soluționează litigiul, dacă legea nu prevede altfel.

- *Contradictorialitatea și egalitatea în drepturi procedurale a participanților la proces* (art. 43): Examinarea judiciară a cauzelor de contencios administrativ se desfășoară în baza principiului contradictorialității și al egalității în drepturi procedurale a participanților la proces.

După cum se poate observa, legiuitorul a cumulat în dispozițiile *Codului administrativ*, atât principii proprii procesului civil, cât și unele principii ajustate la specificul contenciosului administrativ. O atenție distinctă merită în context însăși principiul accesului liber la justiție potrivit căruia controlul judecătoresc al activității administrative este garantat și nu poate fi îngrădit.

Problema coraportului dintre legea procesual civilă și legislația

contenciosului administrativ.

Inițial, reiterăm că potrivit cercetătoarei M. Orlov, soluția de a completa procedura contenciosului administrativ cu prevederile Codului de procedură civilă, stabilită de *Legea contenciosului administrativ*, a fost bună pentru perioada de implementare a acestei instituții juridice în cadrul justiției existente la acel moment în Republica Moldova, urmând ca, în funcție de carențele pe care practica judiciară le va evidenția, să se modeleze cadrul normativ în așa fel încât să asigure o executare eficientă a justiției administrative și o asigurare reală a drepturilor persoanelor vătămate de autoritățile publice [23, p. 300-301].

În același timp, domnia sa a precizat că modul în care se înfăptuiește justiția administrativă ne face să credem că aceasta a fost percepută de corpul de magistrați ca o derivată a justiției civile, asemenea celei comerciale, în care după ce se aplică toate prevederile procedurii civile, uneori, se face trimitere și la normele procesuale din *Legea-cadru*. Acest lucru face ca justiția administrativă să fie una declarativă, iar abuzul și excesul de putere al administrației să continue nestingherite [23, p. 305].

Din perspectiva dată, susține autoarea [21, p. 80; 22, p. 719], eficiența contenciosului administrativ depinde în mod direct de corpul magistraților, care, pe lângă jurisprudența de drept comun, trebuie să cunoască suficient procesul de administrație în toată complexitatea sa, competența tuturor organelor administrației publice, cerințele de valabilitate a actelor administrative și principiile de bază care guvernează administrația publică într-un stat democratic. Doar în aceste condiții, statul ar putea asigura deplina competență a instanțelor în realizarea dreptului de acces la justiția administrativă.

Evident, problema dată este una foarte importantă, întrucât punctează esența calității actului justiției administrative. Respectiv, considerăm necesar a evalua în ce măsură, la moment *Codul administrativ* permite aplicarea legii procesual civile în realizarea procedurii contenciosului

administrativ. Pentru aceasta am selectat toate prevederile Codului legate de aplicabilitatea Codului de procedură civilă după cum urmează:

- art. 90 alin. (2): Dacă autoritatea publică atrage martori sau experți/specialiști, acestora le sunt compensate cheltuielile, inclusiv venitul ratat la serviciu, cu aplicarea corespunzătoare a prevederilor *Codului de procedură civilă*.

- art. 102 alin. (3): Pentru mandatul de notificare, plicul indicat la alin. (1) și actul de notificare se folosesc aceleași formulare ca și pentru notificările corespunzătoare din *procedura civilă*.

- art. 170: (1) La cererea persoanei afectate, autoritatea publică trebuie să decidă în privința anulării unui act administrativ individual incontestabil dacă: a) situația de fapt sau de drept care stă la baza actului administrativ s-a modificat ulterior în favoarea persoanei afectate; b) există probe noi care ar fi dus la o decizie mai avantajoasă pentru persoana afectată; c) există alte temeiuri de reluare conform art. 449 lit. a), c), e) și e1) din *Codul de procedură civilă*.

- art. 195: Procedura acțiunii în contenciosul administrativ se desfășoară conform prevederilor prezentului cod. Suplimentar se aplică corespunzător prevederile *Codului de procedura civilă*, cu excepția art. 169-171.

- art. 202 alin. (4): Recuzarea sau abținerea judecătorului se examinează în ordinea prevăzută în *Codul de procedură civilă*.

- art. 214 alin. (4): Instanța de judecată decide cu privire la suspendarea executării actului administrativ individual printr-o încheiere susceptibilă de recurs, fără citarea participanților la proces. Dacă consideră necesar, instanța de judecată citează părțile pentru audiere în privința temeiniciei cererii de suspendare. Prevederile art. 177 alin. (2) din *Codul de procedură civilă* nu se aplică.

- art. 218: Examinarea și soluționarea în fond a acțiunii în contencios administrativ are loc conform prevederilor *Codului de procedură civilă*, cu următoarea

rele excepții: a) examinarea și soluționarea acțiunii în contencios administrativ are loc în ședință publică, iar în cazuri de excepție stabilite de lege – în ședință închisă. Participanții la proces se citează; în citație se comunică locul, data și ora ședinței. Dacă participanții la proces convin de comun acord, examinarea și soluționarea acțiunii în contencios administrativ are loc în procedură scrisă; b) instanța de judecată acceptă probele prezentate după termenul stabilit în faza de pregătire pentru examinarea în fond a acțiunii în contencios administrativ, numai dacă participanții la proces justifică și probează imposibilitatea prezentării probelor în termenul stabilit de instanță; c) participanții la proces care s-au prezentat cel puțin o dată în ședința de judecată pe parcursul examinării acțiunii în contencios administrativ sau au efectuat acte de procedură în contextul examinării acțiunii în contencios administrativ nu pot invoca lipsa citației pentru efectuarea actelor de procedură la o dată ulterioară; d) neprezentarea la ședința de judecată, fără motive temeinic justificate, a participanților și/sau a reprezentanților lor nu împiedică soluționarea acțiunii în contencios administrativ.

Deci, putem conchide că Codul administrativ pe lângă faptul că stabilește caracterul suplimentar al aplicării legislației procesual civile în procedura acțiunii în contencios administrativ, totodată conturează clar unele excepții de la aceasta, precum și interzice expres aplicarea unor norme din Codul de procedură civilă (și anume art. 169–171 și art. 177 alin. (2)).

Problema actelor normative exceptate de la controlul instanțelor de contencios administrativ. Potrivit cercetătorilor, includerea în categoria actelor exceptate controlului judecătoresc a hotărârilor de Guvern cu caracter normativ, reprezintă o încălcare flagrantă a normelor constituționale (art. 20 și 53) și internaționale (art. 6 din CEDO, art. 11 din Carta Europeană a Autonomiei Locale), îngrijind accesul liber la justiție al persoanelor și autorităților publice locale (în interesul

colectivităților locale) vătămate de o autoritate publică. În acest sens, sunt aduse următoarele argumente [12, p. 56]:

- hotărârile Guvernului sunt acte juridice administrative subordonate legii care dezvoltă o reglementare stabilită prin lege și care asigură executarea legii. De aceea, hotărârile Guvernului (inclusiv cele cu caracter normativ), ca acte administrative, pot și trebuie să fie verificate, în primul rând, sub aspectul legalității, de către instanțele de judecată (de contencios administrativ), la cererea oricărei persoane ce se consideră vătămată într-un drept al său. Prin urmare, prin exceptarea hotărârilor Guvernului cu caracter normativ de la controlul în contencios administrativ se încalcă în mod direct dreptul constituțional al persoanei vătămate printr-un act administrativ normativ (hotărâre de Guvern), de a obține, pe cale judiciară, recunoașterea dreptului pretins, anularea actului ilegal și repararea pagubei.

- prin exceptarea hotărârilor Guvernului de la controlul în contencios administrativ, se încalcă și dreptul persoanei de acces liber la justiție (art. 20 din *Constituție*), aceasta deoarece, pe de o parte, persoana vătămată într-un drept printr-o hotărâre de Guvern cu caracter normativ este lipsită de posibilitatea de a se adresa în instanța de judecată (contencios administrativ) pentru a verifica legalitatea ei și pentru a-și apăra și satisface drepturile, libertățile și interesele sale legitime, iar, pe de altă parte, această persoană nu poate cere nici verificarea constituționalității hotărârii în cauză, deoarece persoanele fizice și cele juridice nu sunt, conform legislației în vigoare, subiecți cu drept de sesizare a Curții Constituționale. Prin urmare, în cazul hotărârilor de Guvern cu caracter normativ, care încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanelor fizice și ale celor juridice, aceste persoane sunt private de acces la justiție printr-o prevedere legală, ceea ce contravine dispozițiilor constituționale menționate supra.

La moment, atestăm că problema în discuție a fost soluționată printr-o

serie de dispoziții din *Codul administrativ*.

- art. 2 alin. (3): Prevederile prezentului cod nu se aplică; d) procedurii de elaborare și adoptare a actelor normative.

- art. 12: Un act administrativ normativ este actul juridic subordonat legii adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică în baza prevederilor constituționale sau legale, care nu se supune controlului constituționalității și stabilește reguli de aplicare obligatorii pentru un număr nedeterminat de situații identice.

- art. 191 alin. (2): Curțile de apel soluționează în primă instanță acțiunile în contencios administrativ împotriva actelor administrative normative, care nu se supun controlului de constituționalitate.

- art. 206 alin. (1): O acțiune în contencios administrativ poate fi depusă pentru: e) anularea în tot sau în parte a unui act administrativ normativ (acțiune de control normativ).

- art. 209 alin. (3): Pentru acțiunea în realizare, acțiunea în constatare și acțiunea de control normativ nu există termen de înaintare a acțiunii în contencios administrativ.

- art. 224 alin. (1): Examinând acțiunea în contencios administrativ în fond, instanța de judecată adoptă una dintre următoarele hotărâri: e) în baza unei acțiuni de control normativ, anulează în tot sau în parte actul administrativ normativ, dacă acesta este ilegal, sau constată nulitatea acestuia, dacă acesta este nul.

- art. 226 alin. (4): Hotărârile în fond emise în baza acțiunilor de control normativ se motivează în scris în termen de 15 zile de la pronunțare, indiferent dacă a fost sau nu depus un recurs.

- art. 227 alin. (1): O hotărâre definitivă a instanței de judecată privind anularea în tot sau în parte a unui act administrativ normativ intrat în vigoare în urma publicării în sursa oficială se publică în aceeași sursă. Instanța de judecată poate dispune publicarea suplimentară într-o altă sursă de informare.

- art. 228 alin. (2): Actul administrativ normativ anulat în tot sau

în parte de către instanța de judecată nu produce efecte juridice din momentul în care hotărârea instanței de judecată devine definitivă.

Deci, în baza acestor prevederi, constatăm că actele normative care nu se supun controlului de constituționalitate, pot fi deja supuse controlului judecătoresc, moment prin care s-a consolidat accesul cetățenilor la justiția administrativă.

Problema răspunderii patrimoniale a administrației pentru prejudiciile cauzate. În contextul dat, în doctrină [25, p. 312; 13, p. 436-446; 10, p. 457; 24, p. 250-254; 1, p. 9; 26, p. 355] s-a opinat că pentru consolidarea contenciosului administrativ este necesară și dezvoltarea instituției „răspunderii administrativ-patrimoniale” a statului (în persoana autorităților administrației publice și a funcționarilor publici) pentru lezarea drepturilor și libertăților cetățenilor și prejudiciile cauzate acestora. Astfel, se consideră că doar în condițiile unei instituții a răspunderii patrimoniale eficiente, scopul contenciosului administrativ poate fi atins – contracararea abuzurilor și a exceselor de putere și asigurarea legalității și a ordinii de drept în administrația publică.

Analizând normele *Codului administrativ*, constatăm că problema despăgubirilor este reglementată doar în trei articole:

- art. 10 alin. (2): Decizia autorității publice privind acordarea *despăgubirilor pentru prejudiciile cauzate* prin activitatea administrativă ilegală este un act administrativ individual.

- art. 60 alin. (3): În cazul depunerii cererii privind acordarea *despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat* prin emiterea unui act administrativ individual sau normativ ilegal, termenul general începe să curgă din data în care hotărârea instanței de judecată prin care s-a anulat actul administrativ ilegal a rămas definitivă. Dacă autoritatea publică a anulat un act administrativ ilegal, termenul general începe să curgă din data în care decizia cu privire la anularea actului administrativ ilegal a rămas incontestabilă.

- art. 167 alin. (4) Dacă prin cererea prealabilă se solicită și *repa-*

rarea prejudiciului, atunci cererea privind repararea prejudiciului se examinează de autoritatea publică emitentă în procedură administrativă separată.

La acest capitol, în doctrină [16, p. 80], în baza analizei conținutului art. 167 alin. (4) și art. 60 alin. (3) din Codul Administrativ se menționează că este greu de imaginat situația în care, având la mână o hotărâre definitivă a instanței de judecată prin care s-a anulat actul administrativ ilegal, persoana să mai revină la administrația publică cu o *cerere prealabilă*, în care să ceară despăgubiri.

Fiind de acord cu o astfel de poziție, mai subliniem că, în baza dispozițiilor citate în coroborare cu prevederile art. 206 și art. 224 (Hotărârile instanței de judecată), în acțiunile de contencios administrativ instanța nu este competentă să se expună asupra despăgubirilor în caz de prejudiciere a persoanelor prin activitate administrativă ilegală. Practic, acest moment, face ca justițiabilul să nu reușească să-și apere drepturile vătămăte de o autoritate publică doar prin acțiunea de contencios administrativ, fiind nevoie (ulterior, după constatarea ilegalității activității administrative) să apeleze la justiția civilă pentru încasarea prejudiciului, care la rândul său, este impusă cu taxă de stat. Prin urmare, din acest punct de vedere, considerăm că Codul administrativ urmează a fi amendat în vederea facilitării accesului la justiție a persoanelor vătămăte în dreptul lor pentru a obține despăgubiri pentru prejudiciile ce le-au fost cauzate.

Problema procedurii prealabile ca limitare a accesului la justiție.

O ultimă problemă la care ținem să ne referim în cadrul acestui demers științific ține de procedura prealabilă, apreciată uneori în doctrină ca fiind o condiție ce limitează accesul la justiție a persoanei.

Astfel, în literatura de specialitate s-a opinat că accesul liber la justiția administrativă nu este deplin, deoarece există o serie de situații ce se interpun între cetățean și realizarea dreptului său, una dintre care fiind chiar *procedura prealabilă* [19, p. 185].

În Republica Moldova, până la adoptarea Codului administrativ, depunerea cererii prealabile la organul emitent sau ierarhic superior a fost o fază obligatorie în procedura examinării acțiunii în contenciosul administrativ, cu unele excepții prevăzute de lege. Nerespectarea acestei faze, de regulă, condiționa restituirea cererii de chemare în judecată conform art. 170 alin. (1) pct. a) din *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova* [4].

Prin interpretare, Curtea Supremă de Justiție (în continuare CSJ) a statuat că nu este necesară respectarea procedurii prealabile în cazul în care autoritatea publică nu a soluționat în termenul stabilit de lege petiția solicitantului sau nu a acceptat depunerea ei, precum și în cazurile expres prevăzute de lege [15]. Deci, doar prin derogare de la norma generală, în unele categorii de litigii reclamanții pot prezenta acțiunea nemijlocit instanței judecătorești, fără respectarea fazei de depunere a cererii prealabile [28, p. 121] (eludând astfel recursul administrativ).

În același timp, nu se admitea prezentarea acțiunii în contencios administrativ până la expirarea termenului de soluționare a cererii prealabile (recursului administrativ), deoarece în aceste cazuri, de asemenea, se consideră că nu a fost respectată procedura prealabilă, instanța fiind obligată să restituie cererea de chemare în judecată [1, p. 68]. Pe de altă parte, în cazul în care organul emitent, în baza cererii prealabile, a revocat actul contestat și a adoptat o nouă hotărâre, prin care persoana, de asemenea, se consideră lezată într-un drept al său, ea nu va contesta ultimul act administrativ cu cerere prealabilă, dar se va adresa direct în instanță de contencios administrativ [15].

Deci, regula generală este că, pentru a putea prezenta acțiunea în instanța de contencios administrativ, reclamantul trebuie să facă dovada că a îndeplinit cerințele legii și a respectat procedura prealabilă, adică s-a adresat mai întâi autorității emitente a actului administrativ contestat, și abia după refuzul acesteia, respectiv după menținerea actului administrativ, s-a adresat nemijlocit

instanței de judecată [10, p. 423].

În pofida avantajelor pe care le reprezintă recursul administrativ/procedura prealabilă (posibilitatea autorității de a se pronunța benevol în sensul anulării actului administrativ sau al inițierii unor acțiuni pretinse de persoană printr-un recurs grațios [7, p. 315; 6, p. 347]; modalitate promptă de soluționare a reclamației, verificarea legalității și oportunității actului contestat [28, p. 122]; scutirea instanțelor judecătorești de supraîncărcare și caracterul gratuit [2, p. 93; 18, p. 158]; garanția principală a reparării insuficiențelor și a erorilor administrației [10, p. 425; 21, p. 137; 20, p. 74]; instrument de autocontrol, autoperfecționare și sporire a eficienței pentru administrația publică [10, p. 427]), caracterul obligatoriu al acestuia a fost interpretat ca fiind o restrângere ilegală a dreptului persoanei de a avea acces liber la justiție. Sub acest aspect, specialiștii străini susțin că o cerere prealabilă poate fi prevăzută excepțional pentru unele cazuri specifice, iar dreptul de a se adresa administrației și de a-i prezenta oricare tipuri de cereri nu trebuie în mod normal să fie o imixtiune în dreptul la acces liber la justiție [11].

În această ordine de idei, M. Diaconu consideră acceptabilă ideea ca accesul liber la justiție al persoanelor fizice și al celor juridice, odată garantat de Constituție, să nu fie îngădit de obligativitatea respectării unei proceduri prealabile, deoarece, în unele cazuri, aceasta poate și să nu dea rezultatele scontate, fapt ce ar afecta și mai mult starea particularului care a intervenit cu recursul administrativ. Acceptarea unei asemenea condiții ar fi admisibilă doar în cazul în care, prin recursul administrativ, s-ar facilita activitatea judecătorului sau s-ar reduce din termenele de realizare a recursului jurisdicțional [10, p. 426-427].

Într-o altă viziune (majoritară), se susține că impunerea unei căi obligatorii de soluționare prealabilă a unui conflict/litigiu pentru a se adresa în instanța judecătorească nu constituie o încălcare a accesului la justiție [27, p. 56].

Dincolo de opiniile doctrinarilor, considerăm necesar a reitera

și unele alegații ale Curții Constituționale. Astfel, prin Hotărârea nr.14 din 15 noiembrie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [14], Curtea a menționat: „69. [...] necesitatea asigurării accesului efectiv la justiție nu poate fi considerată însă ca reprezentând un obstacol pentru instituirea, prin lege, a unor condiții de admisibilitate pentru cei care doresc să supună cauza lor judecătii instanțelor judecătorești. 70. [...] potrivit dispozițiilor art.115 alin. (4) din Constituție, organizarea instanțelor judecătorești, competența acestora și *procedura de judecată* sunt stabilite prin lege organică. [...] stabilirea regulilor de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești constituie o prerogativă exclusivă a legiuitorului, care poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură. Sub acest aspect, principiul liberului acces la justiție presupune posibilitatea neîngrădită a celor interesați de a-l utiliza, în formele și în modalitățile prevăzute de lege. 79. [...] condiționarea sesizării instanței de parcurgerea procedurii de conciliere cu partea adversă nu poate fi calificată ca o îngădire a accesului liber la justiție, în accepțiunea interzisă de prevederile constituționale de referință, atât timp cât partea interesată poate înainta în instanța judecătorească cererea de chemare în judecată. 80. [...] Curtea Europeană a specificat că imperatiivele de eficacitate și flexibilitate pot justifica intervenția prealabilă a unor organe administrative sau profesionale [...]”.

Referitor la procedura/cererea prealabilă, *Codul administrativ* stipulează următoarele momente importante:

- **Art. 162:** (1) Procedura prealabilă urmărește scopul de a verifica legalitatea actelor administrative individuale. (2) Dacă autoritatea publică nu soluționează petiția în termenele prevăzute de prezentul cod, persoana afectată este în drept să depună cerere prealabilă. (3) Cererea prealabilă poate fi îndreptată spre: a) anularea în tot sau în parte a unui act administrativ individual

ilegal sau nul; b) emiterea unui act administrativ individual.

- **Art. 163:** Procedura de examinare a cererii prealabile nu se efectuează dacă: a) actul administrativ individual este emis de către Guvern, un consiliu local sau Adunarea Populară a Găgăuziei; b) decizia cu privire la cererea prealabilă înrăutățește situația unei persoane față de situația din decizia inițială; c) legea prevede expres adresarea nemijlocită în instanța de judecată.

- **Art 189:** (2) O acțiune în contencios administrativ poate fi înaintată și atunci când autoritatea publică nu a soluționat în termen legal o cerere.

- **Art. 208:** (1) În cazurile prevăzute de lege, până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă. (2) Dacă autoritatea publică competentă decide cu privire la cererea prealabilă, deși termenul pentru depunerea cererii prealabile nu a fost respectat, acțiunea în contenciosul administrativ este oricum admisibilă. Această prevedere nu se aplică în cazul în care printr-un act administrativ individual este favorizat un terț. (3) Dacă procedura prealabilă nu este prevăzută de lege, acțiunea în obligare se admite numai în cazul în care reclamantul a depus anterior la autoritatea publică competentă o cerere de emitere a actului administrativ individual. (4) O acțiune în realizare se admite numai dacă reclamantul a depus anterior la autoritatea publică competentă o cerere prin care a solicitat realizarea, tolerarea sau omiterea unei acțiuni. (5) O acțiune în constatare este admisibilă numai dacă reclamantul s-a adresat anterior la autoritatea publică competentă cu cerere de constatare.

În baza acestor dispoziții constatăm că comparativ cu legislația anterioară, *Codul administrativ* conține deja reglementări mai clare și concrete care permit în anumite situații ca procedura prealabilă să fie eludată, ceea ce este în avantajul justițiabililor. Pornind de la aceasta și privind problema în ansamblu, considerăm că obligativitatea respectării procedurii prealabile în contenciosul administrativ nu poate fi percepută ca o limitare nejustificată

tă a accesului persoanelor la justiție, întrucât persoanei după soluționarea extrajudiciară a litigiului administrativ (în procedura prealabilă destul de detaliat reglementată de Cod), îi rămâne valabilă posibilitatea ulterioară de a se adresa în instanța de contencios administrativ.

În concluzie, subliniem că comparativ cu situația anterioară (conținută de *Legea contenciosului administrativ*) la moment justiția administrativă a progresat considerabil (chiar dacă au mai rămas pe alocuri curențe), ceea ce a permis consolidarea substanțială a dreptului de acces liber la justiția administrativă a cetățenilor Republicii Moldova.

Bibliografie

1. *Administrarea cauzelor de contencios administrativ. Administrarea cauzelor contravenționale* (pentru uzul audiențelor). / E. Fistican, A. Pascari, A. Climova, S. Furdui, S. Bleșceaga; coord. principal E. Muraru. (Seria Suporturi de Curs. Cartea a 8-a). Chișinău: Elan Poligraf S.R.L., 2009.
2. Belecciu Șt. *Contenciosul administrativ*. Chișinău, 2003.
3. *Codul Administrativ al Republicii Moldova*, nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 309-320 din 17.08.2018.
4. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 111-115 din 12.06.2003 (cu modificări din 01.10.2012).
5. Creangă I. *Evoluția sistemului de justiție în Republica Moldova: probleme, perspective, opțiuni*. În: Reforma sistemului de justiție în Republica Moldova. Standarde europene și realități naționale, Masa Rotundă Internațională din 15 iunie 2009. Chișinău: Popitipcom SRL, 2009.
6. Cruglițchi T. *Condițiile exercitării acțiunii de contencios administrativ conform legislației Republicii Moldova*. În: Administrația publică și buna guvernare, Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie 2007. Chișinău: S.n., 2008.
7. Cruglițchi T. *Răzuirea procedurii prealabile în contenciosul administrativ*. În: Teorii și practici ale guvernării democratice, Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 23-24 octombrie, 2010. Chișinău: S. n., 2011 (Tipogr. „Elena-V.I.” SRL).
8. Dastic A. *Codul de procedură administrativă – soluție reală în consolidarea contenciosului administrativ în Republica Moldova*. În: Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova, Materialele conferinței internaționale științifico-practice (21 mai 2008, Chișinău). Chișinău: AAP, 2008.
9. Dastic A. *Contenciosul administrativ în Republica Moldova*. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2006.
10. Diaconu M. *Mecanismul asigurării legalității actelor administrative în Republica Moldova*. Monografie. Chișinău: I.S. F.E.-P. Tipografia Centrală, 2013 (552 p.)
11. Fortsakis Th., Heers M. *Comentariul la Legea Republicii Moldova privind contenciosul administrativ*. /traducere neoficială/ Comisia Europeană. Strasbourg, 22 aprilie 2003. [resurs electronic] <http://www.dejure.md>.
12. Furdui V. *Probleme și conflicte juridice actuale din domeniul APL*. Chișinău: TISH, 2004.
13. Guțuleac V. *Drept administrativ*. Chișinău: S. n., 2013 (F.E.-P. Tipografia Centrală).
14. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003* (Sesizarea nr. 21a/2012), Nr. 14 din 15.11.2012. În: Monitorul Oficial Nr. 248-251 din 07.12.2012
15. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării de către instanțele de contencios administrativ a unor prevederi ale Legii contenciosului administrativ*, nr. 10 din 30 octombrie 2009. [resurs electronic]. www.csj.md.
16. Iacob I. *Recursul administrativ potrivit Codului Administrativ al Republicii Moldova. Cererea prealabilă*. În: Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare, materiale ale conferinței internaționale științifico-practice din 2-3 noiembrie 2018. Chișinău, 2018.
17. *Legea contenciosului administrativ*, nr.793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.57-58 din 18.05.2000 (abrogată)
18. Manoliu M. *Asigurarea legalității în administrația de stat*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2008.
19. Muraru I., Constantinescu M. *Studii constituționale*.- București: Actami, 1995.
20. Orlov M. *Contractarea abuzurilor în administrația publică*. În: Administrația publică: teorii, practici, perspective. Materiale ale conferinței științifico-practice din 21 mai 2002. Chișinău: 2002.
21. Orlov M. *Curs de contencios administrativ*. Chișinău: „Elena-V.I.” SRL, 2009.
22. Orlov M. *Fundamente constituționale ale justiției administrative*. În: Probleme actuale ale științelor socio-umane în condițiile integrării europene, Materiale ale conferinței teoretico-științifice internaționale din 28 ianuarie 2006. Chișinău: F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2006.
23. Orlov M. *Principii și elemente de procedură ale justiției administrative*. În: Administrația publică și buna guvernare, Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie 2007. Chișinău: S.n., 2008.
24. Orlov M. *Răspunderea administrativ-patrimonială – o nouă formă a răspunderii în dreptul administrativ*. În: Administrația publică: aspecte practice-științifice, probleme și perspective, Materialele conferinței științifico-practice. Chișinău: CEP USM, 2004.
25. Railean P. *Controlul judiciar asupra administrației publice – dimensiune inerentă unui stat de drept*. În: Teoria și practica administrației publice, Conferință științifico-practică cu participare internațională din 20-21 mai 2013, Chișinău.
26. Railean P. *Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept*. Chișinău: S.n., 2015 (600 p.)
27. Zaharia V., Hriptievșchi N., Guzun I., și alții *Îndrumar juridic elementar pentru cetățeni*. Chișinău: Cartier Juridic, 2011 (982 p.)
28. Zubco V., Pascari A., Crețu Gh. *Contenciosul administrativ*. Chișinău: Cartier, 2004 (332 p.)
29. Тимошенко Н.Г. *Административная юстиция в Великобритании*. В: Журнал российского права, 1997, № 5.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

Țurcan Olesia,
Judecător la Judecătoria Chișinău /
sediul Rîșcanovca/
doctorandă, Institutul de Cercetări
Juridice, Politice și Sociologice
Judge at the Chisinau District
Court /office Rîșcanovca/
PhD student, Institute for Legal,
Political and Sociological Researches
e-mail: olesia.turcan.28@mail.ru

CZU: 343.98

DIMINUAREA CRIMINALITĂȚII LATENTE ÎN CONTEXTUL ACȚIUNILOR DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII REALE

Gheorghe VARVARICI,
doctorand

În articol este argumentată opinia potrivit căreia există posibilitatea de a controla criminalitatea reală, inclusiv partea latentă a acesteia, precum și de a o influența prin intermediul unui complex de măsuri preventive cu caracter general, special și individual. La momentul actual, măsurile de prevenire a criminalității latente rămân a fi mai puțin eficiente. Astfel, pentru a eficientiza acest complex de măsuri este necesar de perfecționat reglementarea juridică a relațiilor sociale din diverse domenii.

Cuvinte-cheie: criminalitate reală, criminalitate latentă, prevenirea criminalității, prevenire generală, prevenire specială, prevenire individuală.

DIMINUATION OF LATENT CRIMINALITY IN THE CONTEXT OF ACTIONS FOR PREVENTION OF REAL CRIMINALITY

Gheorghe VARVARICI,
doctoral student

The article argues the view that it is possible to control real crime, including its latent part, but also to influence it through a complex of prevention measures. These include general, special and individual prevention measures. Measures to prevent latent crime remain less effective. Thus, in order for the measures taken to prevent latent crimes committed by state bodies to be effective, it is necessary to improve the legal regulation of social relations in various areas.

Keywords: real crime, latent criminality, crime prevention, general prevention, special prevention, individual prevention.

Introducere. „Este mai bine de a preveni infracțiunile, decât a pedepsi pentru comiterea lor. În aceasta rezidă scopul principal al oricărei legislații bune” [5]. Opinia lui C. Beccaria în privința oportunității prevenirii infracțiunilor nu și-a pierdut actualitatea nici după două secole.

Reușita și eficiența activității organelor de drept în direcția luptei cu criminalitatea reală și latentă este condiționată de activitatea cotidiană a organelor de drept și a altor organe de stat în vederea realizării cerințelor principiului legalității în toate domeniile vieții societății. Asigurarea unei asemenea stări de lucruri este o sarcină dificilă, deoarece calea de la nihilismul juridic al cetățenilor până la recunoașterea valorii și semnificației sale este destul de anevoioasă. Este necesară o activitate minuțioasă de prevenire desfășurată în rândul cetățenilor nu doar de către reprezentanții organelor

de drept, dar și de cei din cadrul diferitor instituții de învățământ. O parte considerabilă a infracțiunilor, inclusiv latente, sunt comise intenționat, aceasta presupunând că pentru astfel de persoane legislația în vigoare nu reprezintă nicio valoare, iar activitatea și comportamentul lor este dominată de instincte și de sentimente criminale.

Scopul prezentei publicații constă în argumentarea opiniei potrivit căreia există posibilitatea de a controla criminalitatea reală, inclusiv partea latentă a acesteia, precum și de a o influența prin intermediul unui complex de măsuri preventive cu caracter general, special și individual.

Metode aplicate și materiale utilizate. Cercetarea s-a desfășurat în baza unor metode de investigare științifică, printre care: analiza logică, sistemică, comparativă, sinteza etc., fiind aplicate și combinate în funcție de problematica abordată

în articol. Materialul științific utilizat în vederea realizării prezentului studiu provine din lucrări științifice, date statistice, dar și din alte surse.

Rezultate obținute și discuții. În anul 2018, în țară au fost înregistrate 30 351 de infracțiuni, cu 9,45% mai puțin decât în anul 2017 [1]. Este evident că există o diferență esențială între infracțiunile înregistrate și cele nedescoperite. Deși sunt înregistrate, infracțiunile nedescoperite au tendința de a deveni latente, din simplul motiv că în privința lor nu a fost pronunțată o sentință de condamnare de către instanța de judecată și infractorilor nu li s-a aplicat pedeapsa corespunzătoare prevăzută de lege.

Activitatea desfășurată în vederea prevenirii infracțiunilor latente este destul de vastă. Ea poate fi realizată prin prisma diferitor forțe și mijloace, în diferite proporții și la nivel diferit, în funcție de obiectiv

vele prevenirii și de nivelul general al criminalității dintr-o anumită perioadă de timp. Pe de o parte, măsurile de prevenire a infracțiunilor latente au particularitățile lor specifice, iar pe de altă parte, prevenirea acestora este indispensabil legată de întregul complex de măsuri cu caracter preventiv orientat spre ameliorarea situației criminogene. Din aceste considerente, problemele prevenirii criminalității latente le vom aborda în contextul prevenirii criminalității reale.

Activitatea de prevenire este examinată de către savanții și cercetătorii contemporani atât în sens larg, cât și îngust. Astfel, în opinia unor autori, prevenirea infracțiunilor în sens larg reprezintă un sistem orientat spre depășirea premiselor obiective și subiective ale acestui fenomen negativ, realizat prin prisma activității planificate a tuturor instituțiilor societății în vederea înlăturării, diminuării și neutralizării factorilor care determină existența criminalității și comiterea infracțiunilor [9, p. 116].

Într-un sens mai restrâns, prevenirea infracțiunilor reprezintă o activitate orientată spre neadmiterea comiterii acestora, prin relevarea și înlăturarea cauzelor infracțiunilor și condițiilor care generează comiterea lor, precum și prin exercitarea influenței preventive asupra persoanelor cu comportament ilegal [9, p. 116].

Totalitatea acestor concepte constituie noțiunea unitară de „prevenire a infracțiunilor” [2, p. 339], eventual „profilaxie a infracțiunilor” (de la grecescul *prophylaktikos* – de protecție) [16, p. 66].

Urmează de menționat că noțiunile de „prevenire” și de „profilaxie” sunt apropiate din punct de vedere semantic și, din aceste considerente, ele pot fi utilizate ca sinonime. În studiile monografice și manualele de criminologie, prevenirea criminalității este examinată ca fiind un sistem multidimensional de măsuri statale și obștești, orientate spre relevarea, înlăturarea, diminuarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității, precum și spre abținerea persoanelor

nelor predispușe la comportament ilegal de a relua calea criminală [7, p. 185].

Autorul rus, I. Portnov, reieșind din scopul prevenirii infracțiunilor, definește acest concept ca fiind o activitate socială specifică, orientată spre relevarea, înlăturarea sau neutralizarea cauzelor și a condițiilor care determină sau favorizează comiterea infracțiunilor, în scopul prevenirii acestora [13, p. 21].

Semnificația măsurilor generale de prevenire a criminalității reale este condiționată de faptul că realizarea lor presupune înlăturarea de către stat a unei politici economice, orientate spre minimizarea și limitarea posibilităților elementului criminal.

Astfel, prevenirea criminalității reale urmează a fi focusată pe realizarea unui complex de măsuri cu caracter general, orientate spre asigurarea unui nivel corespunzător de viață populației, educarea și instruirea tineretului, promovarea valorilor familiale, acordarea ajutorului necesar familiei și copiilor.

Pe lângă măsurile generale, există și alte măsuri de prevenire a criminalității latente. La ele se referă și măsurile special-criminologice [15, p. 25]. În acest sens, N. Pecnikov atribuie la măsurile special-criminologice categoria de acțiuni orientate spre relevarea, înlăturarea sau neutralizarea factorilor negativi care condiționează comiterea infracțiunilor [11, p. 34].

Din punctul de vedere al autorului V. Șcerbakov, măsurile special-criminologice presupun realizarea de către organele de drept a activității nemijlocite orientate spre înlăturarea, slăbirea și neutralizarea factorilor criminogeni care influențează asupra ascensiunii criminalității [17, p. 43]. Prin urmare, constatăm că noțiunea de „măsuri special-criminologice de prevenire a criminalității latente”, propusă de acest autor, nu este una complexă, deoarece stabilește doar un singur subiect al activității preventive, și anume, organele de drept.

Există diferite opinii ale specialiștilor în domeniu cu privire la terminologia utilizată în vederea

dezvăluirii aspectelor criminologice ale conținutului prevenirii criminalității reale. Fără a intra în detaliile acestor polemici, vom menționa doar că unii autori propun de a numi măsurile vizate ca social-preventive și nu special-criminologice [14, p. 24-25].

Ei își motivează poziția prin faptul că măsurile speciale orientate spre lupta cu criminalitatea oricum au un caracter social. Potrivit adeptilor respectivei abordări, măsura socială poate fi nu doar generală, ci și specială, fiind realizată la diverse niveluri: general, special și individual. În criminologie, termenul „social” presupune utilizarea în lupta cu criminalitatea a altor măsuri decât aplicarea pedepsei [14, p. 25].

În cele din urmă, trăsăturile de bază ce se referă la prevenirea specială (criminologică) a criminalității reale sunt: a) orientarea măsurilor întreprinse spre prevenirea criminalității în Republica Moldova; b) interacțiunea măsurilor administrative, educative, sociale și juridice.

În calitate de subiecți ai prevenirii speciale a criminalității reale urmează de evidențiat organele de stat, în general, și organele de drept, în particular.

Prevenirea specială (criminologică) a criminalității reale este concentrată pe influența nemijlocită asupra: a) patologiilor sociale, adică proceselor și fenomenelor în care sunt realizate formele comportamentului infracțional. La ele se referă: abuzul de băuturi alcoolice și alcoolismul, consumul de substanțe narcotice și alte substanțe stupefiante fără prescripții medicale, vagabondajul, cerșetoria, huliganismul etc.; b) complexului de cauze și condiții ale criminalității (inclusiv eficiența redusă a activității în domeniul ocrotirii normelor de drept etc.).

În funcție de structură, măsurile special-criminologice de prevenire a criminalității reale pot fi: a) generale; b) speciale.

În ceea ce privește prevenirea special-criminologică a criminalității reale, menționăm că la ele se

referă: a) monitorizarea persoanelor eliberate din detenție; b) lupta cu alcoolismul și narcomania; c) lupta cu circuitul ilegal al armamentului, munițiilor și substanțelor explozive; d) profilaxia social-psihiatrică.

Unul dintre nivelurile orientate spre prevenirea criminalității reale este lupta cu alcoolismul și cu răspândirea narcomaniei. Problema luptei cu respectivele fenomene sociale este una acută, deoarece acestea sunt destul de răspândite, în special, în rândul delincvenților.

La măsurile special-criminologice de prevenire a criminalității reale urmează a fi atribuite și măsurile cu caracter medical [3, p. 174]. Totodată, așa cum menționează Iu. Antonean și S. Borodin, poate fi evidențiat un domeniu special al prevenirii criminalității, și anume profilaxia social-psihiatrică orientată spre două aspecte: 1) prevenirea faptelor sociale periculoase din partea persoanelor care suferă de psihoze (față de ele trebuie să fie aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical); 2) prevenirea infracțiunilor din partea persoanelor cu anomalii psihice care, conform regulilor generale, sunt recunoscute ca responsabile și pasibile de pedeapsă penală [3, p. 174].

O atenție deosebită în activitatea de prevenire a criminalității reale trebuie să fie acordată persoanelor care anterior au comis infracțiuni cu caracter cupidant sau cupidant-violent, infracțiuni contra persoanei, acte de huliganism etc., precum și persoanelor care suferă de diferite boli psihice. Identificarea în timp util și evidența persoanelor cu anomalii psihice predispuse la comiterea infracțiunilor permite de a prognoza eventualul comportament al acestora, a planifica și desfășura măsuri individual-profilactice, inclusiv curative.

Pentru a diminua nivelul criminalității reale este necesar de a desfășura activitatea preventivă, ținând cont de relațiile juridico-penale existente ce au apărut în legătură cu comiterea infracțiunilor înregistrate.

Măsurile special-criminologi-

ce sunt viabile doar în condițiile unei activități coordonate a tuturor subiecților implicați în prevenirea criminalității latente. În afară de aceasta, măsurile de prevenire a criminalității reale trebuie să fie realizate în complex. Acest fapt presupune că buna desfășurare a activității de prevenire a criminalității reale depinde de organizarea corespunzătoare a tuturor subiecților ce fac parte din acest proces, atât la nivel central, cât și local.

Măsurile generale și cele speciale de prevenire a criminalității reale se află într-o anumită corelație. În primul rând, acestea sunt interdependente și reprezintă tipuri interconținute de activitate. În al doilea rând, organele de drept care elaborează măsuri speciale sunt obligate ca, în urma analizei situației sociale și criminogene, să înainteze propuneri privind necesitatea evidenței tendințelor situației date în conținutul unor măsuri de anvergură cu caracter general.

Un alt tip de activitate preventivă în privința criminalității reale este *prevenirea individuală*. Urmează de menționat că aceste măsuri sunt destul de bine studiate în literatura criminologică și implementate în practică în privința diferitor categorii de infractori [4; 8, p. 162; 10, p. 387].

Totodată, se constată că respectivele măsuri sunt extrem de necesare pentru prevenirea criminalității latente. În același timp, prevenirea individuală a criminalității are o serie de caracteristici specifice. În opinia autorilor ruși V. Kudreașev și V. Eminov, particularitățile prevenirii individuale determină divizarea criminalității în niveluri, deoarece orice infracțiune este comisă de persoane, fiecare în parte fiind irepetabil, iar activitatea educativă necesită o abordare individuală [6, p. 33].

Interacționând strâns cu măsurile generale și speciale de prevenire a criminalității reale, măsurile individuale sunt orientate către persoane concrete. În final, acestea reprezintă o concretizare a măsurilor generale și speciale în vederea prevenirii criminalității reale.

Măsurile individuale de prevenire urmează a fi aplicate față de persoanele, al căror comportament și anturaj dovedesc eventuala posibilitate de comitere a unor infracțiuni, precum și determinarea altor indivizi la o activitate infracțională sistematică.

Deosebirea măsurilor individuale de alte măsuri de prevenire a criminalității constă în faptul că în cazul dat nu este vorba despre activitatea statului în ansamblu sau a diverselor sale instituții sociale, ci despre subiecți concreți implicați în procesul de prevenire. În afară de aceasta, măsurile de prevenire individuală, spre deosebire de cele generale, sunt orientate nemijlocit spre unele circumstanțe concrete, care influențează formarea unei poziții antisociale a persoanei supuse măsurilor de influență.

Sarcina prevenirii individuale constă în neutralizarea surselor de influență negativă asupra persoanei, prin transformarea calitativă a orientărilor valorice, depășirea convingerilor asociale, reorientarea comportamentului din unul social periculos în unul social acceptabil și util. În literatura de specialitate, o astfel de influență individuală este identificată cu „nivelul al treilea de prevenire a infracționalității” [12, p. 21].

Ideea de bază a prevenirii individuale constă în individualizarea și concretizarea măsurilor aplicate. Aceste măsuri au specificul lor și se exprimă atât prin metode și procedee de influențare a persoanei, cât și prin caracterul subiectului supus influenței.

În calitate de subiecți supuși măsurilor de prevenire individuală a criminalității reale sunt: a) persoanele anterior condamnate; b) persoanele care anterior au comis infracțiuni și au reușit să se eschiveze de la răspunderea penală; c) persoanele la care se observă un comportament social nestatornic; d) persoanele influențate negativ de către cei cu antecedente penale; e) persoanele cu un comportament asocial vădit.

Trebuie menționat că realizarea acestor măsuri este însoțită de une-

le dificultăți, multe dintre care sunt generate de particularitățile social-economice existente.

În calitate de subiecți supuși prevenirii individuale a infracțiunilor urmează a fi considerate nu doar unele persoane concrete, ci și micromediul în care acestea se află. Totodată, prin aplicarea măsurilor de prevenire individuală a infracțiunilor se urmărește înlăturarea, localizarea viziunilor antisociale, precum și formarea treptată a unor calități care pot asigura respectarea normelor sociale general acceptate.

O altă direcție a activităților desfășurate în vederea prevenirii individuale este lucrul cu persoanele care urmează a fi eliberate din detenție. În procesul activităților cu această categorie de persoane sunt organizate discuții, în procesul cărora se precizează locul de trai și cel de muncă sau de studii după eliberare. Bineînțeles, respectivele discuții urmează a fi precedate de studierea minuțioasă a personalității condamnatului, de selectarea caracteristicilor individuale pe parcursul executării pedepsei etc. O astfel de activitate va permite studierea profundă și multilaterală a persoanei care urmează a fi eliberată. Totodată, este necesar de a aprecia critic nivelul de corijare a fiecăruia dintre condamnați. Doar astfel poate fi asigurată o abordare individuală a selectării căilor și mijloacelor optime pentru adaptarea socială a persoanei în cauză.

Concluzii. În urma cercetărilor realizate în cadrul acestui articol s-a constatat că există posibilitatea de a controla într-o anumită măsură criminalitatea reală, inclusiv partea latentă a acesteia, precum și de a o influența prin intermediul unui complex de măsuri preventive cu caracter general, special și individual. Din păcate, la momentul actual măsurile de prevenire a criminalității latente rămân a fi mai puțin eficiente. Astfel, pentru a îmbunătăți acest complex de măsuri este necesar de perfecționat reglementarea juridică a relațiilor sociale din diverse domenii.

Criminalitatea, în ansamblu și partea sa latentă, se află într-o permanentă evoluție, faptul dat urmând a fi luat în considerare de către subiecții prevenirii criminalității reale în activitatea lor cotidiană.

Referințe bibliografice

1. Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova pentru 12 luni 2018. În: <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice>
2. Аванесов Г. Криминология. 2-е изд. Москва: Академия МВД СССР, 1984. 498 с.
3. Антонян Ю. Бородин С. Преступное поведение и психические аномалии. Москва: Спарк, 1998. 215 с.
4. Антонян Ю. Проблемы индивидуальной профилактики преступлений. În: Пути совершенствования мер по предупреждению преступности. Москва, 1988. С. 64-70
5. Беккария Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва: Стелс, 1995. 303 с.
6. Кудрявцев В. Эминов В. Криминология: учебник-. Москва: Юрист, 1995. 512 с.
7. Кузнецова Н. Криминология: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2004. 640 с.
8. Лунеев В. Индивидуальная профилактика преступлений с учетом мотивации. În: Вопросы борьбы с преступностью. Вып. 47. Москва, 1988. С. 162-164.
9. Малков В. Криминология: учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юстицинформ, 2008. 528 с.
10. Петров Э. Криминология: учебник. под ред. А.И.Долговой. Москва, 1997. 578 с.
11. Печников Н. Профилактика правонарушений и предупреждение преступлений: учебное Пособие. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006. 72 с.
12. Портнов И. Проблемы индивидуальной профилактики преступлений в деятельности горрайорганов внутренних дел (теоретический и прикладной аспекты). În: Проблемы борьбы с преступностью в усло-

виях столичного региона. Москва, 1995. С. 19-26.

13. Портнов И. Проблемы профилактики преступности в городах (по материалам органов внутренних дел): дис. докт. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1993. 101 с.

14. Резник Г. О криминологическом аспекте социального планирования. În: Вопросы социального планирования борьбы с преступностью: сб. научн. тр. Москва, 1979. С. 22-27.

15. Токарев А., Федосеев Н. Криминологическая характеристика и предупреждение организованной преступности: лекция. Москва, 1995. 76 с.

16. Фоменко О. Правовые и организационные основы профилактики рецидивной преступности несовершеннолетних. В: Проблемы гражданского общества и правового государства. Вып. 3. Чита: Поиск, 2003. С. 65-73.

17. Щербаков В. Понятие и сущность государственной политики противодействия преступности в сфере экономики. В: Законодательство и экономика, 2004. № 3. С. 41- 44.

Gheorghe VARVARICI,
doctorand

e-mail: g.varvarici@gmail.com

tel.: 079702906

Gheorghe VARVARICI,
doctoral student

e-mail: g.varvarici@gmail.com

phone: 079702906

CZU 347.27

О НЕОБХОДИМОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ЗАЛОГ И ИПОТЕКУ

Б. СОСНА,

доктор права, профессор Комратского университета, доцент Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник Института юридических, политических и социологических исследований

Автор освещает действующее модернизированное гражданское законодательство, регулирующее залог и ипотеку в Республике Молдова, и обращает внимание на отдельные правовые нормы, которые, по мнению автора, следует отменить либо изменить.

Актуальность темы обусловлена не только её недостаточным освещением в юридической литературе, но и существенным изменением правовых норм, регулирующих ипотеку.

Ключевые слова: *залог, ипотека, ипотечный кредитор, ипотечный должник, судебный приказ, исполнительная надпись.*

The author covers the current modernized civil legislation regulating mortgage and mortgage in the Republic of Moldova, and draws attention to certain legal norms, which, in the author's opinion, should be abolished or amended.

The relevance of the topic is due not only to its insufficient coverage in the legal literature, but also a significant change in the legal rules governing the mortgage.

Keywords: *pledge, mortgage, mortgage lender, mortgage debtor, court order, executive inscription*

Изложение основного материала. Законом РМ № 133 от 15.11.2018 года «О модернизации Гражданского кодекса и внесении изменений в некоторые законодательные акты», который вступил в силу 01.03.2019 года, были признаны утратившими силу закон РМ «О залоге» № 449-XV от 30.07.2001 года и закон РМ «Об ипотеке» № 142-XVI от 26.06.2008 года. С 01.03.2019 года ипотека регулируется Гражданским кодексом Республики Молдова (в редакции закона № 133 от 19.11.2018 года).

Отдельные учёные определяют залог как «один из способов обеспечения обязательств. В силу залога кредитор по обеспеченному залогом обязательству (залогодержатель) имеет право в случае неисполнения должником этого обязательства получить удовлетворение из стоимости заложенного имущества преимущественно перед другими кредиторами».[1, с. 202, с. 485-487]

Легальное определение понятия «залог» содержится в части (1) ст. 667 Гражданского кодекса

Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года (в редакции закона № 133 от 15.11.2018 года), согласно которой залог является вещным правом, на основании которого его обладатель (залогодержатель) имеет право получить удовлетворение своих обеспеченных требований из стоимости заложенного имущества преимущественно перед другими кредиторами обладателя предмета залога (залогодателя).[2]

Отдельные учёные определяют ипотеку как «залог, заклад - залог земельных участков, предприятий, зданий, сооружений, квартир и другого недвижимого имущества»[3].

С этим мнением следует согласиться, т.к. согласно части (1) ст. 671 ГК РМ залог устанавливается в отношении движимого или недвижимого имущества либо совокупности движимого имущества.

Согласно части (2) ст. 671 ГК РМ залог недвижимого имущества признается ипотекой. Положения о залоге применяются соответствующим образом к ипотеке в той мере, в какой они

не противоречат специальным положениям об ипотеке.

Таким образом, залог делится на два вида:

1. залог, предметом которого является движимое имущество,

2. ипотеку, предметом которой является недвижимое имущество и которая возникает с момента регистрации в Реестре недвижимого имущества.

До 1 марта 2019 года ипотека регулировалась законами РМ «О залоге» и «Об ипотеке», а также ст. 454-591 ГК РМ № 1107-XV от 06.06.2002 года (в редакции, действовавшей до 01.03.2019 года). [4]

Другим источником права, регулирующим ипотеку, является закон РМ «О кадастре недвижимого имущества» от 25.02.1998 года № 1543-XIII.[5]

Закон РМ «О кадастре недвижимого имущества» неоднократно изменялся и дополнялся, в том числе и законом РМ № 133 от 15.11.2018 года.

Согласно части (2) ст. 671 ГК РМ залог недвижимого имущества признается ипотекой. Положения о залоге применяются

соответствующим образом к ипотеке в той мере, в какой они не противоречат специальным положениям об ипотеке.

Вывод. Полагаем, что в целях обеспечения единообразного применения закона законодатель должен указать, какие положения о залоге применяются к ипотеке и каким образом.

Легальное определение понятия «недвижимое имущество», которое является предметом ипотеки, содержится в ст. 459 ГК РМ.

Согласно части (2) ст. 459 ГК РМ к недвижимым вещам (недвижимое имущество, недвижимость) относятся земельные участки, зарегистрированные в реестре недвижимого имущества под отдельным кадастровым номером.

Часть (2) ст. 288 ГК РМ (в редакции, действовавшей до 01.03.2019 года) предусматривала, что к недвижимым вещам (недвижимое имущество, недвижимость) относятся земельные участки, участки недр, обособленные водные объекты, многолетние насаждения, здания, сооружения и любые другие объекты, прочно связанные с землей, а также все то, что естественно или искусственно включено в их состав, то есть вещи, перемещение которых без причинения существенного ущерба их назначению невозможно.[6]

Определение, содержащееся в части (2) ст. 288 ГК РМ (в редакции, действовавшей до 01.03.2019 года), является более точным, чем определение, содержащееся в части (2) ст. 459 ГК РМ (в редакции закона РМ № 133 от 15.11.2018 года, действующей с 01.03.2019 года). Полагаем, что следует внести изменения в часть (2) ст. 459 ГК РМ.

В соответствии с частью (3) ст. 459 ГК РМ остаются недвижимыми вещами материалы, временно обособленные от земельного участка для повторного использования, до тех пор,

пока они сохраняются в той же форме, а также составные части недвижимой вещи, временно отделенные от нее, если они предназначены для нового размещения. Материалы, завезенные для использования взамен старых, становятся недвижимыми вещами.

Составные части недвижимого имущества предусмотрены ст. 460 ГК РМ (в редакции закона РМ № 133 от 15.11.2018 года, далее цитируются только статьи ГК РМ в данной редакции, действующей с 01.03.2019 года).

Согласно части (1) ст. 460 ГК РМ составными частями недвижимого имущества признаются вещи и работы, прочно связанные с землей, такие как здания, подземные сооружения (хотя бы они и распространялись на другие участки), обособленные водные объекты, многолетние насаждения, неубранный урожай. Это правило применяется, хотя бы эти составные части и были зарегистрированы в реестре недвижимого имущества отдельно.

Часть (1) ст. 460 ГК РМ, которая относит неубранный урожай к недвижимому имуществу, противоречит части (3) ст. 673 ГК РМ, согласно которой ипотека возникает в момент регистрации в Реестре недвижимого имущества, и ст. 678 ГК РМ, согласно которой рыночная стоимость и стоимость замещения предмета ипотеки должны быть установлены в оценочном отчете, составленном оценщиком в соответствии с законодательством об оценочной деятельности.

Согласно части (1) ст. 715 ГК РМ за регистрацию залога, выдачу выписки из реестра залогов или предоставление любой иной информации относительно регистрации залога взимаются государственная пошлина в размере, установленном законом «О государственной пошлине» № 1216/1992, и плата в разме-

ре, установленном в положении, предусмотренном частью (3) ст. 712.

Ипотечному кредитору нет смысла оценивать неубранный урожай, находящийся на его земельном участке, регистрировать неубранный урожай в Реестре недвижимого имущества, платить за это государственную пошлину, а также страховать неубранный урожай согласно ст. 720 ГК РМ. А после того, как неубранный урожай будет убран, ипотечный кредитор должен обратиться с заявлением об аннулировании зарегистрированной ипотеки.

Согласно части (6) ст. 675 ГК РМ заявление об аннулировании зарегистрированного залога или ипотеки подается в соответствующий реестр залогодержателем или любым заинтересованным лицом с письменного согласия залогодержателя. Случаи, когда для аннулирования залога не требуется согласие залогодержателя, устанавливаются законодательством.

Вывод. По этим причинам следует исключить из части (1) ст. 460 ГК РМ слова «неубранный урожай».

В соответствии с частью (2) ст. 460 ГК РМ здания и другие прочно связанные с землей вещи и работы, построенные на земельном участке другого лица на основе права суперфиция, а также вещи, связанные с земельным участком для временных целей, не являются составной частью недвижимой вещи.

Согласно части (3) ст. 460 ГК РМ не считаются составной частью недвижимого имущества расположенные на недвижимом имуществе коммунальные сети или коммунальные работы, которые построены третьим лицом на основе права суперфиция или в отношении которых собственнику недвижимого имущества вменена обязанность допускать их.

Согласно части (4) ст. 460 ГК

РМ здания и другие вещи и работы, предусмотренные частями (2) и (3), составляют недвижимое имущество, право собственности на которое осуществляет обладатель соответствующего права суперфиция на земельный участок в течение срока существования этого права. Соответствующий обладатель не может отчуждать или обременять право собственности и право суперфиция иначе как вместе.

Согласно части (5) ст. 460 ГК РМ здания и другие прочно связанные с землей вещи и работы, остающиеся на земельном участке при прекращении права суперфиция, становятся составной частью земельного участка.

В соответствии с частью (1) ст. 463 ГК РМ право собственности на земельный участок распространяется на его недра и воздушное пространство над ним с соблюдением установленных законом пределов.

В соответствии с частью (2) ст. 463 ГК РМ в соответствии с законом собственник может делать над земельным участком и под ним все сооружения, насаждения и работы, которые он считает нужными, и может извлекать из них всякого рода пользу, которую они производят. Он обязан соблюдать, в соответствии с установленными законом условиями и пределами, права третьих лиц на минеральные ресурсы недр, подземные источники и воды, подземные работы и сооружения и прочие подобные вещи.

В соответствии с частью (3) ст. 463 ГК РМ поверхностные воды и их ложа принадлежат собственнику земельного участка, на котором они образуются или протекают, в соответствии с условиями, установленными законом. Собственник земельного участка имеет также право присваивать себе и использовать в соответствии с законом воду источников и озер, находящихся на соответствующем участке, грунтовые и ливневые воды.

Согласно части (4) ст. 4 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» в реестре недвижимого имущества могут быть зарегистрированы парковочные места в здании, разграниченные согласно инструкциям по выполнению кадастровых работ, участки недр, обособленные водные объекты, а также многолетние насаждения, созданные согласно нормам, предусмотренным законодательством.

Согласно части (5) ст. 4 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» в Реестре недвижимого имущества, кроме вещных прав, предметом которых является недвижимость, могут быть зарегистрированы в случаях, предусмотренных законодательством, права требования, юридические факты или правоотношения в связи с недвижимостью.

Предмет ипотеки определен ст. 677 ГК РМ

В соответствии с частью (1) ст. 677 ГК РМ предметом ипотеки может быть один или несколько существующих или будущих объектов недвижимого имущества, обозначаемых отдельными кадастровыми номерами. Положения об ипотеке применяются соответствующим образом в случае залога ограниченных вещных прав, если законом не запрещен их залог.

Вывод. Полагаем, что часть (1) ст. 677 ГК РМ должна быть изменена, т.к. предметом ипотеки не может быть один из объектов будущего имущества, т.е. имущества, которое в настоящее время не существует и не будет существовать и в будущем.

В соответствии с частью (2) ст. 510 ГК РМ в отношении недвижимого имущества право собственности приобретается, за изъятиями, предусмотренными законом, со дня регистрации его в реестре недвижимого имущества.

Ипотечным должником может быть только физическое или юридическое лицо, которое является собственником недвижимо-

мого имущества, являющегося предметом ипотеки. Предметом ипотеки не может быть юридически несуществующее недвижимое имущество, которое может возникнуть, а может и не возникнуть в будущее время.

Вывод. Полагаем, что, руководствуясь здравым смыслом и правилами логики, следует отметить слова «или будущих объектов» из части (1) ст. 677 ГК РМ.

Соответственно законодатель должен отменить и ст. 40⁵ закона РМ «О кадастре недвижимого имущества», позволяющую регистрировать в Реестре недвижимого имущества объекты, которые могут возникнуть, а могут и не возникнуть.

Часть (1) ст. 677 ГК РМ и ст. 40⁵ закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» противоречат ст. 678 ГК РМ, согласно которой рыночная стоимость и стоимость замещения предмета ипотеки должны быть установлены в оценочном отчете, составленном оценщиком в соответствии с законодательством об оценочной деятельности, и части (1) ст. 715 ГК РМ, согласно которой за регистрацию залога, выдачу выписки из реестра залогов или предоставление любой иной информации относительно регистрации залога взимаются государственная пошлина в размере, установленном законом «О государственной пошлине» № 1216/1992, и плата в размере, установленном в положении, предусмотренном частью (3) ст. 712 ГК РМ.

За регистрацию предмета ипотеки взимается государственная пошлина, размер которой зависит от стоимости подлежащего регистрации в Реестре недвижимого имущества объекта. Очевидно, что никто не сможет определить стоимость несуществующего объекта недвижимого имущества и уплатить государственную пошлину за регистрацию несуществующего объекта.

Согласно части (3) ст. 673 ГК РМ ипотека возникает в момент

регистрации. Залог движимого имущества без лишения владения этим имуществом возникает в момент регистрации или, в случае залога права на денежные средства на банковских счетах, с установлением контроля в соответствии с частью (2) ст. 699. Правовые положения о залоге права на денежные средства на банковских счетах применяются соответствующим образом и к залому права на денежные средства на счетах, открытых у поставщиков платежных услуг, иных чем банк. В этом случае ссылки на соответствующего поставщика платежных услуг.

Ипотека подлежит подлежащего регистрации в Реестре недвижимого имущества.

Согласно части (1) ст. 446 ГК РМ в Реестре недвижимого имущества регистрируются недвижимое имущество и вещные права на него (вещные права на недвижимость). Кроме того, в реестр недвижимого имущества вносятся составные части недвижимого имущества. В предусмотренных законом случаях обладатель вещного права обязан требовать внесения в реестр составных частей недвижимого имущества.

Регистрация недвижимого имущества производится в соответствии со ст. 22-38 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества».

Согласно части (1) ст. 28 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» регистрация прав на объекты недвижимого имущества осуществляется на основании следующих документов:

а) административных актов, принятых уполномоченными органами публичной власти в порядке, установленном законодательством, действовавшим на дату их принятия;

б) договоров в отношении объектов недвижимого имущества, заключенных в соответствии с законодательством, действовавшим на дату их заключения;

с) свидетельств о праве на наследство;

д) решений судебных инстанций;

е) протоколов о приобретении недвижимости на аукционе, составленных судебным исполнителем и подтвержденных судебной инстанцией, или протоколов о принудительной передаче права собственности на недвижимое имущество, составленных судебным исполнителем;

е¹) протоколов аукциона, актов об изъятии приобретенных на аукционе объектов недвижимого имущества и справок о внесении платы в полном размере, выданных ликвидатором, или актов об изъятии не проданного на аукционе имущества и справок о внесении платы в полном размере, выданных ликвидатором, или актов выделения объектов недвижимого имущества из состава дебиторской массы, составленных управляющим процессом несостоятельности/ликвидатором, и документов, подтверждающих вещное или личное право лица, которое затребовало выделения объекта недвижимого имущества из состава дебиторской массы;

ф) документов, удостоверяющих право обладателей земель, и других документов (свидетельств) о правах на объекты недвижимого имущества, выданных уполномоченными органами публичной власти в порядке, установленном законодательством, действовавшим на дату их выдачи;

г) иных документов о возникновении или переходе прав на объекты недвижимого имущества, выданных в соответствии с законодательством, действовавшим на дату возникновения или перехода этих прав.

Согласно части (1) ст. 31 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» в приеме заявления может быть отказано, если:

а) отсутствует документ, удо-

стоверяющий личность заявителя, или в этом документе имеются неточности;

б) заявление подано лицом, не имеющим на это полномочий;

с) отсутствуют необходимые для регистрации документы;

д) представленные документы не соответствуют требованиям, установленным законодательством;

е) заявленные к регистрации права не подлежат регистрации в реестре недвижимого имущества;

ф) право на объект недвижимого имущества, заявленный к регистрации, зарегистрировано за другим лицом;

г¹) данные в представленных документах не соответствуют данным кадастра, за исключением случаев, когда расхождение обусловлено технической ошибкой территориального кадастрового органа;

г) регистрация права должна быть осуществлена другим территориальным кадастровым органом;

h) имеется отметка о наложении ареста или запрета на отчуждение или обременение объекта недвижимого имущества, право на который заявлено к регистрации;

i) не внесена плата за регистрацию.

Согласно части (2) ст. 31 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» в случае отказа в приеме заявления оно не регистрируется, а документы возвращаются заявителю или его представителю. Регистратор письменно указывает основания отказа в приеме заявления, которые доводятся до сведения заявителя.

Предложение. Полагаем, что ст. 31 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества», позволяющая не регистрировать заявление, адресованное организации, выполняющей функции публичной власти, следует изменить, обязав кадастровый орган регистрировать все без ис-

ключения заявления. Также необходимо установить санкции за отказ в регистрации заявлений и за другие нарушения.

Основания для отказа в регистрации прав предусмотрены частью (1) ст. 33 закона РМ «О кадастре недвижимого имущества», согласно которой в регистрации прав на основании документов, удостоверяющих право обладателя земель, не может быть отказано. В регистрации прав на основании других документов может быть отказано только в случае, если:

а) заявителем не выполнены в установленный срок требования, предусмотренные частью (4) ст. 32;

б) форма и (или) содержание представленных документов не соответствуют требованиям законодательства;

б¹) отсутствуют необходимые для регистрации документы;

с) установлен факт недостоверности представленных документов;

д) представлен административный акт, принятый органом публичной власти, не имеющим на это полномочий;

е) данные в представленных документах не соответствуют данным кадастра, за исключением случаев, когда расхождение обусловлено явной технической ошибкой территориального кадастрового органа;

ф) имеется отметка о наложении ареста или запрета на отчуждение или обременение объекта недвижимого имущества, право на который заявлено к регистрации.

Согласно части (1) ст. 37¹ закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» право собственности действительно без регистрации в реестре недвижимого имущества, если оно возникло из права наследования, путем присоединения или принудительной продажи/передачи либо приобретено на основании нормативного акта, путем экспроприации или на основании судебного ре-

шения либо акта судебного исполнителя. Данное исключение применяется и по отношению к праву собственности, подтвержденному документом, удостоверяющим право обладателя земли, выданным при бесплатном распределении земли.

Вывод. Полагаем, что часть (1) ст. 37¹ закона РМ «О кадастре недвижимого имущества» противоречит части (1) ст. 510 ГК РМ, в соответствии с которой право собственности на движимое имущество переходит к приобретателю с момента передачи имущества, если законом или договором не предусмотрено иное, и части (3) ст. 673 ГК РМ, согласно которой ипотека возникает в момент регистрации.

Согласно части (1) ст. 759 ГК РМ в случае обеспечения ипотекой обязательств, вытекающих из договора банковского кредитования или договора займа, предоставленного небанковской кредитной организацией, ссудосберегательной ассоциацией или лизинговым обществом либо многосторонним банком развития в смысле закона «О договорах о финансовом обеспечении» № 184/2016, договор об ипотеке может иметь исполнительную надпись в соответствии с законодательством о нотариате, если стороны прямо условились об этом в договоре. В этом случае ипотечное право может осуществляться принудительно, а обремененное ипотекой имущество передается принудительно на основании договора об ипотеке, имеющего исполнительную надпись, без обращения в судебную инстанцию за вынесением соответствующего судебного приказа или судебного решения.

Договор об ипотеке, имеющий исполнительную надпись нотариуса, согласно ст. 11 Исполнительного кодекса Республики Молдова № 443-XV от 24.12.2004 года (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года) является исполнительным документом, который судебный

исполнитель исполняет в принудительном порядке, как и судебные приказы и исполнительные листы, выданные судами первой инстанции.[7]

Библиография

1. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 202; см. также Юридический энциклопедический словарь. Под. ред. Малько А.В., Москва, 2017, стр. 485-487
2. Официальный монитор РМ № 66-75 от 01.03.2019 г.
3. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 234
4. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
5. Официальный монитор РМ № 44-46 от 21.05.1998 г.
6. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
7. Официальный монитор РМ № 214-220 от 05.11.2010 г.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ.

Б. СОСНА,
доктор права, профессор
Комратского университета,
доцент Европейского
университета Молдовы,
ведущий научный
сотрудник Института
юридических, политических и
социологических исследований,
sosnaboris@mail.ru

УДК 347.440.6

ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА И СПЕЦИФИКА НАЗВАННЫХ, НЕ НАЗВАННЫХ И СМЕШАННЫХ ДОГОВОРОВ

Ольга ТАТАР,

докторант Государственного университета имени Дмитрия Кантемира,
преподаватель кафедры частного права Комратского государственного университета

Юридическая природа и значимость гражданско-правовых договоров весьма актуальна, так как посредством заключения тех или других видов договоров реализуются и притворяются в жизнь потребности общества. Глубокий анализ и детальное исследование, а также изучение новых договорных конструкций позволит решить ряд спорных вопросов в юриспруденции.

Ключевые слова: названные договоры, глубокий анализ, не названные договоры, исследование, смешанные договоры.

LEGAL NATURE AND SPECIFICITY OF NAMED, UUNAMED AND MIXED CONTRACTS

Olga TATAR,

doctoral Candidate of the University „Dimitrie Cantemir”, Teacher of Private Law Chair of Comrat State University

The legal nature and significance of civil law contracts is highly relevant, since through the conclusion of these or other types of contracts, the needs of society are realized and put into practice. In-depth analysis and detailed research, as well as the study of new contractual structures, will allow solving a number of controversial issues in jurisprudence.

Key-words: named contracts, in-depth analysis, unnamed contracts, research, mixed contracts.

NATURA ȘI SPECIFITATEA JURIDICĂ A CONTRACTELOR NUMITE, NENUMITE ȘI MIXTE

Olga TATAR,

Lector universitar la catedra „Drept Privat” a Universității de Stat din Comrat, doctorandă la Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”

Natura și importanța juridică a contractelor de drept civil sunt foarte relevante, deoarece prin încheierea acestor sau a altor tipuri de contracte, nevoile societății sunt realizate și puse în practică. Analiza aprofundată și cercetarea detaliată, precum și studiul noilor structuri contractuale vor permite rezolvarea unor probleme controversate în jurisprudență.

Cuvinte-cheie: contracte numite, analiza aprofundată, contracte nenumite, cercetare, contracte mixte.

Введение. В данном труде автором представлен анализ статей Гражданского Кодекса Республики Молдова, а также расширенный комментарий к статьям, касательно названных, не названных, смешанных договоров в Гражданском праве. Данные видения, касающиеся разъяснений данных статей Гражданского Законодательства, позволяют всесторонне и глубоко изучить природу, сущность, необходимые условия для закрепления и гражданско-правового регулирования данных договорных конструкций.

Постановка проблемы. Предопределенность того, как полно и всесторонне будут раскрыты

юридическая природа и внутреннее содержание отдельных видов непоименованных договоров (не названных), смешанных и названных договоров, будет зависеть от их дальнейшего правильного применения на практике.

Актуальность темы. Изучение гражданско-правовых договоров всегда будет актуальным, а тем более, если речь идет о новых, ранее не изученных договоров, которые своим существованием в практике позволяют разрешить не один ряд проблем.

Состояние исследования. Исследование непоименованных договоров требует массу времени и усилий, так как такие договорные конструкции- это

своего рода новые соглашения, союзы, вбирающие в себя элементы, как изученных, так и не изученных договоров, тем самым создавая вокруг себя массу разносторонних мнений и толкований со стороны правоведов. Данная проблема была раскрыта в научных трудах следующими учеными: Евгеньева А.П., Ефремов Т.Ф., Кибак Г., Мишина Т., Цонова И., Ожегов С. И., Пропп В., Халабуденко О.А., Шведова Н.Ю. и др.

Целью данного исследования является подробный анализ и синтез гражданского законодательства, а именно: названных, не названных, а также смешанных договоров, для того, чтобы

правильно истолковывать данные договорные конструкции.

Изложение основного материала исследования. С появлением нового Гражданского Кодекса Республики Молдова были внесены более усовершенствованные способы и механизмы, позволяющие более эффективно регулировать гражданские правоотношения. От того, как правильно будет представлена и раскрыта их сущность, и зависит значимость и результативность использования Гражданского Кодекса. С точки зрения тематики данного исследования прорывом стало появление таких статей как: с.994 „Названный и не названный в законе договор” и ст. 995 „Смешанный договор”, в то время как в предыдущем издании Гражданского Кодекса Республики Молдова об этих договорах говорилось лишь в ч. 3 ст.667 ГК РМ, а именно: „Стороны могут заключать договоры, не предусмотренные законом (не названные в законе договоры), а также договоры, в которых содержатся элементы различных договоров, предусмотренных законом (смешанные договоры)”. [1] Для более верной трактовки правовой сущности и правовой природы, а также определения значимости, места, роли не названных (непоименованных договоров) необходимо провести глубокий анализ исследования непоименованных договоров, изучить доктринальные суждения, а также провести исследование всех имеющихся в наличии научных работ, предметом изучения которых являются отдельные виды непоименованных договоров, выявить факторы, способствующие возникновению и становлению непоименованных договоров, и лишь после формулировки выявленных научных проблем можно будет с помощью различных правовых

методов и приемов найти пути разрешения поставленной проблемы. Не стоит забывать о том, что безграничное наличие договоров, лишенных правового регулирования, не есть показатель эффективного регулирования разного рода общественных отношений, а лишь четко выстроенная система по цепочной связи отдельных видов договоров, а также их правовое регулирование дадут эффективный результат в регулировании разного рода общественных отношений. Для этого и был предусмотрен такой принцип как свобода договора, который предоставлял свободу заключения различного вида договорных конструкций, регулирующих общественные отношения, отвечающие потребностям общества.

Законодатель предусмотрел в ч.8 ст.993 новой редакции ГК РМ что: „Стороны могут заключать как названные, так и не названные в законе договоры, а также смешанные договоры.” Попробуем разобраться, что понимается под договором?

Толковый словарь Ожегова „Под договором понимает письменное соглашение сторон о взаимных, взятых на себя обязательствах.” [2, с. 74] Согласно Толкового словаря русского языка Ефремова Т.Ф. „Договор – это обычно соглашение, заключенное в письменной форме, согласно которому, между субъектами договора устанавливаются определенные сторонами обязательства, на основе договоренности об их исполнении” [3, с.312]

В Толковом словаре русского языка под ред. Ожегова С.И. и Шведова Н.Ю. „Договор- это соглашение, которое заключается в письменной форме о выполнении сторонами взятых на себя обязательств по выполнению всех оговоренных между сторонами условий” [4, с.296]

Попробуем истолковать зна-

чение слова „соглашение”, согласно Словарю русского языка под ред. Евгеньевой А.П. „Соглашение” от глагола согласиться, то есть признание той или другой стороной чего-либо (положительного, отрицательного, ложного, правдивого, ошибочного и реального)” [5, с.114]

Далее, „названный в законе”, как понять данное словосочетание? Евгеньева А.П. в Словаре русского языка дает характеристику закону как своду обязательных норм и правил, регулирующих общественное отношение, то есть нами понимается как объединение установленных предписаний, правил, которые обладают обязательной силой и играют в жизни человека не маловажное значение, а самое главное, они должны быть выполнены.

Синонимами к слову „названный” являются указанный, упомянутый, подразумеваемый, поименованных в законе, специально им регулируемый, то есть принятый в отношении чего-либо нормативно-правовой акт, который предусмотрен для того, чтобы регулировать конкретные общественные отношения, а уже остальные договоры будут не названными, то есть не перечисленными, не охарактеризованными, не поименованными в этом законе.

Законодатель в ч. 2 ст.994 ГК РМ предусматривает, что к не названным договорам применяются:

а) Соглашение сторон, то есть стороны согласны, или пришли к согласию, достигли согласия в отношении чего-либо;

в) Правовые положения, применимые к договорам и договорным обязательствам в общем, то есть к которым применяются нормы, расписанные в Разделе II, „О договорах в общем”, где согласно в ст.992 „ Под договором признается соглашение двух

или более лиц об установлении, изменении или прекращении правоотношений”. Договор – это своего рода беседа, высказанные слова по поводу чего-либо, где произнесенному слову соответствует встречное слово, но оба они направлены на удовлетворение чего-либо. То есть желающие достигнуть единой цели, или же договор можно считать в качестве правоотношения, в результате которого между сторонами возникают обязательства по воле сторон договора, а обязательство – своего рода необходимость, обязанность выполнить что-либо, по возврату чего-либо или выполнению какого-либо действия от одной стороны к другой стороне. Чаще всего те или другие обязательства связаны с возвратом долга, с передачей имущества, возвратом денежных средства, с оказанием и выполнением каких-либо работ и услуг. А также в Разделе I, „Об обязательствах в общем”, где согласно ч.1 ст. 774 предусматривается, что „В силу обязательственного отношения, кредитор имеет право требовать от должника производства исполнения, а должник обязан произвести его”;

с) Сложившаяся между сторонами практика и обычаи в данной сфере, то есть законодатель под практикой подразумевает какую-либо деятельность, связанную с изданием и реализацией законом установленных предписаний совокупности с набранным опытом. Под обычаем понимается уже сложившийся за долгий период времени способ поведения, который выполняется в обществе и воспроизводится в качестве обычного и присущего всем членам общества. Обычай – это норма, выполнение которой даже не вызывает сомнений и принимается как должное и разумеющееся. Но обычай- это не традиция,

потому- что традиции- это явления, свойственные всем сферам жизни и культуры, то есть более шире трактуются чем обычай. Термин „обычай” приравнивают к термину „обряд”, но обряд лишь разновидность, а сам обычай включает и обряд, а также его практическое явление;

Пропп В. утверждал: „Обряд и обычай- не то же самое”. [6, с.76]

d) Правовые положения, применимые к аналогичным названным договорам, в той мере, в какой они совместимы с природой и целью не названного в законе договора, то есть общие нормы, которые распространяются на названные договора в той мере, как они соприкасаются с сущностью и достижением единой цели то есть стремление субъекта к достижению конечного результата, на который изначально был нацелен сам процесс- сознательное склонение к полному выполнению определенных задач тем или иным субъектом.

С вступлением в силу с 01 марта 2019 года нового Гражданского Кодекса Республики Молдова изменилось общая картина развития и регулирования общественных отношений. Введенная новая статья 994 „Названный и не названный в законе договор” по сути дела объясняет наличие в общей системе договоров таких как: названный и не названный, когда старый ГК РМ лишь упоминал о таковых договорных конструкциях, но не объяснял их сущность. Нами в данной статье подробно описывается история возникновения непоименованных договоров, раскрывается принцип свободы договора как основной принцип, который является основанием возникновения отдельных видов непоименованных договоров, раскрывается содержание этих договорных конструкций, предмет, цель, направленность.

В ч.1 ст. 994 ГК РМ законодатель предусматривает, что названным в законе договором считается тот договор, который специально урегулирован законом, а остальные договоры являются не названными в законе договорами. Мы соглашаемся с законодателем, но считаем, что законодатель не так полно раскрывает сущность, предмет, цель, направленность непоименованных договоров. Поэтому будет проведен подробный анализ таких непоименованных договорных конструкций, что позволит прийти к определенным научным выводам и рекомендациям, которые будут положены в основу трактовки непоименованных договоров и будут включены в качестве дополнений к статьям, регулирующим названные и не названные в законе договоры. В ч. 2 ст.994 ГК РМ говорится о том, что к не названным договорам применяются:

a) Соглашение сторон, то есть стороны достигли согласия по поводу заключения договора;

в) Правовые положения, применимые к договорам и договорным обязательствам в общем, то есть сам договор, это не что-либо ранее не изученное, а своего рода союз, на который распространяются правовые нормы уже применяемые в праве как к договорам, так и к обязательствам, вытекающим из договоров;

с) Сложившаяся между сторонами практика и обычаи в данной сфере, если таковые существуют, то есть нельзя не брать во внимание уже имеющуюся практику и обычаи в данной сфере, если они существуют;

d) Правовые положения, применимые к аналогичным названным договорам, в той мере, в какой они совместимы с природой и целью не названного в законе договора, то есть уже установленные нормы права, распространяемые на аналогичные

названные договоры, которые связаны с природой и целью не названного в законе договора.

Согласно ст.995 ГК РМ: „ Договор является смешанным, если он содержит: два или более элемента, соответствующих названному в законе договору; или одни элементы, соответствующие названному в законе договору и другие элементы, соответствующие не названному в законе договору”, то есть если внимательно изучим данные части статьи 995 ГК РМ, можем увидеть, что смешанный договор- это договор, сочетающий элементы как изученных, так и не изученных договоров, но встречающихся в практике. Смешанные договора-это договора определенной категории, отличающейся от категорий названных и не названных договоров своей правовой природой, целью, направленностью. На такого рода договора распространяются правовые основы, которые распространяются на названные и не названные договоры, если они не опровергают правовую природу, цель, содержание договора, так как оно образует права и обязанности сторон по договору, [7, с. 345] а также (субъективные права и обязанности, которые действуют в пределах данной юридической конструкции и выражают волю

сторон, преследующих единую цель, добровольно принять, исполнить, совершить те или другие обязательства по договору) и направленность смешанных договоров. [8, с.106] Существующая общая система гражданско-правовых договоров нуждается и будет нуждаться в обновлении ее новыми договорами, что позволит усовершенствовать и развивать как гражданско- правовые отношения, так и гражданское законодательство в целом.

Список использованной литературы

1. Гражданский Кодекс Республики Молдова № 1107 – XV от 06.06.2002 Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 82-86-66 от 26.06.2002.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Изд. 6-е. Москва: Советская энциклопедия, 1964.
3. Ефремов Т.Ф. Новый толковый словарь русского языка. Москва: Дрова, 2000.
4. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. Москва: Русский язык. 1992.
5. Евгеньева А.П. Словарь русского языка.4-е изд. Москва: Русский язык, Полиграф ресурсы.1999.
6. Пропп В. Русские аграрные праздники. Санкт-Петербург: Азбука. 1995.

7. Кибак Георге, Татьяна Мишина, Ирина Цонова. Гражданское право: Особенная часть: Кишинэу: СЕР USM. 2009.

8. Халабуденко О.А. Имущественные права. Книга 2. Обязательственное право. Кишинэу: Междунар. независимый университет Молдовы. 2014.

DATE DESPRE AUTOR:
TATAR Ольга,
докторант Государственного университета имени Дмитрия Кантемира,
преподаватель кафедры частного права Комратского государственного университета
e-mail: oleatatar@mail.ru

TATAR Olga,
doctoral Candidate of the University „Dimitrie Cantemir”,
Teacher of Private Law Chair of Comrat State University
e-mail: oleatatar@mail.ru

TATAR Olga,
Lector universitar la catedra „Drept Privat” a Universității de Stat din Comrat,
doctorandă la Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”
e-mail: oleatatar@mail.ru